Zaharia Boilă

Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare

BIBLIOTECA Scrinul

APOSTROF

Mă număr printre puţinii gazetari vechi care au cunoscut bine aproape pe toţi oamenii politici, din toate taberele, printre care şi pe Corneliu Codreanu cu cîţiva prietini intimi ai lui, şi, ţinînd cont de faptul că în anumite momente am putut observa în mod nemijlocit felul lor de a fi, de a gîndi şi de a acţiona, cred că amintirile şi consideraţiile mele pot constitui un izvor de informare în plus pentru toţi cercetătorii

acestei epoci apuse.

Zaharia Boilă

ISBN 973-9279-49-X

Colecţia „Scrinul negru” este coordonată de Ion Vartic
Coperta IV: Zaharia Boilă (Fotografie din arhiva familiei)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale Boilă,
Zaharia
Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare / Zaharia Boilă
Ediţie: Marta Petreu, Ana Cornea; Prefaţă de Livia Titieni Boilă Cluj-
Napoca:
Biblioteca Apostrof, 2002
160 p.; 12 x 22,3 cm (Colecţia „Scrinul negru”)

ISBN 973-9279-49-X

I. Petreu, Marta (ed.)
II. Cornea, Ana (ed.)
III. Livia Titieni Boilă (pref.)

329(498) Legionar

© Biblioteca Apostrof, 2002 3400 Cluj str.
Iaşilor, nr.14 telefon, fax: 0264-432444

T.L. se virează la Uniunea Scriitorilor din România cont
2511.1-171.1/ROL, B.C.R., filiala sector 1, Bucureşti

Zaharia Boilă

Amintiri Şi consideraţii asupra mişcării legionare

Prefaţă de
LIVIA TITIENI BOILĂ

Ediţie îngrijită de [A] MARTA PETREU şi ANA CORNEA
Notă asupra ediţiei de
Marta Petreu *1*

BIBLIOTECA
APOSTROF
Cluj-Napoca

„Memoriile” lui Zaharia Boilă

Memoriile se nasc din întîlnirea individului cu istoria, împrejurările acestei „întîlniri” le conferă unora din ele o însemnătate deosebită. Este cazul mărturiilor lui Zaharia Boilă. Ele reprezintă experienţa unui om care prin profesie şi un fel de predestinare avea să participe la importante evenimente din istoria neamului, să-i surprindă pe oamenii politici din vremea lui în situaţii memorabile, să asiste la răsturnări halucinante ale destinului lor. Calitatea autorului, responsabilităţile pe care le deţinea, destinaţia pe care le-a hărăzit-o acestor memorii le situează în sfera cronicii, latura autobiografică acordîndu-le doar coerenţă si unitate.

Am socotit ca o îndatorire publicarea acestor momente de istorie trăită şi apoi povestită mie cu umor şi har de Zaharia Boilă.

Zaharia Boilă s-a născut la Tîrnăveni în 29 noiembrie 1892, în familia unui modest funcţionar de stat. A avut patru fraţi, unul din ei, Romul Boilă, a fost un cunoscut profesor de drept constituţional la Universitatea din Cluj.

A urmat şcolile elementare şi secundare la Tîrnăveni, Mediaş şi Blaj, iar Facultatea de Drept, la Budapesta.

În 1917, pentru scurtă vreme, a fost pe front, într-un regiment de infanterie.

A fost apoi, pe rînd, înalt funcţionar al Consiliului Dirigent, avocatul Mitropoliei din Blaj, avocat la Blaj, iar în noiembrie 1928 a fost numit prefectul judeţului Tîrnava Mică.

Din aprilie 1930 a părăsit profesia de avocat, pentru a se dedica celei de jurnalist. A fost directorul ziarului *Patria*, apoi al ziarului independent *România Nouă* (Cluj şi Sibiu), iar după reîntoarcerea la Cluj a acceptat din nou funcţia de director al cotidianului P.N.Ţ., *Patria*.

S-a angajat de tînăr în activitatea publică, participînd la lupta Partidului Naţional Român, fiind un fidel susţinător al lui Iuliu Maniu.

În cadrul activităţii politice a ocupat funcţia de secretar al Consiliului Naţional din Comitatul Tîrnava Mică, a fost asistentul lui Ioan Erdeli, însărcinat al Marelui Consiliu Naţional Român pe lîngă guvernul din Budapesta (în această calitate a predat nota ultimativă). În 1932 a fost ales deputat de Hunedoara, iar în noiembrie 1946 a candidat ca deputat în Sălaj.

Datorită atitudinii sale politice şi civice intransigente a fost persecutat atît de regele Carol al II-lea (pentru publicaţiile *Regimul duduii cu părul roşu* şi *A bătut ceasul)* şi de Antonescu (a fost internat în lagărul de la Tîrgu Jiu), cît şi în timpul regimului comunist, în care a fost întemniţat în mai multe rînduri, totalizînd aproape şapte ani de puşcărie şi lagăr de muncă. Eliberat în 1963, şi-a petrecut ultimii ani într-o cumplită sărăcie, refuzîndu-i-se atît pensia de avocat, cît şi cea de ziarist. S-a stins în ziua de 26 iunie 1976 la Cluj şi este îngropat în mormîntul unchiului său, memorandistul Iuliu Coroianu.

Martor avizat al multor evenimente din istoria ultimului secol, Zaharia Boilă s-a hotărît să-şi scrie memoriile ca o reacţie la inexactităţile şi răstălmăcirile din studiile istorice ale anilor celui mai aprig totalitarism, comunismul, cînd minciuna era impusă şi aproape oficializată. El a scris din vocaţia de a mărturisi şi de a restabili adevărul. A scrie adevărul, fie şi pentru sertar, în anii 1960-1970 era un act de curaj, ba chiar o nesăbuinţă. însemna să-şi asumi riscul percheziţiilor Secu

rităţii, pe care le suportase în repetate rînduri, si chiar al arestării.

Astăzi, însă, aceste scrieri depăşesc obişnuita relevanţă a unor memorii, pentru că ele se înscriu în acţiunea de recuperare care se derulează sub ochii noştri, şi de aceea am socotit oportună publicarea lor.

Memoriile sunt orînduite cronologic, începînd cu atmosfera politică premergătoare Marii Unirii şi pînă în momentul instalării puterii comuniste şi detenţiei, cu unele reluări sau precizări ulterioare.

Subiectele mai sensibile, de pildă proclamarea dictaturii personale a lui Carol al II-lea, dictatul de la Viena, problema româno-maghiară, problema evreiască din România, actul de la 23 august beneficiază de spaţii extinse, separate. Ele fac totodată obiectul unor polemici, imaginare am spune, dacă ne gîndim la vremea în care au fost redactate, polemici cu autorii unor cărţi sau articole de presă din anii 1970-1974, dar care de asemenea astăzi pot sluji, credem noi, la reconstituirea punctuală, conjunc- turală a evenimentelor respective.

Profesionismul lui Zaharia Boilă (a fost considerat unul din cei mai buni ziarişti ai vremii lui), memoria lui prodigioasă, însuşirile personale, obiectivitatea, onestitatea sunt garantul autenticităţii faptelor relatate.

Chiar dacă scăpate de sub incidenţa istoriei şi prin urmare lipsite de rigoarea ştiinţifică a studiilor de specialitate, mărturiile directe privitoare la un anume eveniment pot căpăta valoare de document. Şi nu numai atît. Se ştie că aproape orice fapt istoric comportă o zonă de umbră unde se împletesc interese politicianiste sau financiare, orgolii, ambiţii, intrigi de tot felul, care pot să influenţeze evoluţia unor evenimente. Zaharia Boilă are meritul de a le selecţiona şi de a le ierarhiza prezentîndu-le în reala lor lumină, fără erori de optică, fără exagerări sau fanatisme. Relaţia lui Carol II cu Elena Lupescu, de

exemplu, a determinat apariţia acelei nefaste camarile regale care a împins ţara în dictatură şi în situaţia extremă din 1940.

Desigur, nu se poate nicicînd vorbi de obiectivitate absolută, cu atît mai puţin în cazul memorialisticii. Dacă prin natura lor ambivalenţă, ce se regăseşte în însăşi definiţia genului, memoriile nu se pot desprinde de o viziune ipseistă, primejdioasă *în extremis* pentru adevărul istoric, în cazul lui Zaharia Boilă elementele subiective nu numai că nu sunt supărătoare, dar mai ales nu alterează esenţa sau veridicitatea faptelor relatate. A fost mereu în gardă faţă de sine însuşi, ferindu-se de deformările tendenţioase. Judecăţile sale, nicicînd condescendente, nu variază după împrejurări sau după rolul pe care el l-a jucat în evenimentul respectiv. Modestia şi generozitatea lui structurală nu l-au oprit de la aprecieri critice nepărtinitoare, pertinente şi necruţătoare. El are îndrăzneala şi curajul să înfăţişeze laturile negative ale unor personalităţi marcante din vremea lui, cum ar fi Ionel Brătianu sau Nae Ionescu.

Scrisul, cultura într-un sens mai larg, cum spunea Steinhardt, este o ipostază a vieţii, el ne împărtăşeşte o perspectivă din care viaţa poate fi privită. Aş aminti aici nişte simţăminte omeneşti care se regăsesc în scrisul lui Zaharia Boilă, şi anume toleranţa şi o nesupărare pe viaţă, faptul că era departe de orice ranchiună, din care pricină era iubit şi căutat chiar de adversari.

Fără să nutrească ambiţii literare, el spune lucrurile aşa cum s-au prezentat, concret, uneori anecdotic, fără artificii de retorică. Are însă darul, acumulînd fapte şi sondînd inimi sau închipuind rechizitorii, să forţeze uneori secretele unui secol. Într-o frază gazetărească simplă, accesibilă şi curgătoare, evocă o întreagă lume, mai precis o recreează, insuflîndu-i viaţă. Izbuteşte să creioneze figuri într-un stil lapidar, alteori îngroaşă trăsăturile pînă la caricatură, cu umor sau cu înverşunarea unui pamfletar. Cineva spunea că există

în orice istoric un ziarist care dormitează. Istoricul e un ziarist al trecutului, aşa cum ziaristul este istoricul prezentului. Amîndoi duc de fapt aceeaşi luptă, amîndoi sunt, în sens etimologic, anchetatori, vînători de informaţii. Ceea ce ziaristul scria în vremea regilor s-a transformat în ochii mei, care trăisem vremea comuniştilor, în istorie.

Memoriile încurajează o reflecţie asupra trecutului, dar nu trebuie să fie una finalistă, care explică trecutul în funcţie de prezent. Citindu-le îmi închipui deznădejdea şi poate revolta drepţilor, ursiţi să lupte cu atîtea lucruri potrivnice, îmi închipui singurătatea lui Iuliu Maniu datorită dîrzeniei şi principialităţii ce l-au călăuzit, greu de perceput (sau de acceptat?) de şubreda noastră axiologie. În aceste momente ale vieţii naţiunii noastre ni se pare că ceva esenţial este în joc şi nu izbuteşte să se închege sub carapacea care împiedică viaţa să se înnoiască, ni se pare că momentul acesta este crucial şi că trebuie să-l înţelegem pentru a încerca să acţionăm.

Într-un pasaj celebru din *Materie şi memorie*, Henri Bergson subliniază că a percepe nu înseamnă atît a simţi, cît a-şi aminti. Nu putem exprima mai clar ideea că înţelegerea prezentului la care fiecare dintre noi rîvneşte este în funcţie de aducerea aminte a trecutului.

Cluj-Napoca, 25 iunie 2000

Livia Titieni Boilă

Fişă autobiografică

Născut în 29 novembrie 1892 la Dicsbszentmârton (azi Tîrnăveni), pe timpul acela sediul comitatului Tîr- nava Mică.

Şcolile primare de la 1898-1902 la Tîrnăveni, gimnaziul superior la evanghelico-lutherani Mediaş, la calvinii maghiari în Orăştie şi la gimnaziul greco-catolic în Blaj. Facultatea de drept 1911-1918 la Budapesta (Ungaria). Promovat doctor în ianuarie 1918, înscris ca advocat stagiar din februarie 1918.

Mobilizat în anul 1914 la regimentul de infanterie aus- tro-ungar nr. 50 din Alba Iulia. Pe front din iunie 1917 pînă în novembrie 1917, sectorul Doberdo şi Tirol (Monte Cimone).

în toamna lui 1918 e secretar general al Consiliului Naţional Român din comitatul Tîrnavei Mici. La 10 novembrie 1918 l-a asistat pe Ioan Erdeli, însărcinat al Marelui Consiliu Naţional Român pe lîngă guvernul din Budapesta, cînd acesta a predat nota ultimativă. În 12-15 novembrie a participat la tratativele de la Arad.

în decembrie 1918 e numit controlor la C.F.R.|i Poştă la Resortul Comunicaţii din Consiliul Dirigent. în ianuarie 1919, secretarul prefecturei din Tîrnava Mică. Din 20 februarie 1919, redactor-reporter la ziarul *Patria* de la Sibiu. în aprilie 1920 depune cenzura de advocat şi des-chide birou advocaţial la Cluj. în toamna lui 1922 e numit advocatul Mitropoliei de la Blaj. În novembrie 1928 e numit

io prefect al judeţului Tîrnava Mică. A funcţionat pînă în

septembrie 1930. Apariția la 1 aprilie 1930, director al ziarului *Patria* din Cluj. În 18 sept. 1932 e ales deputat în circumscripția Hunedoara.

La 1 septembrie 1933 publică foaia volantă *A bătut ceasul!,* în care îl atacă și îl critică pe regele Carol II, pro- punînd ca partidele politice să pună stavilă guvernării destrăbălate a lui Carol II. Foaia a fost imediat confiscată de poliție, Z. Boilă fiind exclus din Partidul Național- Țărănesc. Z.B. a demisionat din fruntea ziarului *Patria,* care era organ oficial al partidului, întemeind o gazetă proprie: *România Nouă,* care a apărut la Cluj din 7 nov. 1933-aprilie 1938, cînd a fost sistată de organele militare la porunca regelui Carol II. După abdicarea regelui în septembrie 1940, *România Nouă* a apărut din nou la Sibiu, dar în anul 1941 a fost suspendată la cererea comandamentului german.

în anul 1942 Z. Boilă a fost internat la Lagărul politic din Tîrgu-Jiu, de unde a fost eliberat în martie 1943.

În toamna lui 1944 *România Nouă* a apărut din nou la Sibiu, dar sistată în februarie 1945.

La 1 ianuarie 1946 s-a îngăduit de către guvernul sovietic apariția ziarului *Patria* de la Cluj, care a început să apară din 9 februarie 1946 sub direcțiunea lui Z. Boilă (prim-redactor Victor Iancu). La 2 mai 1946 ziarul a fost sistat de către Sindicatele din Cluj.

În novembrie 1946 Zaharia Boilă a candidat în fruntea listei Partidului Național-Țărănesc din județul Sălaj.

În 25 iulie 1947, Zaharia Boilă e arestat la Sibiu și dus la Văcărești, apoi în închisorile Poliției Capitalei și ale M.A.I. în procesul Maniu, ascultat ca martor al acuzării. După proces, pus în lanțuri și dus în închisoarea Aiud cu duba. Pînă la 5 iunie 1948, ținut arestat; în 5 iunie 1948, eliberat. în 21 mai 1950, arestat din nou, dus la canal, apoi la Poarta Albă, Jilava, Pitești, Gencia, Sighet, Malmaison, iar la Cluj, unde a fost condamnat la 6 ani și la confiscarea averii. Eliberat

I

I

la 18 mai 1956. În 13 fevruarie 1961 arestat din nou, condamnat la 5 ani. În 25 mai 1963, eliberat.

Pensionar, ca advocat, Cluj, în 1957, apoi arestat şi obligat să o restituie. I s-a refuzat pensia de gazetar. A primit pensia ca avocat în 1968/'69.

[A murit la Cluj la 26 iunie 1976, la aproape 84 de ani.]

Notă asupra ediţiei

Apostroful a publicat, de-a lungul anilor, în mod /I programatic, textele unor autori transilvani ce reprezintă linia democrată, luminoasă şi exemplară a culturii române. Aş aminti, în acest sens, lucrările (aparţinînd unor varii genuri literare) ale cerchiştilor: I. Negoiţescu, *Straja dragonilor,* Radu Stanca, *Aquarium-, Nicolae Balotă 75-,* Ion D. Sîrbu, *Scrisori către bunul Dumnezeu-,* Arthur Dan, *Mituri căzute*. Apoi, am publicat D.D. Roşea, *Mitul utilului* şi Bucur Ţincu, *Apărarea civilizaţiei,* aşadar două volume strict filosofice ce se înscriu în tradiţia democrată a gîndirii româneşti.

Memoriile lui Zaharia Boilă despre mişcarea legionară aparţin, prin „consideraţiile" asupra funcţionării mecanismelor politice din epoca interbelică, aceleiaşi linii de gîndire legalistă şi democrată. Pentru cititorul de azi, care are posibilitatea de a învăţa sau reînvăţa istoria din asemenea surse directe, lectura acestui volum poate fi plină de învăţăminte.

Filologic vorbind, textul de faţă reprezintă prima editare a unei dactilograme ce a fost corectată de autor. Dactilograma provine din arhiva familiei. Am publicat din ea cîteva fragmente în *Apostrof* (nr. 7-8, 9/2000 şi 6/2002). Aceste *Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare* sînt numai o mică parte din memoriile lui Zaharia Boilă; sperăm ca în viitor să fie publicate integral. Semnalez că Zaharia Boilă este şi autorul mai multor studii istorice despre relaţiile româno-maghiare, toate inedite.

După cum spune familia, Zaharia Boilă şi-a redactat memoriile, inclusiv aceste *Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare,* la bătrîneţe, adică după ce şi-a terminat „stagiile" în puşcărie. Cum nu putea lucra nicăieri, părea că nu are altă treabă decît să povestească, cui voia să-l asculte, ce îşi amintea el din adevărata istorie a României, la care fusese martor şi participant. îşi spunea mereu poveştile, găsind ascultare mai ales la cele două nurori ale sale. Amintirile erau însoţite de cafele şi nenumărate ţigări, mi s-a spus. Memoriile sale sînt în parte scrise de el, în parte dictate nurorilor; dactilogramele pe care le deţine familia au fost, în mod sigur, făcute tot în familie şi corectate de Zaharia Boilă, al cărui scris mărunt şi tremurat se vede clar pe paginile altfel cam şterse, căci bătute la maşină în mod amatoresc, ale textelor sale. Pentru că îşi povestea amintirile şi istoricilor clujeni, multe din dactilogramele sale i-au fost cerute şi au ajuns la aceştia; unii din aceşti istorici i le-au folosit în mod fraudulos în lucrările lor publicate.

Din punct de vedere al conţinutului, *Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare* constituie o carte cu surprize. Versiunea bătrînului domn Zaharia Boilă despre legiune se aseamănă cu ceea ce povesteşte Mircea Vulcă- nescu, în *Nae îonescu. Aşa cum l-am cunoscut-,* cititorul cărţii primeşte dovezi semnificative că la dezvoltarea mişcării legionare şi-au adus contribuţia forţe politice diverse, de la partide politice istorice (sînt vizaţi liberalii) la regele Carol II. Punctul de vedere legalist-democrat al lui Zaharia Boilă e ferm, el depunînd mărturie atît împotriva crimelor legionare, cît şi împotriva crimelor de stat făcute din ordinul lui Carol II. Autorul ne dă imaginea, foarte îndepărtată de mitul epocii de aur a României interbelice, a unei Românii zbuciumate, în care abuzurile lui Carol II au fost o cauză principală în destabilizarea politică. Lectură inconfortabilă, *Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare* aduce istoricilor un material documentar de

primă mînă.

La editarea *Amintirilor...,* am respectat particularităţile lingvistice şi stilistice specifice autorului, emblematice pentru felul de a scrie al vechii intelectualităţi ardelene, de dinainte şi de după Marea Unire. Astfel, am păstrat neatinse: *advocat, antişambră, cetit, conglăsuire, desfătuiesc, enarînd, fantazie, mînuşi, piedecele, prietini, resenz, străine- tate, vecinică, zădamic* etc.; am păstrat neschimbate dubletele verbale de felul: *adaog-adaug, hotărăşte-hotăreşte, justi- ciare-justiţiare, nimenui-nimănui* etc. Am păstrat forma lungă a unor substantive de genul *comisiune, condiţiuni, constelaţiuni, dominaţiune, ecuaţiune* etc., precum şi formele genitiv-dativ în *-ei: legislaturei, criticei, politicei* etc.; *s* intervocalic a devenit z, iar cînd *u* final a avut rol exclusiv grafic, a fost eliminat: *obiceiu, genunchiu* etc.

Cîteva greşeli de acord au fost corectate în mod tacit. Notele cu * – foarte puţine, de altfel – aparţin autorului. Notele numerotate aparţin editorului şi le-am făcut numai în cazurile absolut necesare.

Marta PETREU

Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare

Un cuvînt înainte

Cu toate că – cel puţin în teorie – datoria unui cercetător istoric este de a da o icoană cît se poate de fidelă a trecutului, unii dintre istoriografii noştri, în zelul lor de a combate unele mentalităţi şi manifestări care li se par greşite şi dăunătoare societăţii, riscă adeseori afirmaţii eronate şi exagerate. Un efort cu totul inutil, deoarece, după modesta mea părere, starea faptică reală conţine elemente şi dovezi suficiente pentru a se putea trage concluzii juste.

Mă număr printre puţinii gazetari vechi care au cunoscut bine aproape pe toţi oamenii politici, din toate taberele, printre care şi pe Corneliu Codreanu cu cîţiva prietini intimi ai lui, şi, ţinînd cont de faptul că în anumite momente am putut observa în mod nemijlocit felul lor de a fi, de a gîndi şi de a acţiona, cred că amintirile şi consideraţiile mele pot constitui un izvor de informare în plus pentru toţi cercetătorii acestei epoci apuse.

Datorită împrejurările specifice de după primul război mondial, cu o stare de asediu şi cenzură aproape permanente, cu preocuparea încadrării provinciilor eliberate în statul întregit, nu este de mirare că unele din problemele vieţii noastre politice, printre care şi aceea a mişcării legionare, n-au fost pe deplin elucidate.

I. Geneza mişcării legionare din România

Făcînd o reprivire istorică putem constata că înainte de primul război mondial au existat unele manifestări cu caracter rasist, antisemit, ultraşovinist, în Rusia ţaristă, în Ungaria (procesul de la Tiszaeszlár), în Franţa (afacerea Dreyfuss), care au durat mai mult sau mai puţin, după împrejurări. Mişcări teroriste au existat şi în unele ţări balcanice, acolo însă grefîndu-se pe aspiraţiile naţionale ale micilor popoare creştine din fostul imperiu otoman. Dar tuturor acestor frămîntări le-a pus capăt războiul mondial.

După acel mare război, primele mişcări rasiste au fost semnalate în Ungaria (anii 1919-1921). Unele cercuri reacţionare maghiare – pentru a scăpa de răspunderea pierderii războiului şi, în urma acesteia, a descompunerii statului ungar – au găsit un ţap ispăşitor în evreimea din Ungaria, aruncînd în cîrca ei vina pentru toate dezastrele („Ébredő Magyarok" = „Ungurii care se deşteaptă", *„numerus clau- sus"* etc.). Ceva mai tîrziu, şoviniştii şi imperialiştii germani, copiind reţeta maghiarilor, au dezlănţuit şi în Germania o campanie similară, acuzînd pe evreii germani pentru deruta militară şi politică a Germaniei.

întrebarea la care trebuie să răspundem este: cum şi pentru ce au izbucnit asemenea mişcări şi în România?

Superficialitatea, care este o trăsătură caracteristică şi, îndrăznim să spunem, tradiţională a scrisului românesc şi, spre regretul nostru, şi a unora dintre istoriografii noştri – de altfel des întîlnită şi la alte popoare neolatine – constă în a se mulţumi cu opinia generală, devenită comună, asupra genezei mişcării legionare din România. Majoritatea covîrşitoare a scriitorilor afirmă, fără să producă însă vreo dovadă serioasă, că organizarea mişcării legionare din România se datorează iniţierii serviciului secret al nazismului german, care – întocmai ca în alte ţări – ar fi creat şi în România un fel de coloană a cincea.

Lansînd această formulă simplistă, publicistica noastră nu a încercat să controleze nici măcar din punct de vedere cronologic exactitatea ei. Se ştie, doar, că *naziştii* (hitleriştii) au preluat puterea în Germania abia în anul 1933. Faţă de acest adevăr istoric trebuie să reamintim că organizaţia „Arhanghelul Mihai", „Garda de Fier" şi celelalte formaţiuni embrionare ale legionarismului (rasist şi terorist) erau deja înjghebate în anul 1929, ba chiar şi mai înainte[1].

Prin urmare, regimul nazist şi serviciile secrete ale lui Hitler n-au creat ele mişcarea legionară din România, ci cel mult s-au folosit de ea. Dar şi în această privinţă sunt multe de zis, de adăugat şi de corectat.

A ∗

ncă înainte de primul război mondial, adică înainte de Unirea cea mare, a existat în România veche o mişcare cu caracter antisemit, încurajată de profesorii A.C. Cuza de la Iaşi şi Nicolae Iorga de la Bucureşti. Această mişcare însă nu a produs multă tulburare în apele politice româneşti de atunci, căci în afară de cîteva manifestaţii studenţeşti, inofensive, şi de cîteva

1 Legiunea Arhanghelul Mihail a fost înfiinţată la 24 iunie 1927. *(Nota ed.)*

articole belicoase sau mai puțin belicoase, în rest nu s-a produs nimic deosebit pentru ca să influențeze în bine sau în rău viața publică românească.

Prima mişcare antisemită mai serioasă s-a produs în toamna anului 1922, în condiţiuni ciudate şi interesante, care – în mod cu totul inexplicabil – au rămas nerelevate în publicistica vremii.

Se ştie că Partidul Naţional-Ardelean, al cărui şef era Iuliu Maniu – partid în care intraseră şi aderenţii lui Tache Ionescu, decedat la începutul anului 1922 – a pornit o acţiune de răsturnare a guvernului prezidat de Ionel Brătianu, care patronase alegerile scandaloase din 6 martie 1922, cînd rezultatele fuseseră pe de-a-ntregul falsificate. În consecinţă, Maniu a iniţiat acţiunea şi a reuşit să carte- leze în ea toate partidele din opoziţie, fixînd ca scop principal al tovărăşiei sabotarea legiferării brătieniste, în primul rînd a Constituţiei ce urma să fie votată.

În acele zile de toamnă ale anului 1922, o delegaţie de studenţi de la Universitatea din Cluj, condusă de studentul în medicină D. Munteanu, m-a vizitat şi mi-a atras atenţiunea că agenţi ai guvernului Brătianu, folosind sume considerabile, încearcă să recruteze studenţimea de la Cluj pentru o mişcare diversionistă. Munteanu şi ceilalţi colegi ai lui au cerut să vorbească cu însuşi şeful partidului (I. Maniu), oferindu-se să iniţieze ei o acţiune opusă celei preconizate de guvern. L-am încunoştinţat imediat pe Maniu, care a convocat delegaţia permanentă, unde s-a discutat oferta grupului de studenţi. Dar membrii delegaţiei permanente, îndeosebi Aurel Socol şi Emil Haţieganu, au fost de părerea că locul studenţilor este în sălile de studii şi nu în arena politică şi că, deci, nu trebuie angajaţi studenţii la nici un fel de acţiune politică.

Peste puţin timp, acelaşi D. Munteanu a venit să-mi spună că subsecretarul de stat de la Interne, Guţă Tătărescu, a fost la Cluj şi că, desigur, cu ştirea şi aprobarea

ministrului de interne şi chiar a lui Ionel Brătianu, a pus la cale o mişcare antisemită, pentru a abate atenţiunea opiniei publice de la campania de răsturnare pornită de Maniu. La drept vorbind, nu l-am crezut pe D. Mun- teanu – cu alte cuvinte nu am presupus atîta inconştienţă la un guvern serios cum se pretindea că este cel prezidat de Ionel Brătianu – dar peste puţin timp a trebuit să mă conving că D. Munteanu a avut perfectă dreptate şi că nu a exagerat nimic. Punînd la bătaie sume importante din aşa-numitele fonduri secrete, care se intitulau oficial ale Ordinei Publice (O.P.), ceea ce ar putea să pară o ironie, mobilizînd nu numai oameni de partid, ci chiar şi organele de siguranţă şi poliţie, Ionel Brătianu a dezlănţuit conştient o acţiune subversivă, în interes de partid, dar în acelaşi timp în categorică contrazicere cu interesele ţării.

Mai tîrziu, în anul 1927, s-a dovedit, fără posibilitate de dezminţire, că acelaşi guvern liberal cu acelaşi subsecretar de stat la Interne, Guţă Tătărescu, a încurajat aproape pe faţă şi a subvenţionat mişcări antisemite în Ardeal.

*

Înfiinţarea organizaţiilor teroriste, cvasi-fasciste, din România, care la început erau înregistrate sub denu- mirea de „mişcări antisemite", pentru ca în cursul timpului să se înstăpînească denumirea de „mişcare legionară", se datorează mai ales celor doi tineri: Corneliu Zelea Codreanu şi Ionel Moţa.

Corneliu Codreanu era fiul lui Ioan Zelea Codreanu, membru în Partidul Naţional-Creştin (antisemit) al profesorului A.C. Cuza de la Iaşi şi, începînd din anul 1919, ales deputat în aproape toate legislaţiile. Ionel Moţa era fiul preotului ortodox Ion Moţa de la Orăştie, directorul gazetei poporale *Libertatea*. Ionel Moţa ajunsese student la Universitatea de la Iaşi, unde a făcut cunoştinţă şi s-a împrietenit cu Corneliu

Zelea Codreanu.

Cei doi tineri, îmbibaţi, ba chiar ghiftuiţi de-acasă cu idei ultranaţionaliste şi rasiste, nu s-au mulţumit cu exhibiţiile de salon ale părinţilor şi dascălilor mai bătrîni, ci s-au gîndit la organizarea unor conspiraţii şi mişcări violente, cum le şade bine unor tineri entuziaşti. Cu toate acestea, atît Codreanu, cît şi Moţa, ar fi rămas poate numai la gînd, ca tinerii de altădată, dacă n-ar fi înţeles că autorităţile poliţieneşti şi organele de guvernare sînt gata nu numai să tolereze astfel de mişcări şi metode, ci chiar să le iniţieze şi să le încurajeze. Aşa fiind, nu trebuia să ne mirăm că tînărul Corneliu Codreanu îl împuşcă, în plină şedinţă a Tribunalului de la Iaşi, pe prefectul poliţiei Manciu, şi că Ionel Moţa descarcă pistolul asupra colegului său Vernicescu, într-o celulă a închisorii Văcăreşti, sub pretextul că acela ar fi „trădat mişcarea". Mai curînd ar fi cazul să ne mirăm cum de s-a putut întîmpla ca instanţa penală să-l achite în cele din urmă pe Corneliu Codreanu, precum şi de faptul că a putut fi înarmat „deţinutul" Ionel Moţa înlăuntrul închisorii şi că a rămas nepedepsit după săvîrşirea atentatului. Vorba aceea, *numai orbii nu vedeau* că, în dosul acestor incursiuni în jungla terorii şi a mişcărilor rasiste, se găsea însuşi guvernul Brătianu cu întreg aparatul oficial. Astfel fiind, putem afirma că naşul mişcărilor rasiste (antisemite) şi teroriste din România a fost însuşi guvernul zis liberal al lui Ionel Brătianu şi liderii acestuia: I.G. Duca, Gh. Tătărescu etc.

Este interesant de remarcat că în timp ce în Ungaria, unde se dezlănţuise încă din 1919 o mişcare violentă rasistă (antisemită), guvernele care s-au succedat – deşi în fond şoviniste şi revizioniste şi ele, deci get-beget reacţionare – au întreprins şi au săvîrşit tot posibilul pentru ca să frîneze şi chiar să suprime asemenea mişcări spre a nu provoca resentimente în străinetate, la noi, guvernul prezidat de Ionel Brătianu, dimpotrivă, sfidînd animozitatea opiniei publice externe şi interne, a iniţiat şi

a încurajat mişcările antisemite şi teroriste, numai fiindcă aşa dictau interesele lui, prost înţelese, de partid.

La început, Corneliu Codreanu şi Ionel Moţa s-au înscris în mişcarea antisemită a profesorului A.C. Cuza de la Iaşi, dar l-au părăsit pe acesta în curînd, din motive care n-au fost atunci pe deplin lămurite. Cum am fost informat mai tîrziu, tinerii n-au fost de acord cu tactica prea pasivă a Partidului Naţional-Creştin, cu acest antisemitism „teoretic" pe care-l practica bătrînul profesor Cuza de la Iaşi. Pe de altă parte, ei n-au fost mulţumiţi nici cu faptul că profesorul Cuza şi cei cîţiva bătrîni din jurul său utilizau grupul Codreanu-Moţa, şi în general studenţimea, numai ca o avangardă sau, dacă vreţi, ca un fel de *Stosstruppen* (echipe de şoc), iar la alegeri nu căutau să satisfacă ambiţiile personale ale acestora.

După moartea lui Ionel Brătianu, urmaşii acestuia în intrigării şi acţiuni subversive (Guţă Tătărescu, Ion Inculeţ, Eugen Titeanu etc.) au continuat să protejeze mişcările antisemite şi cvasi-fasciste, respectiv pe legionari.

Sub guvernarea naţional-ţărănistă, Maniu, precum şi aripa ţărănistă (Mihalache, Madgearu, Stere, Iunian etc.) nici nu vroiau să audă de o protejare a mişcărilor de dreapta (rasiste şi teroriste). O atitudine care, de altfel, era în perfectă conglăsuire cu crezul democratic şi liberal (vorbim de liberalismul adevărat, şi nu de cel afişat de brătieni). Spre regretul nostru, trebuie să recunoaştem însă că Alexandru Vaida, ministrul de interne în guvernul Maniu, a crezut că este foarte abil şi prevăzător dacă ţine legături cu urzitorii legio- narismului prin un agent al său, cu numele de Tăslăuanu (zis şi Aghiuţă). Asemenea preocupări ale lui Vaida nu trebuiau însă luate în serios, fiind acestea numai exerciţii de detectiv amator. După cum mi-a mărturisit el

însuşi, Vaida vroia ca, prin asemenea mijloace, să supravegheze şi să controleze acţiunile de extremă dreaptă pentru ca – vezi Doamne – „să nu devieze". Mai mult în glumă, Vaida s-a şi intitulat „naşul legionarilor". S-au găsit însă unii naivi sau de rea-credinţă care i-au atribuit rolul acesta lui Vaida, rol pe care, totuşi, nu l-a avut. Evident, Vaida îşi exagera influenţa pe care ar fi avut-o asupra căpeteniilor legionare. (De acest fapt m-am putut convinge, de altfel, cînd, în cursul unei convorbiri avute cu Corneliu Codreanu, fă- cînd aluzie la finanţarea „Gărzii de Fier" de către Vaida, acesta, ca şef al Gărzii, a respins cu indignare afirmaţia. Văzînd că insist, Codreanu a devenit mai explicit: „se prea poate ca oameni nechemaţi, agenţi provocatori sau escroci, să se fi erijat ca delegaţi trimişi de mine, ridicînd chiar parale de la domnul Vaida sau din alte părţi, însă fără ştirea şi, fireşte, fără aprobarea mea".)

După căderea guvernului naţional-ţărănesc, cel care a luat sub oblăduirea sa, evident într-un mod mai legitim şi mai eficace decît oricare altul din ţară, *mişcarea legionară* a fost însuşi regele Carol II, prin mijlocirea profesorului Nae Ionescu sau la sugestia acestuia. De altfel, n-am putut stabili, cu toate eforturile depuse şi cu toate întrebările adresate lui Corneliu Codreanu, lui Nae Ionescu şi altora: cine a fost, de fapt, iniţiatorul acestei cîrdăşii: regele Carol II sau profesorul Nae Ionescu?

Cert este că, pînă la alegerile făcute sub guvernul Iorga (1931), legionarii nu s-au prezentat ca grupare separată în alegeri. Acest fapt dovedeşte că organizarea şi apariţia legionarilor ca partid politic independent se datoreşte atmosferei favorabile create prin campania de presă a ziarului *Cuvîn- tul,* socotit, pe timpul acela, drept oficios al Camarilei regelui Carol II. Ziarul pleda pentru formula *„ritmului nou",* pentru înlocuirea guvernelor parlamentare cu guverne de „personalităţi", precum şi a vechilor partide

politice cu partide ale tineretului. În octombrie 1930, regele Carol II a rostit o cuvîntare în Aula Universității de la

Cluj, făcînd o aluzie destul de străvezie la intenţiile sale politice, în acelaşi timp făcînd şi un apel la tineret, chemîndu-l să depună jurămînt pe *drapelul* său... Că aci nu poate fi vorba de drapelul ţării, ci de firmamentul unui partid politic „regal", adică personal al regelui, cred că nu trebuie demonstrat prea mult.

Trebuiesc spuse, reamintite şi subliniate toate aceste *amănunte,* deoarece, mai nou, chiar de mai înainte, o anumită presă nu a contenit şi nu conteneşte să-i atribuie lui Iuliu Maniu personal „greşeala" că i-ar fi „lansat pe legionari".

II. Căpeteniile legionare

În neamuri adverse cu puţină diminuarea lumea, era mai bun despre

publicistica noastră – probabil şi în cea a altor – s-a înrădăcinat obiceiul de a critica, de a şi de a acuza conducerile grupărilor politice cu multă vigoare, cu o fantezie lăbărţată, dar obiectivitate. Aşa proceda pe vremuri toată de la extrema dreaptă la extrema stîngă.

Potrivit acestei metode, şeful partidei adverse declarat bolnav, nebun, criminal, în cazul cel redus ca inteligenţă. Astfel se scria, spre pildă, Mussolini, că este un aventurier, un escroc, un sifilitic. Hitler era considerat paranoic, fireşte numit criminal etc. etc. Nu puteau fi deci cruţate nici căpeteniile legionarilor de la noi, socotite de altmintrelea agenţi ai fasciştilor italieni şi ai hitleriştilor germani. (Eu, din partea mea, socot drept o tactică greşită folosirea în permanenţă a unor invective la superlativ şi a exagerărilor în zelul de a

combate şi a denigra pe adversari. Pentru că, aşa cum este şi în cazul în speţă, chiar după părerea oamenilor serioşi şi obiectivi, nici Hitler şi nici Mussolini nu erau complet sănătoşi, aşa încît felul lor de a gîndi şi de a proceda era mult influenţat de aceste defecte fizice aievea existente. Astfel, mulţi din cei care îi atacau pe Hitler şi pe Mussolini, în loc să se mulţumească numai cu aceste realităţi, prea suficiente pentru a-i judeca şi chiar pentru a-i condamna, treceau de-a dreptul la invective şi la aprecieri exagerate, riscînd să piardă încrederea cititorilor obiectivi, care sfîrşesc prin a se îndoi şi de puţinul adevăr ce se desprinde dintr-un asemenea stil.)

înainte cu mult ca Hitler să fi luat puterea în Germania, înainte chiar ca Mussolini să ajungă „ducele" Italiei[1], Corneliu Zelea Codreanu a devenit şef necontestat al mişcărilor şi organizaţiilor cvasi-fasciste (teroriste, rasiste) de la noi. Mai tîrziu, urmînd exemplul italian şi german, Corneliu Codreanu şi-a luat titlul de „căpitan". Cu toate acestea, era socotit de presa adversă, în mod frecvent, un agramat, care – aşa se afirma – primeşte inspiraţiile şi sugestiile de la Ionel Moţa, considerat „mult superior ca inteligenţă şi cultură", Codreanu rămînînd un fel de figurant sau executant.

După ce am luat asupra acestora informaţii din sursele cele mai demne de încredere şi i-am cunoscut personal, m-am putut convinge că părerea ticluită asupra celor doi lideri legionari este eronată, în orice caz, mult denaturată şi exagerată. Ionel Moţa a fost într-adevăr un om cult şi manierat, dar, în acelaşi timp, a fost un obsedat. Moţa era corect, loial, idealist, dar nu era mai inteligent ca prietinul său Codreanu, care avea, dacă nu un simţ politic superior, în orice caz, un fler politic mai dezvoltat. Apoi, Codreanu era foarte calculat, metodic şi prea puţin fanatic. Dacă-i

1 Hitler ajunge cancelar la 30 ianuarie 1933; Mussolini instaurează (dictatura fascistă la sfîrşitul lunii octombrie 1922, în urma „marşului asupra Romei" (28-29 oct.). *(N. ed.)*

vorbă, Codreanu a fost acela care l-a influenţat pe Moţa, şi nu invers.

Menţionez aici un fapt nu prea cunoscut de marele public, asupra căruia deci nu s-a insistat suficient, măcar că ar fi meritat, şi anume: acela care a avut o mare – şi, putem adăoga – fatală înrîurire asupra lui Corneliu Codreanu şi, prin el, asupra întregii mişcări legionare, asupra mentalităţii acestor tineri, strînşi într-un mănunchi, a fost profesorul NAE IONESCU, directorul ziarului Cuvîntul.

Putem afirma, fără să riscăm vreo dezmințire, că, după revenirea lui Carol II, Corneliu Codreanu nu ieşea din cuvîntul de ordine al lui Nae Ionescu, pe care-l asculta orbește[1].

Nae Ionescu, înzestrat cu o vastă cultură multilaterală şi cu un talent de scriitor polemist excepţional, era foarte vulnerabil din punctul de vedere al corectitudinei şi al consecvenţei politice. Consilier intim al regelui Carol II, misit al Camarilei şi în primul rînd al doamnei Lupescu, avea ambiția să joace rolul de eminență sură în timpul dominaţiunii lui Carol II. Într-adevăr, cel puțin în primii ani, el se bucura de favoarea regelui, intervenind la palat adeseori cu sfaturi, dintre care unele erau extravagante. Regele Carol II îl dezmierda cu porecla „mon petit bol- chevik". Mai tîrziu – după cum vom arăta – prietinia s-a stricat, în orice caz influența lui Nae Ionescu asupra lui Carol II a slăbit. Dar, deocamdată, acela care îi sugera lui Codreanu idei „fasciste" şi „hitleriste" era Nae Ionescu; tot el a fost acela care cimenta legătura între Carol II şi legionari, convingîndu-l pe rege că, la un moment dat, i-ar putea fi spre mare folos ca să aibă la îndemînă o organizaţie de tineri, „teroristă", mai cu seamă ținînd cont de veleitățile dictatoriale şi fasciste ale sale (ale lui Carol II, pe care acesta le nutrea de la început).

Profesorul Nae Ionescu nu s-a mulţumit cu o activitate pe tărîmul politicii interne, ci a căutat rezultate şi pe cel al politicii externe, devenind, pur şi simplu, agent subvenţionat al lui Hitler. (Nu repet aici numai un zvon ventilat în toate cafenelele politice din Bucureşti, ci mă refer la declarațiile sale personale, făcute mie, în luna martie 1935, la Cluj. Nae Ionescu, după ce mi-a

1Crainic locul şi rolul de eminență cenuşie a lui Codreanu. *(N. ed.)*

povestit *per lungum et latum* cum s-au răcit şi s-au rupt relaţiile sale cu Carol II,
cu un cinism unic în felul său a recunoscut că germanii îl finanţează, că între altele i-au donat o splendidă limuzină etc.)

Venind vorbă de subvenţionări şi finanţări, reţin o declaraţie făcută mie de către Corneliu Codreanu la 11 martie 1937:

Protestez cu indignare împotriva insinuării mincinoase, că eu am fost vreodată finanţat de Mussolini sau de Hitler. Niciodată nu am primit bani de la străini. Dar nu toţi oamenii politici de la noi pot declara cu conştiinţă liniştită aşa ceva".

I-am răspuns că este foarte lăudabilă această atitudine, dar în acest caz ar trebui să nu păstreze o prietinie şi o legătură prea strînsă cu profesorul Nae Ionescu, care nu numai că nu neagă, ci chiar se laudă cu faptul că este plătit de germani.

Am aflat mai tîrziu că unul din cei care au donat sume mişcării legionare a fost inginerul Nicolae Malaxa.

Printre cei patru legionari aleşi în parlamentul din 1932 era şi studentul Mihai Stelescu de la Galaţi, care s-a relevat, în curînd, ca un *debatteur* parlamentar iscusit. Mai tîrziu o să revin asupra cazului Stelescu, deocamdată reţin doar atît, că Stelescu nu a reuşit să cîştige nici simpatia lui Codreanu şi nici a celorlalţi fruntaşi ai mişcării, ba dimpotrivă, a fost suspectat că rîvneşte la şefia mişcării şi îl invidiază pe Corneliu Codreanu, pe care fără tăgadă îl socotea rivalul său.

Părerea unanimă a căpeteniilor legionare, a diferiţilor comandanţi, şefi de cuiburi etc. cu care am stat de vorbă, a fost că, în sînul organizaţiei lor, există o singură voinţă conducătoare, cea a „căpitanului", adică a lui Corneliu Codreanu. Acesta cel mult poate fi influenţat, dar nu este răspunzător nimănui pentru hotărîrile sale. Cum

însă Stelescu se credea superior lui Codreanu, îi venea greu să cedeze şi să se acomodeze mereu. De aici conflictul dintre ei.

III. Omorîrea lui I.G. Duca

În seara zilei de 30 decembrie 1933 a fost omorît, în gara Sinaia, Ion G. Duca, primul-ministru al României, care venea tocmai de la palatul „Foişor", unde fusese primit în prima sa audienţă de lucru. (Este interesant de reamintit că a doua zi după revenirea lui Carol II şi după proclamarea sa de rege, adică exact în 9 iunie 1930, la congresul extraordinar al Partidului Liberal, I.G. Duca, considerat virtual liderul partidului, a rostit un discurs fulminant contra noului rege, terminînd cu o făgăduială pe cît de solemnă, pe atît de aspră: *„Să-mi sece mina dacă voi întinde-o acestui aventurier*;)

Nicolae Constantinescu, membru al Gărzii de Fier, a fost cel care a descărcat revolverul asupra primului-mi- nistru Duca, însoţindu-şi gestul funest cu cuvintele: *„Trădarea se pedepseşte, domnule prim-ministru!"*. Este puţin probabil ca victima să fi sesizat avertismentul întîrziat, deoarece a murit instantaneu, însă nici alţii nu şi-au putut da seama, la repezeală, la ce *trădare* a făcut aluzie Constantinescu.

Atentatorul a avut doi complici, pe N. Caranica şi Doru Belimace, aceştia doi fiind de origine macedoneană. Nu am de gînd să reeditez aici

toată povestea atentatului şi să reamintesc toate zvonurile care au circulat, căci în mare parte ele au fost cunoscute, confirmate sau spulberate, rămînînd totuşi unele puncte nedesluşite suficient nici pînă în ziua de azi. Asupra acestora vreau să mă opresc.

înainte de toate, trebuie să accentuez netemeinicia explicației lansate de unii dintre camarazii atentatorilor și pe care un tacit admisă și de guvernul de atunci, că Nicolae Titu- lescu, ministrul de externe, la sugestia francmasonilor francezi, a intervenit pe lîngă primul-ministru român, I.G. Duca, ce- rîndu-i să ia măsuri. Ca urmare a acestui demers, guvernul a pus Garda de Fier (mișcarea legionară) în afară de lege.

Se afirma anume că francmasoneria franceză se teme că, în urma influenței gardiștilor de fier la Curtea regală, România ar putea schimba macazul, acceptînd o orientare filo-germană. Dacă ținem însă cont de împrejurarea că Hitler abia dacă venise la putere în Germania, unde situația era încă nelămurită, nu se putea presupune ca România să se gîndească serios la o schimbare a politicei sale externe, la insistența unei minorități infime. De altfel, Titulescu a dezmințit categoric acest zvon. El niciodată nu și-a permis să se amestece în politica internă a țării.

Îmi aduc aminte cum la o conferență de presă, ținută în decembrie 1937, cînd un gazetar l-a întrebat referitor la afirmația legionarilor, după care el ar fi cerut lui Duca punerea în afară a mișcării legionare, la sugestia francmasonilor francezi, Titulescu a replicat: „Este complet inexact. Dar presupunînd, de dragul discuției, că eu aș fi făcut o asemenea intervenție, întreb pe domnii legionari cine le-a servit informația?: I.G. Duca, M.-Sa regele Carol II sau francmasonii francezi? Fiindcă trebuie să presupun că, atunci cînd onorata conducere a mișcării legionare a luat o decizie atît de gravă de a-l sancționa pe primul-ministru, nu s-a putut baza numai pe simple zvonuri de cafenea. Și apoi, ce eram eu? Rege, dictator sau șeful Partidului Liberal, pentru ca să-mi arog dreptul de a da ordine sau măcar sugestii șefului guvernului liberal I.G. Duca?".

Se spunea că unii dintre miniștrii „liberali" din

cabinetul Duca, sau care i-a urmat lui Duca, ar fi făcut delaţiunea, că „... Duca a trebuit să procedeze cu atîta energie contra legionarilor, deoarece aşa i-a cerut-o Titulescu, referindu-se la părerea guvernelor de la Paris şi Londra".

Dar, deoarece Titulescu a dezminţit – şi atunci, şi după cîţiva ani – categoric acest zvon, trebuie să presupunem că *a existat cineva, care l-a minţit pe Duca, şi acel cineva* – după cum vom arăta mai la vale – *a fost regele Carol II.*

Alt zvon era că legionarii au intenţionat să sancţioneze actul ilegal al guvernului Duca de a pune mişcarea legionară în afară de lege. O astfel de interpretare s-a dat şi în faţa instanţelor justiţiare şi ea pare a fi cea mai plauzibilă. Păcat că nu acoperă adevărul sută la sută, pentru că atentatorul, precum şi complicii lui, vorbeau doar de o trădare a lui I.G. Duca. Ei nu au precizat însă despre ce trădare a putut fi vorba, sau poate că au precizat, dar instanţele au retăcut acest secret?

(Peste tot mi s-a părut suspect că nimeni nu şi-a luat oboseala sau curajul să lămurească tîlcul cuvîntului „trădare". Vorbind cu Ionel Moţa despre acest „amănunt" al anchetei, Moţa mi-a spus că, după părerea unora, Constan- tinescu a făcut aluzie la cîrdăşia lui I.G. Duca, ministrul de interne în cabinetul Brătianu din 1922, cu mişcările antisemite şi teroriste din ţară.)

Părerea mea personală este că legionarii – adică cei de la conducerea mişcării – au vroit să dea un avertisment serios regelui şi celorlalte partide politice, care îşi închipuiau că lichidarea Gărzii de Fier, a legionarilor şi peste tot a formaţiunilor de teroare, cvasi-fasciste, se poate face simplu, prin cîteva decrete, acte de guvern şi de prestigiu.

Aceasta este părerea mea, dar nu este exclus ca, în faţa atentatorilor, precum şi a echipelor din care trebuia selecţionat plutonul de execuţie, să

se fi evocat şi strînsa legătură din trecut dintre Ionel Brătianu, colaboratorii lui principali, pe de o parte, şi tineretul care se agita, pe de altă parte, pentru ca să-i impresioneze tratamentul maşter pe care i l-a aplicat acum I.G. Duca. Numai astfel se pot tălmăci cuvintele rostite de Constantinescu: „Aşa se pedepsesc trădătorii, dle prim-ministru!".

Cred că nu este fără interes să notăm aici neglijenţele guvernului liberal şi ale organelor de stat, poliţieneşti, *înainte şi după* săvîrşirea atentatului contra lui I.G. Duca.

În toate cercurile politice, în toate redacţiile de ziare, în toate cafenelele, berăriile şi restaurantele din Bucureşti, cu multe zile înainte, se vorbea că legionarii „vreau să se răzbune" şi pregătesc o lovitură împotriva guvernului, ba chiar un atentat contra primului-ministru, contra ministrului de interne şi a celui de justiţie. Cu toate acestea, măsurile de pază şi de profilaxie pe care le-a luat guvernul au fost ridicol de infime. În seara zilei de 30 decembrie 1933, cu zece minute înainte de sosirea lui I.G. Duca în gară, nu a fost nici măcar un agent de siguranţă în gară, cu atît mai puţin alte forţe poliţieneşti. Pentru că, dacă ar fi fost, i-ar fi putut surprinde pe atentatori, care au stat în restaurantul gării cu cel puţin două ore înainte de sosirea vreunui tren. Iar dacă, fiind suspecţi, cei trei tineri ar fi fost percheziţionaţi, putea oricine să găsească asupra lor armele...

Amintim aici că, în conformitate cu declaraţiile făcute de atentatori, chiar înainte de 30 decembrie, cu 24, respectiv 48 de ore, au vroit să săvîrşească atentatul în Curtea Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, dar au renunţat de bunăvoie, deoarece – spuneau ei – în maşină, alăturea de Duca, se găsea şi Dinu Brătianu, pe care nu au vroit să-l omoare. Ne întrebăm cum au putut pătrunde în curtea îngustă a Preşedinţiei (fostul palat Cantacuzino din Calea Victoriei) atentatorii, fără să fie controlaţi, identificaţi şi

îndepărtaţi de organele poliţieneşti?

După săvîrşirea atentatului, atitudinea organelor poliţieneşti şi justiţiare a fost de-a dreptul revoltătoare. Se ştia că atentatul a fost chibzuit şi hotărît de către conducerea mişcării legionare. Cu toate acestea, nici Corneliu Codreanu, nici alţi fruntaşi ai mişcării nu au fost arestaţi şi implicaţi în proces.

Caut şi nu găsesc nici o explicaţie, cu atît mai puţin o justificare în privinţa acestei vădite neglijenţe a organelor de urmărire, de represiune şi justiţiare supuse controlului guvernului liberal. (De altfel, în ziare nu a fost discutată problema, unii neîndrăznind, alţii jenîndu-se să o discute. Dar dacă ne aducem aminte că acelaşi rege Carol II, care în anii 1933-'34 a procedat cu mînuşi faţă de legionari, cu cîţiva ani mai tîrziu i-a prigonit fără lege şi cu o cruzime fără seamăn, involuntar trebuie să formulăm acuza că la sancţionarea vinovaţilor – a tuturor vinovaţilor –, autorităţile, desigur la o sugestie preaînaltă, au procedat cu maximumul de îngăduinţă, ce nu se poate prin nimic justifica.)

Dar ciudata comportare a partidului zis liberal şi a regelui Carol II – pentru ca să folosim cea mai blîndă expresie – nu se opreşte aici. În guvernul cel nou, pe care-l va prezida Gheorghe Tătărescu – protectorul de altădată al mafiilor rasiste şi teroriste din România – ministru de interne este numit Ion Inculeţ, îndeobşte cunoscut ca un prietin al legionarilor. Subsecretar de stat la acel minister este promovat Eugen Titeanu – originar dintr-o familie de semievrei – care este cunoscut ca un ienicer, stînd la dispoziţia califatului legionar, fireşte din motive de oportunitate şi interes personal.

În asemenea condiţiuni nu trebuie să ne mirăm că mişcarea legionară nu a fost urmărită cum trebuia, că şeful ei, Corneliu Codreanu, va sta

ascuns la o rubedenie a prefectului de poliție, că peste tot cenzurile vor fi foarte blânde și măsurile de urmărire și represiune aproape inexistente.

Aceast ă, promiscuitate de persoane și de idei, inadmisibilă și chiar inimaginabilă în orice țară de drept și civilizată – nici chiar în lumea interlopă a gangsterilor americani – arăta limpede cine au fost călăuzitorii și protectorii rasismului și terorismului în România.

IV. Cazul Mihail Stelescu

În parlamentul ales la sfîrşitul anului 1933 nu a pătruns nici un aderent al mişcării legionare (al Gărzii de Fier). Guvernul Duca – afirmăm – contrar dispoziţiunilor legii pozitive, a interpretat textul în sensul că legionarii nu pot să depună liste de candidaţi în alegeri, aducînd la cunoştinţă acest punct de vedere preşedinţilor de tribunale. M. Stelescu a propus ca – eludînd dispoziţia guvernului – Garda să depună liste de candidaţi sub altă denumire şi alt semn. Conducerea Gărzii a refuzat propunerea lui Stelescu.

În cursul lunii februarie 1934, Mihail Stelescu m-a vizitat la hotelul unde trăgeam cînd veneam la Bucureşti şi mi-a destăinuit dorinţa lui de a se despărţi de Corneliu Codreanu. În cursul convorbirii am emis părerea că, din cauza unor simple discuţii în contradictoriu şi mai cu seamă pentru motive personale, nu văd justificată părăsirea unei organizaţii politice. Ar fi bine deci să încerce a-şi validita aspiraţiile şi interesele înlăuntrul grupării din care face parte.

Mi-am adus aminte de despărţirea lui Vasile Goldiş de Partidul Naţional şi de supărarea lui Maniu pentru faptul că Goldiş, probabil pentru a risipi proasta impresie produsă în opinia publică de trecerea sa în tabăra adversă, de dragul unui portofoliu ministerial, s-a proclamat pe sine „preşedinte al Partidului Naţional", închipuindu-şi că, în acest fel, nu va fi considerat transfug. L-am sfătuit deci pe Stelescu că, dacă în viitor îi va fi făcută imposibilă rămî- nerea mai departe acolo şi

despărţirea sa de Codreanu se va impune ca ceva de neînlăturat, atunci la nici un caz să nu încerce:

- să înjghebeze o contraorganizaţie similară celei pe care o părăseşte;
- şi să nu divulge secretele şi confidenţele pe care le-a aflat în calitate de membru al organizaţiei din care a făcut parte.

Stelescu nu a urmat acest sfat. Peste puţin timp el l-a părăsit pe Codreanu, respectiv Garda de Fier, întemeind o organizaţie similară, pe care a numit-o *Cruciada Românismului*. În organul de propagandă al noii organizaţii, Stelescu a început să atace conducera Gărzii de Fier şi pe Codreanu, demascînd totodată secretele şi semisecretele Gărzii de Fier. Revista lui Stelescu şi, peste tot, acţiunea pe care a pornit-o au fost finanţate de Max Auschnitt, la dorinţa regelui Carol II, care specula să aibă şi la legionari oameni, respectiv subşefi, care la nevoie pot să submineze autoritatea şefului titular. Fireşte că legionarii, şi în primul rînd Codreanu şi Moţa, s-au supărat foc pe Stelescu.

Nu peste mult, Stelescu, întîlnindu-mă în holul hotelului Athénée Palace, mi-a spus că „Garda de Fier l-a condamnat la moarte şi are de gînd să-l execute în curînd".

Fără să mă roage Stelescu, m-am simţit obligat să intervin pentru el. Vizitîndu-l pe Ionel Moţa în biroul său advocaţial din Calea Victoriei (palatul Nestor), l-am rugat să renunţe întrucît ar nutri gînduri sinistre împotriva lui M. Stelescu. La dreptul vorbind, am crezut că Moţa este străin de asemenea hotărîri ale Gărzii de Fier, dacă, peste tot, ar exista vreo hotărîre. Dar, spre marea mea surprindere, Moţa mi-a comunicat că el personal a propus, în şedinţa conducerii mişcării, condamnarea la moarte a lui Mihail Stelescu, care „este un trădător, şi trădătorii nu merită altceva decît un glonte". Am încercat să-l conving pe Moţa că o astfel de procedare nu este justificată,

nici

Amintiri și considerații asupra mișcării legionare

după legile dumnezeieşti şi nici după cele omeneşti. Dar zadarnic. Moţa a rămas neînduplecat. I-am arătat că Ste- lescu, despărţindu-se de organizaţia lor, nu poate fi considerat trădător, ci cel mult duşman. Or, în acest caz, o judecată înlăuntrul organizaţiei nu poate fi competentă.

în sfîrşit, după lungi discuţii, Moţa mi-a propus formula următoare: „ – Dacă Stelescu părăseşte ţara pentru cel puţin doi ani de zile, îşi sistează gazeta şi se obligă că nu mai activează în viaţa politică, atunci şi numai atunci îl iertăm”.

Propunerea lui Moţa am adus-o la cunoştinţa lui Stelescu, care, însă, nu a acceptat-o. L-am sfătuit pe Stelescu să ia oarecari măsuri, eventual să facă un denunţ la Parchet, în sfîrşit, să nu aştepte absolut imposibil cum îşi realizează planul foştii lui camarazi. Dar Stelescu ridica numai din umăr, fără să replice ceva.

În vara anului 1936, Stelescu a fost omorît într-o cameră de spital, unde îşi închipuia că putea fi adăpostit.

Deoarece de la întrevederea mea cu Moţa şi pînă la omorîrea lui Stelescu (iulie 1936) trecuse un an şi cîteva luni, iar de la data condamnării sale de către sinedrionul legionar încă şi mai mult, m-am întrebat de unde această „întîrziere”? Cum se poate explica o întîrziere cînd este vorba de o echipă teroristă? La nici un caz nu poate fi vorbă de un sentiment de milă, de o încercare de graţiere sau de o ezitare din partea executanţilor. Trebuie să primesc explicarea, ce mi-a fost dată de către gazetarul Virgil Kerciu, care mi-a spus că, la începutul lunii iulie 1936, regele Carol II a încheiat o înţelegere secretă cu legionarii, prin mijlocirea lui Nae Ionescu, în sensul căreia aceştia trebuiau să iniţieze o campanie contra lui Nicolae Titu- lescu, pe care regele a hotărît să-l debarce. Prin urmare, conducerea mişcării a crezut că sancţionarea lui Stelescu, în noile constelaţiuni,

nu va fi urmărită cu o vigoare maximă de către cei în drept.

Astfel Mihail Stelescu, ca atîţia alţii, poate fi socotit dacă nu o victimă directă, cel puţin [una] indirectă a lui Carol II...

(Cu cîţiva ani în urmă mi s-a comunicat de către gazetarul Costea, care îndeplinise funcţiunea de „senator" legionar, o versiune, pe care o notez aici, dar pe care nu am putut-o controla şi verifica. Se spunea anume că regele Carol II ar fi pus la cale, prin M. Stelescu, omorîrea lui Codreanu. Deşi nu mă număr printre aderenţii şi admiratorii lui Carol II, cred că o asemenea presupunere este de domeniul fantaziei. Poate că regele Carol II nu-l agrea încă de pe atunci pe Corneliu Codreanu, dar încă nu sosise momentul să urzească planuri diabolice contra lui.)

V. Cîrdăşia lui Carol II cu mişcarea legionară

Regele Carol II ahtia de mulţi ani încoace după o guvernare personală, chiar după dictatură. Într-o atare eventualitate, desigur că o organizaţie teroristă a tineretului ar fi fost bine primită. Nu se ştie dacă, la sugestia cuiva sau din proprie iniţiativă, regele Carol II, chiar din prima zi, a privit cu simpatie la toate organizaţiile tinereşti. Profesorul Nae Ionescu s-a grăbit să-i atragă atenţiunea asupra grupului Corneliu Codreanu (a Gărzii de Fier) care era considerat drept o mişcare antisemită şi

cvasi- lascistă.

Dacă Ionescu a ocolit contradicția între atari preocupări și simpatizările sale cu cercuri progresiste, cu apucăturile sale ultramoderne, cu metresă evreică, să nu se mire, căci așa era doar făcut Carol II, ca să fie de toate și să facă de toate: cercetaș și academician, motociclist și fotbalist, ctitor suprem al Bisericii Ortodoxe și francmason, filatelist și vînător, șahist și cartofor, democrat și fascist – încins mereu într-o horă pestriță, nesfîrșită, de unul singur, îmbră- țișînd figuri imaginare.

Omul de legătură între el și legionari, profesorul Nae Ionescu, îi explica vîrtos, cu un lux de argumente, că legionarii ar putea forma un nucleu foarte potrivit pentru organizarea dictatorială a țării, la care regescul aventurier rîvnea de la început, cu pasiune și fără încetare.

Ambii şefi (Carol II şi Codreanu) aveau însă rezerve reale unul faţă de altul. Codreanu visa să cucerească puterea, ca Mussolini în Italia sau măcar ca Hitler în Germania, biruind în alegeri. La rîndul său, Carol II credea că tinerii aceştia „zănatici" n-au ambiţii mai mari decît politicienii, adică sunt la fel de interesaţi şi venali. Pînă în cele din urmă se vor înşela reciproc, vor avea grele deziluzii, dar pînă atunci mai este cale lungă.

După cîteva luni de la restaurare, Nae Ionescu, desigur la sugestia stăpînului, lansează formula *„ritmului nou",* „al personalităţilor", cîntînd în acelaşi timp amurgul partidelor politice. Totuşi, prima experienţă, cu lorga în frunte, eşuează complet.

A doua deziluzie o încearcă Nae Ionescu în novembrie 1933, cînd (citez chiar din destăinuirile sale făcute mie în 1935): „contrar sfaturilor mele, contrar normelor bunului simţ şi a logicii sănătoase", regele Carol II aduce la putere pe liberalii „bătrîni", în frunte cu Duca, în loc să-l aducă pe Gheorghe Brătianu, cum i-a promis şi cum aştepta toată lumea. Nae Ionescu spumega de furie pentru că evenimentele nu se desfăşurau după cum a prezis şi a prescris el. Totuşi, regele putea să aibă şi aievea şi chiar avea socotelile lui. Gheorghe Brătianu era deja cîştigat de partea lui, în schimb liberalii bătrîni trebuiau uzaţi (cum fuseseră mai înainte naţional-ţărăniştii). Călăuzit de acest gînd, regele Carol II a procedat aşa cum a procedat. Apoi mai sunt şi alte considerente. împotriva lui Maniu trebuie aduse forţe cel puţin tot atît de puternice.

Dacă ar fi fost după dorinţa inimii sale, regele Carol II trecea de pe acum de-a dreptul la dictatură. Dar existau încă multe obstacole în calea unor asemenea „realizări", cu alte cuvinte a planurilor regelui, socotite de el „măreţe", dar de noi aiurite, de a instala un regim totalitar, cvasi-

fascist, autoritar. Străinetatea a devenit extrem de bănuitoare şi, cu garanţii pozitive şi neîndoielnice că regimul din România nu va aluneca spre dreapta.

Suntem nevoiţi a constata că nu Titulescu, sau, mai exact, nu în primul rînd Titulescu, a cerut lămurirea străinetăţii în acest sens, adică liniştirea diplomaţilor anglo-francezi. Iniţiativa a pornit de la regele Carol II, care, bănuind că Titulescu a creat atmosfera ostilă din străinetate, intenţiona să-l dezavueze pe acesta. Dar cum?

Regele Carol II a cerut, pentru liniştirea străinetăţii, de la primul-ministru Duca, un gest autoritar şi energic contra legionarilor. Duca a editat în primul moment, dar regele i-a spus că chiar Titulescu a intervenit direct la el în acest sens. Carol II minţea, dar datorită acestei minciuni Duca a cedat. De unde s-a aflat apoi adevărul asupra convorbirii amintite dintre rege şi primul său ministru? Foarte simplu. Primul-ministru Duca a comunicat cu cîţiva dintre cei mai intimi colaboratori ai săi convorbirea avută cu Suveranul. Titulescu, aflînd de zvonurile lansate, că „Duca a acţionat contra legionarilor la indicaţiile, sugestiile, ba chiar la insistenţele sale", a negat pur şi simplu aceste afirmaţii. Le-a negat şi faţă de foştii colaboratori şi prietini intimi ai lui Duca. Titulescu a restabilit adevărul, afirmînd categoric că nu a cerut măsuri drastice contra legionarilor, ci l-a informat pe rege şi guvernul (adică guvernele) că străinetatea a devenit foarte bănuitoare şi se teme că, în România, regimul va cîrmi-o spre dreapta, iar în politica externă se va îndrepta contra aliaţilor de ieri. *Astfel de preocupări transpiră din spiritul presei subvenţionate de Camarila regelui Carol II şi, în primul rînd, din coloanele ziarului* Cuvântul, al cărui director, Nae Ionescu, se ştie, este primul favorit al regelui.

Carol II se pronunţă ironic în faţa intimilor săi

asupra desluşirilor date de Titulescu, insinuînd că diplomaţii străini au fost informaţi în acest sens probabil chiar de către Titulescu – ceea ce, dacă ar fi adevărat, ar însemna o acuză gravă la adresa lui Titulescu. Un ambasador nu trebuie doar să răspîndească el calomnii asupra guvernării din ţara sa, ci, dimpotrivă, datoria lui este să le spulbere). Carol II pozează în rolul de victimă şi trage concluzia în sensul că: „aşa fiind, Titulescu trebuie dezminţit, dezavuat şi pus la punct”.

Bineînţeles că nimeni nu are îndrăzneala să-l chestioneze asupra convorbirii cu Duca în problema dizolvării Gărzii de Fier, astfel Carol II nu are – spre norocul lui – prilejul să confirme sau să dezmintă zvonurile lansate în legătură cu desluşirile date de Titulescu.

Reamintind şi enarînd mai pe larg – în acest capitol –, chestiunea explicărilor date asupra omorîrii lui Duca am făcut-o dinadins, pentru a arăta falsitatea regelui Carol II faţă de legionari, cu care se găsea, prin intermediul lui Nae Ionescu, în cvasi-alianţă şi, în acelaşi timp, nesinceritatea şi reaua lui credinţă atît faţă de primul său ministru, cît şi faţă de strălucitul diplomat, pe umerii căruia zăcea răspunderea reprezentării ţării în străinetate: Nicolae Titulescu.

Fireşte, atentatorii lui I.G. Duca trebuiau pedepsiţi, dar – cum am mai amintit – organele guvernului şi cele justiţiare, care depindeau pînă la un punct tot de guvern, au procedat cu „mînuşi” şi „cu mult tact” nu numai în procesul penal însuşi, ci şi în legătură cu acesta. Prigoana contra mişcării legionare nu a continuat, căci nici nu începuse – cum era, deci, să continue. Ba, mai mult. Indirect şi în mod tacit a fost încurajată mişcarea de către rege şi chiar de către guvern, chiar şi după atentat.

Drept urmare la această politică – pe care nu găsim cuvinte de ajuns de apreciere pentru a o condamna – popularitatea mişcării legionare şi prestigiul personal al lui Codrea- nu în faţa tineretului au crescut, ceea ce este firesc. Cum că toate aceste evoluări şi aspecte purtau pecetea de aprobare a regelui, asta cred că nu mai trebuie să o dovedim.

În faţa lui Carol II, Titulescu devenea tot mai incomod, nu numai din punct de vedere personal, ci şi politic. Carol II avea impresia, de acum, că evenimentele din străinetate, în special în Germania şi Italia, au evoluat în aşa fel, încît o schimbare a macazului în politica externă se arată din ce în ce mai îndreptăţită.

în vara anului 1936 intervine un acord între regele Carol II şi conducerea mişcării legionare, în sensul ca a- ceasta să pornească o campanie violentă contra lui Nicolae Titulescu.

Profesorul Nae Ionescu, regizorul din umbră al întregii scenării, a început, în coloanele ziarului *Cuvîntul*[1], o campanie viguroasă contra lui Titulescu, combătînd politica acestuia. Politica externă pe care o critica Nae Ionescu nu era o politică personală a lui Titulescu, ci era politica guvernului, a ţării, aprobată de regele Carol II, care, concomitent, punea la cale agenţii săi să blameze această politică şi mai ales pe omul care o gira.

A urmat apoi, în iulie 1936, congresul studenţesc de la Tîrgu Mureş, care se confunda cu un congres al legionarilor. (Se ştie că, începînd încă din anul 1933, cel puţin 80-85% din studenţimea română de pretutindenea era înscrisă la legionari.) La acest congres, Nicolae Titulescu, ministru de externe activ al ţării, a fost condamnat la moarte. Pentru ca să nu fie suspect

1 În anul 1936, ziarul *Cuvîntul* nu mai exista. Fusese suspendat în ianuarie 1934. Conflictul dintre Nae Ionescu şi Nicolae Titulescu datează din 1933. *(N. ed.)*

că această campanie se duce în primul rînd contra lui Titulescu, au mai fost condamnaţi la moarte Vasile Lucaciu, Ion Mihalache, preşedintele Partidului Naţional-Ţărănesc şi Virgil Mad- gearu, secretar general al acestui partid. Compunerea în acest fel al *ternarului* pare, la prima vedere, enigmatică.

Dar dacă ne aducem aminte că în acele momente Partidul Naţional-Ţărănesc era principalul instrument politic în stare să lupte contra veleităţilor dictatoriale ale lui Carol II, vom înţelege mai uşor pentru ce au primit Mihalache şi Madgearu acest avertisment.

Regelui Carol II, care de mult avea de gînd să se debaraseze de N. Titulescu, iniţiind o nouă orientare a politicii externe, i-au venit de minune actele de agresiune şi de avertismente brutale ale legionarilor. Satisfacţia lui şi-o trădează printr-un act de rar cinism şi imprudenţă: *donînd pentru scopurile congresului 100.000 lei*. Aceasta, să nu uităm, după omorîrea lui I.G. Duca şi Stelescu.

În mod normal, într-un stat de drept, îndată după pronunţarea hotărîrii unui congres prin care sunt condamnaţi la moarte, în mod public, ministrul de externe activ şi doi foşti şi probabil viitori sfetnici ai tronului, procurorul din localitate ar fi trebuit imediat să procedeze la arestarea biroului congresului şi a oratorilor de la congres. Însă România, în acea epocă, nu era un stat de drept şi lucrurile de aici nu erau normale. Dar chiar dacă ar fi fost altmintrelea, ne întrebăm care procuror ar fi îndrăznit să urmărească pe nişte răufăcători pentru scopurile cărora regele ţării donează suma de 100.000 lei? (Evident, donaţia regelui a avut un caracter numai simbolic.)

Ce impresie au produs în ţară, şi mai ales în străinetate, hotărîrea congresului de la Tîrgu Mureş şi gestul simbolic al regelui Carol II – de aprobare şi de încurajare a candidaţilor de atentatori – îşi poate oricine închipui.

Titulescu primise o lovitură, dar nu din faţă, ci de la spate. De altfel, în foarte scurt timp după congresul legionar de la Tîrgu Mureş, Nicolae Titulescu este debarcat. Debarcarea[1] lui a produs

1 N. Titulescu a fost înlăturat de la Externe în 29 august 1936, cu ocazia unei remanieri guvernamentale. *(N. ed.)*

o penibilă impresie pretutin- denea, atît în ţară, cît şi în străinetate.

Acum, *Circulă la Cavaler cu trei sfanţi* ştiu bine ţesăturile intrigăriilor politice şi este evidentă legătura dintre planurile regelui Carol II şi acţiunile legionarilor. După vreo trei săptămîni de la demisia lui N. Titulescu – lichele camariliste trîmbiţau în lume că este vorba nu de demisie, ci de o *demitere* – Cor- neliu Codreanu, în calitatea sa de căpitan al legionarilor şi şeful organizaţiei politice „Totul pentru Ţară", adresează un memoriu Suveranului, în care se spune, nici mai mult nici mai puţin, că *toţi aceia care îndrăznesc să continue politica externă pe care a reprezentat-o Nicolae Titulescu, în primul rînd, o politică de apropiere de Soviete, vor răspunde cu capul*.

Circulă la Cavaler cu trei sfanţi

legionară

Acest avertisment, deşi stilizat într-o formă cam juvenilă, a impresionat de asemenea lumea dinlăuntru şi dinafară, ca şi condamnarea la moarte a lui Titulescu şi pe urmă demiterea lui. Toată lumea a remarcat, de altfel, că un astfel de avertisment nu s-a putut da decît cu ştirea şi aprobarea prealabilă a Regelui Carol II. Deşi semnificaţia lui nu poate scăpa nimănui, Carol II a crezut că se pune astfel la adăpost faţă de orice critică a oamenilor politici, în cazul că se va decide pentru o nouă orientare în politica externă.

De altfel, acest fel de a coresponda şi polemiza între şefii de partide, folosind pe rege în funcţiunea de factor poştal, a însemnat o necuviinţă, peste care însă Carol II, ca peste multe alte furci caudine, a trecut cu nonşalanţă.

Colaborarea între Carol II şi legionari ia forme tot mai precise. Deşi nu îndrăzneşte să execute o întorsătură de 180°, Carol II socoate că, cel puţin în probleme periferice, să rupă solidaritatea cu cei mari din Vest şi cu temutul vecin din Est, apropiindu-se de axa Roma-Berlin. Astfel, îşi dă asentimentul pentru organizarea unei expediţii de voluntari în Spania, indirect, prin inginerul Malaxa

(fiindcă așa ieșea mai ieftin), sprijină expediția. Participă la expediție 10 legionari români. Printre ei, generalii Cantacuzino Grănicerul și Ionel Moța. Evident, lupta acestor voluntari alăturea de Franco nu putea să aibă decît o semnificație simbolică. Această semnificație era însă gravă pentru că ea însemna, în teorie cel puțin, blamarea politicii duse de Titulescu contra fasciștilor italieni și spanioli.

Astfel, regele își blamează – ca de atîtea ori în trecut – propria făgăduială solemnă, că deși Titulescu a demisionat, politica lui va fi continuată de urmașul său.

entru sfîrșitul anului 1937 este plănuită lovitura de stat în România, adică trecerea la dictatura regală fățișă. Bineînțeles, mișcarea legionară va avea un rol proeminent de jucat în această acțiune de răsturnare de sus în jos.

Carol II este atît de sigur de realizarea – în curînd – a planurilor sale, încît nu se sfiește să-l anunțe pe regentul Paul la Belgrad că regimul din România se va schimba după „modelul" reușit din Iugoslavia. Iar la Praga dă garanții – verbale, bineînțeles – că regimul intern din România nu va influența în nici un fel politica externă a țării.

După aproape șapte ani – nu de muncă, ci de intrigării și cancanuri migăloase și asidue, după atîtea emoții febrile, după atîtea mascarade și manevrări – în sfîrșit, Carol II vede apropiindu-se ziua în care va deveni, nu numai virtual, ci și formal, stăpînul necontestat al țării.

La începutul lui ianuarie 1937 au murit doi dintre legionari (Moța și Marin) în luptele din Spania. Cum legionarii vor avea să joace un rol important în noua configurație politică plănuită, și cum Carol II este un pasionat promotor al serbărilor fastuoase, îngăduie, ba chiar dispune să

se organizeze festivaluri funebre în memoria celor doi legionari căzuți. În scopul acesta, între alții, Carol I[illegible] [illegible] [illegible] [

1944, acelaşi mitropolit Bălan va deveni apoi tot atît de sincer comunist). Sicriele cu osemintele celor decedaţi au fost transportate de-a lungul ţării, făcîndu-se popasuri în diferite localităţi mai mari. La Bucureşti a urmat o grandioasă înmormîntare, la care, firește, participă legionari din toată ţara în număr foarte mare. Dar tinerii s-au prezentat nu ca de obicei aderenţii partidelor politice, în grupuri pestriţe, în dezordine, nedisciplinaţi, de-a valma. Nu. Legionarii au venit în coloane închegate, disciplinaţi, purtînd cămaşa verde ca o uniformă, ca o trupă militară. Doar armele le lipseau, adică puştile, mitralierele, tunurile...

Cimitirul eroilor legionari

Oamenii de pe stradă, neiniţiaţii în secretele din culise, terţele persoane sau, mai exact, terţele partide nu vedeau în această manifestaţie decît o desfăşurare a forţelor tineretului, a forţelor care vor sta azi-mîine la dispoziţia regelui Carol II. Străinii nu vedeau decît bună înţelegere şi armonie între stăpîni şi supuşii lor, atît de disciplinaţi şi ordonaţi.

Dar deodată, ca din bun senin, cerul se întunecă. Pe neaşteptate, putem spune literalmente peste *noapte,* situaţia se schimbă radical. Acţiunea, care promitea să se desfăşoare atît de măreţ, este oprită. *De către cine şi pentru ce?* Vom primi răspunsul autorizat chiar din partea lui Corneliu Codreanu, dar abia în 11 martie 1937.

Deocamdată trebuie să ne mulţumim cu informaţii date de alte persoane, de altmintrelea de toată încrederea. Se spunea atunci că regele Carol II este foarte plictisit, ba chiar nemulţumit şi indignat, de anumite purtări ale lui Corneliu Codreanu, care acum a început să-şi ia aere de „comandant suprem". Paharul s-a revărsat cu

ocazia conferirii unor decoraţiuni şi grade cvasi-militare. Suveranul se decide pentru o intervenţie grabnică şi energică.

Carol II îi acordă o audienţă secretă lui Codreanu, care este primit cam pe la mijlocul lunii februarie 1937, şi cere acestuia să-l proclame pe el, regele, drept *„căpitan al mişcării”*. Corneliu Codreanu, pe care profesorul Nae Ionescu îl prevenise, nici nu vrea să audă de aşa ceva. El vrea, probabil, puterea întreagă, aşa cum a cucerit-o Mussolini în Italia şi Hitler în Germania. Foarte neplăcut surprins de acest refuz, regele promite lui Corneliu Codreanu că îl va numi prim-ministru şi că va rămînea în permanenţă la guvern cu camarazii lui, dar Codreanu (sfătuit în acest sens de Nae Ionescu) refuză categoric oferta regelui.

A treia zi, cînd Codreanu se întîlneşte cu inginerul Malaxa, acesta îi declară ritos: „Băiete, ai făcut o nemaipomenită imprudenţă. Prin refuzul dat regelui ţi-ai iscălit pedeapsa cu moartea”.

Regele Carol II, rănit pînă în adîncul sufletului în orgoliul său, contrariat că planurile sale „măreţe” se risipesc din cauza îndărătniciei unui „belfer bicisnic” – cum îl numea în intimitate pe Codreanu – îl consideră acum nu numai duşman, ci rival, şi, faţă de rival, de cînd e lumea, nu există iertare...

VI. Rivalitatea Carol II – Corneliu Codreanu

n ziua de 11 martie 1937, Corneliu Codreanu,

I

şeful mişcării legionare, a trimis la mine pe secretarul său, Stănescu, (trăgeam atunci la Hotel Bulevard), propunîndu-mi o întîl- nire într-un loc „neutru, nesupravegheat de poliţie”.

Intîlnirea a avut loc în casa inginerului Ionică din Bucureşti (dacă nu mă înşel, strada Basarabiei). Chiar de la început, Codreanu mi-a destăinuit scopul acestei întrevederi: dorinţa sa de a-l întîlni pe Iuliu Maniu. (O rudenie a lui, profesor la Cluj, i-a sugerat ideea să se adreseze mie, care pot să mijlocesc o asemenea întrevedere.)

I-am răspuns că, în principiu, nu cred să se ivească obstacole deosebite în calea unei asemenea întîlniri, dar trebuie să ştie că, momentan, Maniu lipseşte din ţară, fiind călătorit în străinetate pentru un timp mai îndelungat. Foarte neplăcut surprins, Codreanu m-a întrebat dacă am vreo posibilitate să-l încunoştinţez pe Maniu în scris despre ce este vorba, fără bineînţeles să afle Siguranţa. (M-am mirat foarte mult că şeful legionarilor se teme de Siguranţă şi, pentru o clipă, nu mi-am putut explica altmintrelea precauţia lui decît presupunînd că se jenează să se întîl- nească cu Iuliu Maniu, considerat duşmanul numărul unu al regelui Carol II şi, deci, cea mai indezirabilă persoană în ţară. Dar după cele ce am auzit pe urmă, temerea lui Codreanu mi s-a părut cu totul justificată.)

După un moment de ezitare, i-am spus: „Întîmplarea face ca tocmai mîine să plece un prietin al nostru (Aurel Leucuţia) Cu maşina la Viena, unde îl va întîlni pe Maniu. Cu Dsa i-aş putea trimite o scrisoare”.

Corneliu Codreanu s-a ridicat de la masă, a trecut în camera vecină şi a vorbit acolo cu cineva, apoi, reîntor- cîndu-se, mi-a spus: „M-am asigurat să nu ne deranjeze nimeni, deoarece vom avea de vorbit lucruri foarte importante. Am să-i fac domnului Maniu o comunicare prin dvs. şi vă rog să i-o transmiteţi întocmai, fără să afle o terţă persoană”. (A urmat un dialog pe care încerc să-l reproduc *ad litteram*:)

Eu: Vă ascult cu nerăbdare.

Codreanu: Domnule Boilă, pe scurt, povestea este următoarea: eu sunt condamnat la moarte de către regele Carol II.

Eu: Dvs.? Şi pentru ce? Iertaţi-mă, dar îmi vine greu să cred în seriozitatea celor spuse.

Codreanu: Cu toate acestea, este aşa cum vă spun.

Eu: După toate cîte s-au întîmplat în ultimul timp şi mai ales în semestrul trecut, nu găsesc motivul pentru care regele să vă condamne la moarte. Reamintiţi-vă congresul de la Tîrgu Mureş, pentru scopurile căruia regele a donat 100 000 lei, apoi memoriul adresat de dvs. în chestiunea politicei externe, care, aşa cum a fost conceput, părea a fi comandat de rege. În fine, mai recent, amintiţi-vă de comportarea autorităţilor bisericeşti şi civile cu ocazia înmor- mîntării lui Moţa şi Marin.

Codreanu: Da. Toate acestea sunt perfect adevărate, dar de atunci a intervenit un fapt pe care dvs. nu-l cunoaşteţi, dar după ce îl veţi cunoaşte veţi înţelege că vorbele mele, sau mai exact temerile mele, sunt cît se poate de întemeiate.

(Aici Codreanu a făcut o mică pauză, m-a privit din nou îndelung şi apoi mi-a spus: „Nu am dreptul

să vă cer

P-
un ju

dar vă rog insistent să-mi promiteţi că nu veţi divulga nimenui cele ce vă comunic acum". I-am răspuns: „Domnule Codreanu, aveţi cuvîntul meu de onoare că, în afară de domnul Maniu, nimeni nu va afla cele comunicate de dvs.".)

Codreanu a continuat apoi:

Nu de mult, regele mi-a acordat o audienţă secretă, care a şi avut loc într-o vilă particulară. în cursul acestei audienţe, regele mi s-a destăinuit, sau mai exact făcea în aşa fel ca eu să am impresia că mi se destăinuieşte. El spunea că are de gînd să abandopeze partidele politice, care nu se deosebesc între ele din punct de vedere ideologic, ci au aceeaşi preocupare constantă de a veni la putere cu orice preţ şi de a mă face «prizonierul lor», «unii pretin- zînd chiar să-mi dicteze pînă şi comportarea mea în viaţa familială şi particulară». «Prefer să urmăresc realizarea programului meu.» «... şi deoarece – cum sunt informat – programul meu nu se deosebeşte de al vostru, al tineretului, am să vă aduc la putere, şi să te numesc pe tine primul meu ministru. *Dar-* a continuat regele – *este nevoie ca diriguirea mişcării voastre să treacă exclusiv în mîna mea. Cer deci să mă proclamaţi căpetenia voastră.»*

I-am răspuns regelui că eu, deocamdată, nu urmăresc să vin la putere, deoarece nu am cadre pregătite pentru guvernare. Eu am creat o şcoală politică în care o să instruiesc tineretul, pregătindu-l pentru ziua de mîine. Eu vreau să transform mentalitatea acestor tineri, ai căror părinţi nu se pot schimba de azi pe mîine. Organizaţia mea nu este sută la sută teroristă, dar nu mă sfiesc a recunoaşte că este paramilitară, înlăuntrul căreia vreau să menţin o disciplină de fier. Majestatea Voastră sunteţi capul Ţării şi

simbolizaţi suveranitatea naţională, sunteţi deci şi comandantul suprem al oştirii şi implicit, deci, şi al nostru, dar nu puteţi să asumaţi roluri mai inferioare [sic/], să vă degradaţi, adică, la rangul unui simplu şef de partid sau grup politic. Nu am putut spune regelui tot ce gîndeam în adîncul sufletului meu, şi anume că nu pot să-l las să prostitueze şi organizaţia noastră, cum a procedat cu celelalte partide politice, şi nici că vrea, probabil, să mă uzeze şi pe urmă să mă arunce la gunoi ca pe o lămîie stoarsă" – a terminat Codreanu.

Eu: Dar, în definitiv, ce vă face să credeţi că, numai- decît, v-a condamnat la moarte? Iată, Maniu duce contra lui o luptă aprigă de ani de zile şi o luptă mult mai primejdioasă în urmări, şi totuşi nu-l condamnă la moarte.

Codreanu: Cu domnul Maniu este altceva. Dsa este, ce-i drept, considerat duşmanul numărul unu, dar nu îi este rival, căci Maniu nu vrea să instaleze dictatura, ba a renunţat şi la şefia partidului său. Pe cînd regele în mine vede un rival, pe care trebuie să-l înlăture cu orice preţ şi cu orice mijloace. Apoi, omorîrea lui Maniu ar stîrni un mare resenz în opinia publică dinlăuntru şi dinafară; în acelaşi timp, înlăturarea mea nu va produce o impresie deosebită, ba din anumite părţi va fi primită cu satisfacţie – aşa cel puţin îşi închipuie Carol II. El pe mine nu mă consideră nici măcar popular în ţară. „Iacă un tînăr bicisnic, aiurit", cum s-a declarat nu o dată despre mine în faţa lui Nae Ionescu.

Eu: Am înţeles. Dar vă rog să mă lămuriţi cum vă închipuiţi o colaborare cu domnul Maniu? Dvs. aveţi cu totul altă mentalitate, altă educaţie, alt program politic, altă tactică de luptă. Maniu – democrat, filofrancez, filo- englez, în luptă înverşunată cu revizioniştii germani şi maghiari, legalist, găsindu-se în atitudine protestatară faţă de comportarea particulară a regelui Carol II. În

schimb, dvs., dle Codreanu, sunteți pentru absolutism și totalitarism, pentru prietenie cu Hitler și cu Mussolini, care susțin revizuirea tratatelor de la Paris. Iar chestiunea doamnei Lupescu – după cum mi-a declarat ocazional Ionel Moța – vă dezinteresează. Și, mai apoi, chiar în vara trecută i-ați

condamnat la moarte pe cei mai apropiaţi prietini politici ai dlui Maniu, pe Titulescu şi Madgearu, precum şi pe şeful partidului însuşi, din care Maniu face parte.

Codreanu mi-a zîmbit – îndeletnicire foarte rară la el

- şi a făcut un gest diminuitiv cu mîna: „Asupra acelor condamnări se mai poate reveni"; apoi a continuat: „Comparaţia pe care aţi făcut-o este aproximativ exactă, deşi îmi atribuiţi unele păreri pe care nu le am sau, mai exact, le-am revizuit în parcurs. Să nu credeţi că eu nu cunosc şi nu detest viaţa particulară a regelui. O cunosc poate mai bine ca dvs. Eu îl socot pe acest rege o pacoste pentru ţară, indiferent de faptul că am devenit duşmani. Căci dacă nu-l socoteam aşa, poate că încheiam tîrgul cu el. *Eu cu domnul Maniu doresc să fac o alianţă contra regelui Carol II.* D. Maniu este meşter în formule juridice şi politice. Dsa va găsi formula potrivită, dacă peste tot acceptă alianţa mea.

De altfel, eu nu vreau deocamdată să vin la putere şi, peste tot, nu vreau să vin prin revoluţie sau lovitură. Vreau să cuceresc guvernul pe cale paşnică – cam la fel ca Hitler

- prin alegeri, obţinînd majorităţi în parlament".

Am dat din umeri şi am încheiat discuţia: „În fine, eu nu am dreptul să mă pronunţ în numele domnului Maniu, căruia am să-i comunic dorinţa dvs. şi tot ce mi-aţi destăinuit".

Ulterior am fost informat – şi chiar de către legionari de frunte – că planul lui Codreanu nu a fost aprobat de toţi membrii Gărzii şi de toate vîrfurile cadrelor. Ba, în majoritatea lor, aceştia nu împărtăşeau animozitatea lui Corneliu Codreanu faţă de regele Carol II. Iar după ce au aflat ce perspective splendide a sacrificat Codreanu pentru a putea păstra independenţa mişcării, toţi aceştia au convenit că s-a săvîrşit o mare greşeală. Fără

exagerare, putem deci spune că mişcarea trecea prin momente critice.

VII. Faimosul pact electoral Maniu-Gh. Brătianu-Codreanu

ătre sfîrşitul lui iunie 1937, Maniu, luînd cunoştinţă de dorinţa lui Corneliu Codreanu de a avea o întrevedere cu el, i-a dat prin mine următorul răspuns:

„Fiind eu un membru disciplinat al Partidului Naţional Ţărănesc, nu pot să am o discuţie – cu caracter politic – cu şeful unei grupări politice străine, pentru a găsi o platformă de colaborare, fără ca în prealabil să nu-l în- cunoştinţez pe d. Ion Mihalache, şeful partidului. De vreme ce însă domnul Codreanu a cerut ca întrevederea – solicitată de el – să rămînă în secret şi nimeni altul să nu aibă cunoştinţă de ea, cu regret, nu pot să-i satisfac dorinţa... De altmintrelea – a adăugat Maniu – în cîteva luni situaţia politică se va schimba radical şi toate piedecele din calea unei întrevederi între noi vor fi înlăturate".

Cam prin 10 iulie 1937 m-am întîlnit cu Corneliu Codreanu la Predeal, aducîndu-i la cunoştinţă răspunsul lui Maniu, şi am constatat cu oarecare uimire că a rămas perfect mulţumit de acest răspuns, declarîndu-mi: „Şi eu văd la fel ca domnul Maniu, în curînd vom putea sta de vorbă nestînjeniţi, în alte împrejurări".

Mărturisesc sincer că, în acel moment, n-am

înţeles nici aluzia lui Maniu şi nici reflecţiile lui Codreanu. Mai tîrziu m-a lămurit Aurel Leucuţia, povestindu-mi întîl- nirea care a avut loc, la sfîrşitul lui mai 1937, în camera unui hotel de la Paris, între Virgil Madgearu, Nicolae Titulescu şi Iuliu Maniu.

Cu toate că nu aparţine subiectului nostru propriu-zis, reproduc aici cele povestite mie de Aurel Leucuţia.

Virgil Madgearu, trimis de I. Mihalache, precum şi N. Titulescu, rugat tot de Mihalache, l-au vizitat pe Maniu în hotelul unde locuia la Paris.

Virgil Madgearu, într-o lungă pledoarie, a expus situaţia de acasă şi, la sfîrşitul ei, a formulat pretenţiunea lui Mihalache.

„N-aş putea – îmi spunea Leucuţia – să reproduc din cuvînt în cuvînt cele spuse de Madgearu şi apoi discutate de cei trei. Mă voi mărgini a da un scurt rezumat, care cuprinde esenţialul":

Madgearu: Ion Mihalache şi noi, actuala conducere a Partidului Naţional-Ţărănesc, socotim că în toamna acestui an, regele, neavînd încotro, va trebui să-l însărcineze cu formarea guvernului pe Ion Mihalache. (Maniu a ascultat în tăcere, fără să reflecteze ceva asupra celor spuse de Madgearu.)

Madgearu a continuat:

- Într-un singur caz nu-l va aduce la guvern pe Mihalache – aceasta este părerea lui Mihalache şi a noastră – şi anume, dacă va putea pretexta că dvs., domnule Maniu, sau oamenii dvs., aţi întreprinde o acţiune antidinastică sau, mai exact, anticarlistă.

Drept aceea, Mihalache şi noi cu toţii vă rugăm să nu porniţi nici o acţiune, nici direct nici indirect, prin gruparea dvs., contra regelui Carol II. Iar ca un fel de garanţie că veţi rămînea în pasivitate, Mihalache vă roagă să-i pro- miteţi că nu vă veţi reîntoarce în ţară decît în preajma crizei.

N. Titulescu s-a asociat la cele spuse de V.

Madgearu, fiind de acord şi cu cererea formulată de Madgearu în numele lui Ion Mihalache.

Maniu: Eu unul nu cred că regele Carol II are de gînd să-l aducă la putere pe Ion Mihalache în fruntea unui guvern naţional-ţărănesc, nici acum, nici mai tîrziu, iar chiar dacă eu rămîn în pasivitate sau voi promite în scris că nu voi acţiona în nici un fel. *Mai curînd sunt gata să cred că l-ar numi pe Mihalache în cazul cînd eu aş porni o acţiune violentă contra camarilei şi a doamnei Lupescu, cu condiţia, bineînţeles, ca Mihalache să mă dezarmeze*.

După părerea mea, regele are cu totul alte planuri. Dvs. nu-l înţelegeţi nici acum sau vă faceţi că nu-l înţelegeţi. Cum spunem noi pe la Blaj, „vă îmbătaţi cu apă rece". Regele nici gînd nu are să devină un domnitor constituţional. El aşteaptă doar sfîrşitul legislaturei, nu fiindcă are de gînd să respecte uzanţele parlamentare şi constituţionale, ci fiindcă nu a avut încă timp şi posibilitate să pregătească îndeajuns formula succesiunii, care va fi cu totul alta decît cum vă închipuiţi.

Dar, pentru ca să nu-mi puteţi băga de vină nimic şi să nu aveţi motivul să susţineţi că eu aş putea fi piedeca aducerii la putere a lui Ion Mihalache, iată, eu vă declar: am să rămîn în străinetate pînă colo, prin septembrie. Dar chiar venind în ţară, nu voi părăsi via mea de la Bădăcin. În orice caz, nu voi întreprinde nici un fel de acţiune politică, pentru a nu contracara şansele lui Mihalache de a veni la putere. Voi face tot ce-mi este posibil ca nici oamenii mei, în special Zaharia Boilă, să nu pornească vreo acţiune contra regelui.

Madgearu: Repet, Mihalache crede ferm că va fi adus la putere acum, adică cel mai tîrziu în novembrie anul acesta. Dar dacă totuşi Carol II ar săvîrşi un asemenea act de nedreptate, şi anume să nu-l aducă la putere după demisia actualului guvern prezidat de Tătărescu – demisie care fatal va trebui să se producă pînă la toamnă –, Ion Mihalache se va retrage imediat de la şefia Partidului Na- ţional-Ţărănesc, cedînd locul dvs.

Nu sunt autorizat să fac *o* asemenea declarație, dar v-o fac, totuși, cunoscînd gîn- durile intime ale lui Mihalache.

Titulescu (către Maniu): Spuneți-mi, în definitiv dvs. ce credeți, dacă regele nu are de gînd să-l aducă la putere pe Mihalache, *cine va fi urmașul lui Tătărescul*

Maniu (textual): Mă întrebați cine va fi urmașul lui Guță Tătărescul lată, vă spun părerea mea: va fi domnul Guță Tătărescu.

Atît Titulescu cît și Madgearu au izbucnit într-un rîs zgomotos, la care m-am asociat și eu – spunea Leucuția.

Apoi, potolindu-se, Titulescu i-a strîns mîna lui Maniu și i-a spus: deși nu vă cunosc mucalit, cred că nu susțineți serios ceea ce ați spus. în orice caz, noi contăm pe promisiunea dvs. că pînă la toamnă veți aștepta cu orice fel de acțiune.

Cei trei oameni politici s-au despărțit.

(Pînă aici povestea lui Aurel Leucuția.)

în luna novembrie 1937, piesa sau, mai exact, comedia- bufă a rulat întocmai după indicațiile regizorului principal... Regele a început consultările, ca de obicei. După audierea președinților Corpurilor Legiuitoare a fost chemat la palat Ion Mihalache. Regele l-a însărcinat cu formarea guvernului... Dar nu al unui guvern național-țărănesc, ci al unui guvern de coaliție împreună cu gruparea Vaida. Se știa, însă, că Vaida și aderenții săi încă din anul 1935 au fost excluși din Partidul Național-Țărănesc, fapt care a determinat ca raporturile dintre cele două grupări să fie cît se poate de inamicale. între Mihalache și Vaida nu existau nici măcar relații personale. După ruptură, Vaida și-a organizat gruparea sa separat, depunînd liste în alegerile parțiale și județene, dar, în afară de două circumscripții, numai în Ardeal. Rezultatul a însemnat un dezastru pentru vaidiști. În afară de un singur județ (Bihorul), Vaida nu a obținut majorități. Chiar

şi în Bihor a avut numai o majoritate relativă.

În asemenea condiţiuni, însărcinarea dată lui Mihalache a fost o curată bătaie de joc Regele Carol II, adoptînd maniera unui golan de la periferia Bucureştilor, a crezut că-i şmecher, în realitate, şi-a bătut joc de buna-credinţă şi loialitatea lui Ion Mihalache, care fusese atît de naiv incit să creadă în promisiunile regelui transmise prin aşa-numiţii centrişti din jurul lui. Formal, regele era acoperit, deoarece însărcinarea de a forma guvernul a fost dată, dar, în fond, bătaia de joc a fost deplină. De la sine se înţelege că Ion Mihalache a refuzat o asemenea însărcinare, care a însemnat o umilire a demnităţii sale de om politic şi, adăogăm noi, cu totul inutilă.

După ce o similară însărcinare a fost dată şi lui Vaida şi acesta de asemenea a refuzat-o, regele Carol II – aşa cum a prezis-o Maniu cu luni înainte – l-a chemat pe Guţă Tătărescu şi l-a însărcinat cu formarea guvernului.

Dar, să fim drepţi, noul guvern Tătărescu nu era identic cu cel precedent. Guvernul nou a însemnat o coaliţie a carliştilor din toate partidele (în primul rînd din cel liberal, gruparea Vaida, Iorga). Fiul profesorului Iorga, Mircea, este numit subsecretar de stat. Grupării lui Vaida i se conferă 64 candidaturi în viitoarele alegeri. Din noul guvern sunt scoşi prietinii legionarilor: Inculeţ, Titeanu etc. Richard Franassovici este numit ministru de interne.

Ion Mihalache convoacă imediat comitetul central executiv şi îşi dă demisia de la şefia partidului. Propune în locul său pe Iuliu Maniu, care este proclamat ales cu unanimitate. Revenirea lui Iuliu Maniu în fruntea Partidului Naţional-Ţărănesc, avîndu-se în vedere şi impopularitatea lui Carol II, dezlănţuie, atît în ţară cît şi în străinetate, un mare entuziasm. Cei care au cunoscut dedesubturile crizei şi secretele din culise – mai ales – au admirat simţul de previziune al lui Maniu şi sursele sale sigure de informare.

Evenimentele s-au împlinit doar aşa cum le-a prezis Maniu, cu exactitate matematică.

hiar a doua zi, Iuliu Maniu se întîlneşte, în casa profesorului Ilie Gerota, cu Corneliu Zelea Codreanu, apoi, la a doua întrevedere, participă şi Gheorghe Brătianu.

Ediţiile speciale ale ziarelor vestesc evenimentul senzaţional: cei trei şefi de partid încheie un acord pentru *apărarea libertăţii alegerilor*. Nu un cartel electoral cu scopul fixării unor candidaturi comune, nici un pact politic pentru parcurgerea aceluiaşi drum şi realizarea unor puncte de program. Se precizează că acordul durează pînă la terminarea alegerilor, deci maximum 30 zile. Acest termen scurt a fost fixat la dorinţa expresă a lui Corneliu Codreanu, care a fost impresionat de opoziţia stîrnită în sînul organizaţiei sale faţă de încheierea pactului. Nedumeriri, am putea spune chiar nemulţumiri, s-au ivit şi la naţional-ţărănişti, acestea fiind mai ales alimentate de către partizanii regelui (mai exact, de către oportuniştii din partid), care au suferit un eşec prin blamarea lui Mihalache şi acum nu îndrăzneau să combată metoda de luptă decît în surdină. Pentru că, aşa cum a declarat Maniu cu ocazia realegerii sale: REVENIREA MEA ÎN FRUNTEA PARTIDULUI ÎNSEMNEAZĂ: LUPTĂ!

Dar, de fapt, încheierea acordului a fost necesitată imperios în urma evenimentelor, adică a evoluării situaţiei politice, în felul cum ea a evoluat, ceea ce vom arăta îndată.

Făcîndu-se selecţionarea celor două tabere, a lichelelor carliste şi camariliste, de o parte, şi a românilor conştienţi, pe de altă parte, regele a dat noului guvern misiunea să cîştige alegerile cu orice preţ, nu atît pentru a făuri majorităţi parlamentare, ci pentru a justifica săvîrşirea pasului următor, pe care-l plănuia regele Carol II: *trecerea la dictatura regală făţişă*.

Iuliu Maniu ridică mînuşa şi indică imediat

replica: guvernul personal al regelui Carol II trebuie răsturnat în alegeri. În acest scop, opoziţia are o supremă şi imediată grijă: *garantarea libertăţii alegerilor*.

Iată rostul încheierii acordului între principalele partide de opoziţie.

Cum era de aşteptat, presa carlistă şi sateliţii de toate pănurile ale lui Carol II pornesc o furibundă campanie contra „pactului Maniu-Codreanu".

Primul-ministru Guţă Tătărescu se face că a uitat că, în toamna anului 1922, el a montat mişcările antisemite. Iar regele Carol II crede că lumea are memorie scurtă şi nu-şi aduce aminte că, pînă acum cîteva luni, protectorul mişcării legionare a fost chiar el, regele. Deodată sunt uitate toate evenimentele din trecut: congresul de la Tîrgu Mureş, condamnarea la moarte a oamenilor politici, campania contra lui Titulescu etc. etc., *şi mai ales gestul revoltător al regelui Carol II, care, în scopurile acestei acţiuni, a donat din caseta particulară suma de 100 000 lei*.

O droaie de invective şi acuze sunt aruncate asupra autorilor pactului. Dintre acestea, spicuim principalele capete de acuzare:

- Iuliu Maniu l-a lansat în viaţa politică pe Corneliu Codreanu;
- Maniu a investit Garda de Fier (mişcarea legionară) cu caracter de autenticitate, dîndu-i permisie de circulaţie în lumea politică românească;
- Pe de altă parte, Corneliu Codreanu este acuzat că şi-a trădat punctele principale din programul său. Spre pildă: lupta contra comunismului (?);
- Corneliu Codreanu a devenit satelitul Partidului Na- ţional-Ţărănesc, democrat şi filosemit, proteguit de francmasoni etc. etc.

(Deşi nu se încadrează în subiectul nostru, amintim că, cu doi ani în urmă, Hitler şi Stalin au încheiat – nu un cartel electoral, ci mult mai mult –

un pact de neagresiune şi de împărţire a zonelor de influenţă în Europa, fără a fi suspectaţi şi acuzaţi de inconsecvenţă, felonie şi aservire unul faţă de altul?

Am încercat să răspundem în presă, dar nu am putut da o replică integrală, deoarece ne împiedeca cenzura militară. După ce şeful guvernului ia în folosinţă staţiunea de emisiune a radioului – nepermiţînd în acelaşi timp lui Maniu sau altor şefi de opoziţie să folosească acest mijloc modern de comunicaţie orală – Maniu încearcă să răspundă la o adunare publică, convocată într-o sală de cinematograf, dar adunarea este împrăştiată de organele poliţieneşti.

Vom nota aici reflexiunile lui Maniu la criticele pronunţate:

Înţeleg perfect nervozitatea regelui Carol II şi a slugilor sale pentru faptul încheierii acordului celor trei. Dar a- ceastă grijă nu mă poate stăvili în calea mea. Se spune mereu că noi am încheiat un pact politic programatic, ceea ce este inexact. Nu este vorbă de un pact ideologic, doar cele trei grupări politice se prezintă cu liste separate în alegeri, deci în concurenţă ideologică între ele. Apoi, acordul a fost încheiat de la partid la partid, şi nu între trei persoane, ceea ce însemnează că nu este vorbă de o cîrdăşie între persoane contra altor persoane, ci de o înţelegere pentru apărarea unui principiu sacru, cel al *libertăţii alegerilor*, un deziderat prin excelenţă democratic.

Nu eu l-am lansat pe domnul Corneliu Codreanu, căci pînă în decembrie 1937 nici într-un articol al meu şi nici într-o vorbire a mea nu l-am pomenit şi nici nu l-am cunoscut personal.

Corneliu Codreanu s-a lansat singur, candidînd în alegerile parlamentare, în fruntea unei grupări separate, pentru întîia oară în alegerile efectuate sub guvernul Iorga, în vara anului 1931. Iar dacă e vorbă de proteguire, se poate vorbi de proteguirea lui Gh. Tătărescu, care a încurajat

toate mişcările antisemite între anii 1922-1927, precum şi de oblăduirea regelui Carol II, care în vara anului 1936 – după omorîrea lui I.G. Duca şi M. Stelescu – a donat 100 000 lei pentru scopurile

congresului tineretului legionar, ţinut la Tîrgu Mureş, unde au fost condamnaţi la moarte N. Titu- lescu, Ion Mihalache şi Virgil Madgearu. Tot astfel, regele a sugerat lui Codreanu prezentarea unui memoriu (în septembrie 1936), în care se cerea o radicală schimbare a politicei externe.

Dar oricît s-ar fi scuzat Iuliu Maniu, oricîte argumente ar fi invocat pentru a spulbera acuzele şi criticile adversarilor săi, totuşi, nu ajungea la nici un rezultat, pentru că adversarii lui erau de rea-credinţă şi nicidecum nu doreau să fie convinşi, lămuriţi şi domoliţi. Pe aceştia îi îngrijorau perspectivele unor alegeri libere, cunoscînd perfect atmosfera care domneşte în ţară împotriva lui Carol II şi a lichelelor sale.

Criticii nu-şi dădeau seama de contradicţiile din scrisul lor. Pentru că, în mod logic, acuzele care i se aduceau lui Maniu se băteau cap în cap cu cele aduse lui Corneliu Codreanu. Astfel, dacă Maniu ar fi greşit lansîndu-l pe Codreanu, acesta nu a săvîrşit nici o felonie, şi invers, dacă Codreanu şi-ar fi renegat principiile, atunci nu a greşit Maniu.

Ne gîndim, însă, ce cu totul altul ar fi fost tonul gazetelor dacă Codreanu ar fi primit oferta regelui Carol II de a-l proclama de *căpitan* al Gărzii de Fier! Ce copil de treabă şi cuminte ar fi fost Codreanu şi ce mare patriot ar fi fost dacă echipele lui ar fi omorît pe Titulescu, Mihalache şi Madgearu şi alţi oameni politici!

ar să vedem ce ecou a stîrnit încheierea acordului Maniu-Gheorghe Brătianu-Corneliu Codreanu la celelalte partide politice şi în străinetate?

Presa şi staţiunile de radiodifuziune anglo-franceze au salutat cu satisfacţie această

ripostă energică pentru apărarea libertăţii alegerilor în România. Apoi, nici Stalin nu a împărtăşit temerile pseudo-democratice ale centriştilor ţărănişti din jurul lui Mihalache şi ale altor cavaleri de industrie politică, pentru că tocmai la inspiraţia lui Stalin presa sovietică a scris favorabil despre „pactul" Codreanu- Maniu, stabilind ceea ce era de altfel realitatea, că este îndreptat contra veleităţilor dictatoriale ale „paranoicului rege Carol 11".

Celelalte partide din opoziţie (cu excepţia grupării antisemite conduse de poetul Goga), toate au aprobat acordul: Partidul Social-Democrat, Naţional-Agrar condus de Argetoianu, Partidul Poporului de sub şefia lui Averescu, Partidul Maghiar, Partidul German, Blocul Evreiesc etc., toate au aderat la acest front anticarlist al partidelor din opoziţie. Partidul Comunist Român, găsit în ilegalitate, a difuzat următorul comunicat: *„Partidul Comunist din România,* fiind pus în afară de lege, *nu poate participa la alegeri, dar invită alegătorii să voteze cu listele domnului Maniu...".*

Mai tîrziu, o parte a presei comuniste indigene şi străine a crezut de bine nu numai să tăgăduiască comunicatul difuzat de Partidul Comunist din România, aflat în ilegalitate, ci să critice pe un ton aspru şi ironic pactul tripartit (Maniu-Codreanu-Brătianu). Dar această atitudine nedreaptă şi neîntemeiată nu poate deforma realitatea istorică, nu poate diminua importanţa şi necesitatea pactului, mai cu seamă ţinînd cont de rezultatul obţinut: *răsturnarea listelor carliste* în alegerile generale.

VIII. Marea greşeală politică a lui Corneliu Codreanu

a să zică: acordul electoral al partidelor din opoziţie şi lupta acestora şi-au produs efectul asupra opiniei publice, ducînd la un rezultat nemaiîntîlnit în istoria ţării, care n-a fost obţinut niciodată în cursul celor 80 de ani ai vieţii politice din România independentă: *listele guvernamentale au căzut în alegerile generale.*

Aderenţii regelui Carol II, agenţii şi lichelele Camarilei au fost repudiaţi de corpul electoral.

A doua zi după terminarea alegerilor, şefii partidelor cartelate (Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, Corneliu Codreanu) s-au întrunit pentru a examina situaţia. Aşa fusese înţelegerea, dar chiar dacă nu ar fi existat o astfel de învoială, ar fi solicitat-o desigur Corneliu Codreanu, care era presat, aproape terorizat de elementele patriotarde, fasciste, din mişcare; acestea au detestat categoric pactul încheiat, găsindu-l favorabil numai pentru Maniu, care tocmai din acest motiv ar fi „solicitat" încheierea pactului. Corneliu Codreanu, indignat la culme, a strigat în şedinţa secretă a conducerii: „Este complet eronat ce afirmaţi!". Apoi, văzînd că opoziţia nu se astîmpără, a strigat pe un ton violent: „În genunchi!... Aşa am găsit de bine, aşa am făcut şi vă asigur că bine am făcut".

Codreanu a înţeles însă să nu întindă prea mult

coarda. După terminarea alegerilor, a declarat că îşi reia libertatea de acţiune şi, deocamdată, „pleacă la Predeal, să facă schi".

- Rău faci! i-a spus Maniu.

- După dvs., ce ar trebui să fac? a întrebat Codreanu.

Maniu a fost prompt cu răspunsul:

- Eu sunt de părerea să ieşim pe stradă, eu cu oamenii mei şi dta cu aderenţii dtale, şi să nu reintrăm în casă pînă ce regele nu ne va aduce la putere pe careva dintre noi. Pentru mine este indiferent pe cine-l va chema la guvern regele. Important este – şi accentuez, este decisiv de important – ca noul guvern să aibă caracter parlamentar. Numai atunci putem vorbi de o izbîndă politică.

Codreanu a obiecţionat:

- Noi am obţinut, doar, victoria, duşmanul este bătut.

Maniu: Nu este adevărat. Duşmanul nu este încă bătut.

A primit numai o lovitură de măciucă. După ce se dez- meteceşte, se va arunca din nou asupra noastră, întocmai ca o fiară rănită...

Apoi Maniu, cuprins parcă de o presimţire rea, privin- du-l fix pe Codreanu, l-a avertizat.

- Domnule Codreanu, acum nu-i vreme de odihnă. Nici de sport. Şi, mai ales, nu pentru dta. Regele nu va zăbovi să se răzbune crunt asupra dtale, care i-ai stricat toate socotelile. El a crezut că te are în buzunar, şi acum, deodată, primeşte o lovitură dintr-o parte de unde nu se aştepta.

Codreanu a ascultat în tăcere fără să replice ceva.

Prost inspirat şi prost sfătuit de colaboratorii săi mai apropiaţi, Codreanu pleacă la Predeal, unde se întîlneşte cu generalul Ion Antonescu, ministru de război în noul guvern Goga, şi cade de acord cu acesta. El ia angajamentul că nu se va război cu noul guvern, că va înceta orice

acţiune contra regelui, că nu va mai încheia altă înţelegere cu Maniu.

Cu alte cuvinte, Codreanu dezarmează, încheie indirect un armistiţiu cu duşmanul său politic neîmpăcat, care este regele Carol II, armistiţiu prin care el, Codreanu, este obligat la inactivitate şi regele nu este obligat la nimic.

După cum se va vedea, această greşeală politică de neiertat i-a fost fatală. Cît a fost de vigilent, clar şi ager la minte în martie, cu atît mai confuz şi dezorientat părea de astă dată.

Cele ce se vor întîmpla de acum încolo rulează ca un film cu program fixat de mai înainte. Regele nu-l ţine la guvern pe Goga decît o lună de zile (altă lămîie stoarsă), atîta timp adică cît îi trebuia ca să pregătească proclamarea dictaturii regale, după care ahtia şi la care se pregătea chiar din tinereţe, cînd nu era decît prinţ moştenitor... Acei dintre oamenii politici care se vor lăsa îmblînziţi vor primi cîte un os de ros, în formă de „consilierat regal" sau „ministru fără portofoliu", în schimb, recalcitranţii vor fi ostracizaţi. Pe Maniu îl cheamă în audienţă şi îi oferă titlul de ministru în guvern fără portofoliu, bineştiind că nu va primi. Lui Codreanu nu-i oferă nimic, nici măcar nu-l cheamă în audienţă.

După cîteva zile de la instalarea guvernului său personal, Carol II înscenează un proces lui Corneliu Codreanu şi îl arestează. Pretextul îl oferă profesorul Nicolae Iorga, care cere pedepsirea lui Corneliu Codreanu pentru o calomnie săvîrşită prin presă. (Deşi Maniu refuză să se supună decretului regal prin care se desfiinţează partidele politice, regele nu îndrăzneşte să ia măsuri contra lui Maniu, deoarece probabil se teme de reacţiunea opiniei publice interne şi externe. De altfel, după rezultatul alegerilor din decembrie 1937, orice procedură mai brutală contra partidelor politice din opoziţie, care întruniseră majorităţi în alegeri, nu numai că n-ar fi fost justificată, dar ar fi fost socotită drept o provocare la război civil. Carol II

preferă, deci, să accentueze dorința sa de a colabora cu partidele politice, respectiv cu mem-
brii (șefii) acestor partide.) Dar cu Codreanu chestiunea
se

schimbă. Față de căpetenia legionarilor (teroriști) se putea înscena oricînd un proces, inventîndu-se o acțiune turbulentă, căci nimeni nu s-ar fi mirat, găsind o atare afacere de foarte normală. Ba, o bună parte a cetățenilor, evreimea – firește, în primul rînd falșii „democrați și umanitari" –, dar chiar și mulți oameni de bună-credință, refractari la orice acțiuni de teroare, vor găsi acceptabile toate măsurile, fie cît de aspre, ce se vor lua contra lui Codreanu. Toți aceștia uită sau se fac că uită că, în trecutul nu tocmai îndepărtat, cu ocazia săvîrșirii omo- rîrilor lui Duca și Stelescu, apoi a manifestărilor huliga- niste de la Tîrgu Mureș etc., autoritățile puteau și trebuiau să ia măsuri contra legionarilor. Însă nu trebuie să uităm nici faptul că, pe acel timp, legionarii erau încă copiii răsfățați ai regelui Carol II. Se dovedea din nou temeinicia proverbului poporal: *pe cine nu-l lași să moară nu te lasă să trăiești.*

La procesul contra lui Corneliu Codreanu apare ca martor al apărării și Iuliu Maniu. Pentru depoziția lui în acest proces, Maniu a fost adeseori criticat și atacat, și atunci și mai tîrziu. Deoarece ziarele noastre erau în parte suspendate, în parte cenzurate, Maniu nu s-a putut apăra. Notez aci lămuririle date de Maniu în legătură cu depoziția sa ca martor:

- A-l acuza pe cineva este datoria procurorului, care va căuta prin martorii și informatorii săi să-și probeze acuza. Eu am fost anunțat de către acuzatul Codreanu, ca martor al apărării. Cu toate că aș fi fost perfect justificat, atît prin legile omenești și ale moralei creștine, cît și prin cele ale uzului consacrat, n-am căutat ca prin depoziția mea, ca martor al apărării, să declar numai ce este favorabil acuzatului. În declarația mea am arătat și unele părți negative, rămînînd însă în permanență în cadrele adevărului pur. Astfel, am subliniat enorma deosebire de ideologie, de mentalitate politică, de metode etc. ce există între mine și Corneliu Codreanu, dar am subliniat, în

acelaşi timp, şi buna lui credinţă şi sentimentele sale patriotice.

Eu nu am fost chemat în faţa Tribunalului să aprob sau să dezaprob activitatea particulară şi politică a lui Corneliu Codreanu. Dar trag la îndoială competenţa şi prestigiul Tribunalului militar, care lucrează din ordinul regelui Carol II, la rîndul său, şi nici nu aşa de demult, protectorul şi adeseori inspiratorul conducerii mişcării legionare. Ca atare, nu dispunea acum de autoritate morală să ordone urmărirea şi pedepsirea lui Corneliu Codreanu pentru faptele săvîrşite în calitatea sa de conducător al mişcării, fapte care, în bună parte, au fost încurajate şi aprobate de el (de regele Carol II).

IX. Carol II îşi răpune rivalul

Lă drept vorbind, regele Carol II nu duşmănea atît mişcarea legionară, cît personal şi direct pe Corneliu Codreanu. Organizaţia acestuia este prigonită în subsidiar şi numai pentru motivul că legionarii nu vroiau să-l abandoneze pe şeful lor, aşa cum s-a petrecut acest fenomen la celelalte partide (la liberali, la naţional-ţărănişti, la averes- cani) unde s-au găsit subşefi gata să arunce peste bord, la dorinţa suveranului, pe şefii lor. (Am putea spune că eram în nota tradiţională a vieţii politice româneşti, pentru că şi altădată s-a întîmplat ca regii să se preteze la intrigi de felul acestora. Să ne aducem numai aminte de desfacerea prietiniei între Ion Brătianu şi Rosetti, precum şi de cea dintre Petre Carp şi Titu Maiorescu, în prezent [între] Gheorghe Brătianu-Vintilă Brătianu, Averescu-Goga, Vaida-

Maniu.)

Pentru ce s-ar face excepţie cu legionarii? Carol II a încercat mai întîi să înjghebeze o frondă cu Mihail Steles- cu, dar n-a reuşit. Mai tîrziu a urmărit la fel această idee, dar fără rezultat. După refuzul dat de Codreanu (în februarie 1937), copoii camarilei au dat zor să-l depisteze pe acela dintre legionari care ar avea curajul să joace rolul de trădător, însă au dat un fiasco complet.

Carol II a duşmănit şi alţi oameni politici, dar nu s-a gîndit numaidecît să-i înlăture din drumul său. Pentru ce face excepţie cu Corneliu Codreanu? Răspunsul este simplu: fiindcă acesta îi este *rival*. În ce consta rivalitatea?

La fel ca regele Carol II, Codreanu urmărea înscăunarea unui regim fascist sau cvasi-fascist în România. Acum, fie că ar fi procedat ca Mussolini, ocrotind o nouă Constituţie, fie ca Hitler, impunînd-o prin majorităţi parlamentare, scopul era acelaşi. („Getrennt marschieren vereint schlagen" – cum spunea Moltke[1], altădată.) Codreanu vroia să construiască *statul legionar,* abrogînd şi el Constituţia, înlăturînd partidele politice, înscăunînd dictatura, eventual terorizînd pe cei care se opuneau. Cam la fel cum a procedat Mussolini în Italia şi Hitler în Germania.

Orgolios şi ranchiunos pînă în pînzele albe, Carol II nu putea ierta lui Codreanu asemenea aspiraţii şi tendinţe. *Iar din momentul ascensiunii lui Hitler în politica europeană,* în faţa lui Carol II ecuaţiunea politică se formula limpede: sau acceptă acţiunea de acaparare a puterii de către Corneliu Codreanu, devenind prizonierul acestuia (la fel cum a devenit Victor-Emanuil III al lui Mussolini) sau îl înlătură din calea sa pe acest rival incomod şi periculos.

Dar, pentru ca să-şi poată realiza planul diabolic, regele Carol II trebuia să aibă mînă liberă din partea lui Hitler. În mod logic, un acord cu Hitler în acel moment – *suntem în novembrie 1938-* presupunea o altă orientare în politica externă a României, anume spre Germania. Problema nu era însă aşa de simplă. Germania cerea, împreună cu Italia şi Ungaria, o revizuire a tratatelor. Cum putea deci România admite o astfel de revizuire? Revizuirea însemna o ciuntire a hotarelor sale, un München voluntar, fără măcar să i se ceară aşa ceva.

Regele Carol II se decide pentru o călătorie în statele din Apus, sperînd că poate înşela buna-credinţă a francezilor şi a englezilor, captînd în acelaşi timp bunăvoinţa lui

1 Helmuth von Moltke (1800-1891), mareşal prusac, şeful marelui stat-major între 1857-1888. *(N. ed.)*

Hitler (aceasta însă nu mai însemna diplomaţie, ci gang- sterie). Şi toate acestea nu pentru a salva interesele ţării şi integritatea hotarelor, ci pentru a scăpa de rivalul său Corneliu Codreanu.

Carol II şi ceilalţi rivali

După o călătorie la Paris şi la Londra, unde Carol II se afişează ca un prietin al democraţiilor occidentale, un aderent al *fair play*-ului, descinde la Berchtesgaden, împreună cu fiul său Mihai, moştenitorul tronului. La Berchtesgaden, Carol II are *noroc*. Hitler nu-i cere – cel puţin deocamdată – nici o lescaie de pămînt din Ardeal sau de altundeva, ci *numai* (sic!) cereale, vite, petrol. Carol II, vesel că a scăpat aşa de ieftin (?), declară că este gata să dea tot ce cere Hitler, dar – se plînge în faţa colegiului nazist de la Berchtesgaden: cei care constituie un impediment acasă sunt tocmai agenţii germanilor, adică legionarii. Hitler replică lui Carol că nu are în România pe nimeni ca agenţi şi liber este să procedeze regele faţă de presupuşii săi ageriţi, întrucît aceştia ar constitui o piedecă. „Guvernul german – declară Hitler – nu se amestecă nici direct, nici indirect în trebile interne ale României."

Totuşi, Hitler nu presupune la Carol II atîta cinism şi inconştienţă încît să cedeze aproape toată avuţia ţării pentru un preţ derizoriu, numai ca să poată înlătura pe un rival al său, cetăţean supus al ţării. Hitler rămîne bănuitor. După plecarea lui Carol II de la Berchtesgaden, va spune anturajului său:

- *Ich weiss nicht wen will dieses Königlein betrügen: mich oder die Franzosen?* (în româneşte: „Nu ştiu pe cine vrea acest regişor să înşele: pe mine sau pe francezi?")

Hitler a putut apoi să admire decadenţa odraslei de Hohenzollern, pripăşit în fruntea unui popor nenorocit. La rîndul lor, lichelele de acasă, ale lui Carol II, vor glorifica „perspicacitatea, curajul, inteligenţa" patronului lor, care a inventat o formulă ingenioasă pentru ca să salveze ţara

din prăpastia acestui sinistru mondial:

Neutralitatea impusă tuturor vecinilor, care ar avea ceva de pretins de la România. Cu alte cuvinte, un caracteristic diplomatic caracteristic mentalităţii unui laş şi paranoic.

egele Carol II nu a avut atîta răbdare să sosească acasă şi, încă pe drum fiind, în trenul regal, între Braşov şi Sinaia, prezidează un consiliu secret, la care participă: Urdăreanu, Armând Călinescu şi Doamna Lupescu, unde se hotărăşte înlăturarea neîntîrziată a lui Corneliu Codreanu.

Dar înainte de a comenta acest act unic în analele istoriei ţării, trebuie să reamintim sau să lămurim pe cei care nu au fost informaţi că opinia publică din ţară a fost oarecum pregătită pentru actul lichidării lui Corneliu Codreanu. În cursul lunilor precedente au avut loc, în diferite localităţi ale ţării, atentate şi acte de teroare, menite să intimideze autorităţile în legătură cu arestarea lui Corneliu Codreanu. Actele acestea săvîrşite de legionari nu au fost inspirate sau dorite, cu atît mai puţin comandate, de Corneliu Codreanu, sau de vreun locţiitor al său, dacă peste tot a existat aşa cineva. Dat fiind sistemul după care lucrau legionarii, bazat pe cea mai strictă disciplină, nu se poate presupune că a fost vorba de acte pornite din iniţiativă particulară, sau că ar fi fost izolate sau spontane. Trebuie să presupunem, aşa cum, de altfel, au fost informaţi şi cîţiva oameni politici, printre care şi Iuliu Maniu, că aceste cvasi-atentate şi acte de teroare – copiind reţetele imperiului ţarist de altădată – au fost aranjate chiar de către Siguranţă, sau serviciul secret al regelui Carol II, în fruntea căreia se găsea Moruzov, pentru a justifica apoi, mai tîrziu, la momentul prielnic, actul de suprimare a lui Codreanu.

În dimineaţa zilei de 29 nov. 1938 apare un

comunicat al guvernului Miron Cristea-Armand Călinescu, mai exact al lui Carol II, în care se spune: că „un grup de fruntași legionari, în număr de 14, cei care au omorît pe I.G. Duca (3), cei care l-au omorît pe Stelescu (10), în frunte cu Corneliu Codreanu, fiind transportați din închisoarea de la Rîmnicu Sărat spre Jilava, lîngă pădurea Tîncăbești, vrînd să evadeze de sub escortă, au fost împușcați”.

Se știa încă de atunci cînd a apărut comunicatul, că acela din primul pînă în ultimul cuvînt conținea o nerușinată minciună. Cum putea fi luată în serios chestiunea evadării și crezută de oameni cu minte trează? Chiar să fi fost escortați pe jos cei 14, Codreanu și camarazii lui, nici atunci nu se poate presupune că ar fi îndrăznit să evadeze. Dar acești 14 nu au fost aduși pe jos de la Rîmnicu Sărat, ci cu un autobus. Cum erau deci să fugă din autobus, „de sub escortă”?

Mai tîrziu s-a aflat că cei 14 fruntași legionari, în frunte cu Codreanu, au fost executați în modul cel mai barbar și josnic posibil. Ei au fost legați la ochi, la mîini și la picioare, și așezați în autobus. La spatele fiecăruia s-a postat cîte un plutonier de jandarmi, și aceștia, la consemnul dat (cînd își va aprinde țigara maiorul de jandarmi care ședea lîngă șofer), trebuiau să sugrume de la spate cu mîna lor pe deținuții din fața lor. (Se afirma că maiorul de jandarmi – pe lîngă alte rebonificări – a primit suma de 2 milioane lei, iar plutonierii de jandarmi cîte 200.000 lei fiecare.)

Este inutil să comentăm această faptă, care rămîne o vecinică pildă de bestialitate, lașitate și perversitate, care nu s-a putut concepe decît în capul unui rege paranoic, servit de lichele interesate, certate cu morala și bunul simț. Ar fi nedrept să aruncăm toată vina și răspunderea pe Regele Carol II. Dacă nu integral, dar o bună parte a răspunderii o poartă oamenii politici care au semnat actul de constituire a dictaturii regale, și în primul rînd plutonul fruntaș al *consilierilor*

regali-. Nicolae Iorga, Alexandru Vai da, Gheorghe Tătărescu.

Amintiri și considerații asupra mișcării legionare

Lichidarea liderilor legionari, în frunte cu Corneliu Codreanu, nu se poate prin nimic justifica şi scuza, ba nici chiar explicările ulterioare nu se pot admite. Se zice că Codreanu ar fi fost pedepsit pentru toate actele lui de teroare săvîrşite personal şi ale Gărzii de Fier şi pentru asasinarea oamenilor politici. Această formulă a fost difuzată de agenţii regelui, nu în presă, ci de la om la om. Dacă un particular ia revanşă pentru o lovitură dată lui de către duşman, se cheamă că s-a răzbunat. Statul sancţionează crimele săvîrşite prin proces şi judecată în toată regula. O sancţionare întîrziată nu se admite, iar dacă nu sînt respectate prescripţiile legii, astfel de sancţionări trebuiesc considerate pur şi simplu crime. Aşa considera actul săvîrşit în 28-29 nov. 1938 de către miniştrii lui Carol II împotriva lui Codreanu şi a camarazilor săi şi *Iuliu Maniu,* care protestează printr-o adresă expediată însuşi regelui, numind guvernul acestuia *„guvern asasin*", cerînd pedepsirea vinovaţilor. (Armând Călinescu nu vrea să-şi recunoască vina şi cere de la rege pedepsirea lui Maniu, care, vezi Doamne, ar fi calomniat guvernul. Un gest neruşinat cum rar se poate.)

X. Noaptea sîngeroasă a represaliilor: 22 septembrie 1939

n ziua de 22 septembrie 1939, o echipă de legionari de la Ploieşti l-a pîndit pe Armând Călinescu, devenit între timp prim-ministru, cînd se întorcea spre casă de la Marele Stat Major –

fiind Călinescu şi ministru de război au oprit maşina şi l-au omorît prin împuşcături. Doi dintre atentatori s-au dus apoi la postul de radiodifuziune, anunţînd actul de retorsiune a legionarilor asupra lui Călinescu, drept răzbunare pentru exterminarea lui Corneliu Codreanu şi a lotului de la Rîmnicu Sărat.

Amicii lui Armând Călinescu şopteau, la urechile naivilor, că atentatul a fost săvîrşit la ordinul naziştilor germani, deoarece Călinescu ar fi fost un aderent sincer şi convins al anglo-francezilor. Aşa ceva, într-adevăr, numai naivii puteau să creadă, deoarece toţi diplomaţii din lume – deci probabil şi germanii – ştiau că politica internă şi mai ales cea externă în România o conduce exclusiv Regele Carol II. Aşa stînd lucrurile, se poate afirma cu absolută siguranţă că, cel puţin din 1938 încoace, nici un ministru nu ieşea, nici o clipă, din cuvîntul de ordine al lui Carol II, cu atît mai puţin Armând Călinescu, pe care Regele Carol II îl alesese director de cabinet – aşa cum singur a spus-o – tocmai pentru însuşirea acestuia: de a fi cel mai bun executant.

Pe Armând Călinescu l-au omorît deci legionarii numai pentru a răzbuna asasinarea lui Codreanu şi a celorlalţi lideri legionari. Trebuie totuşi să spunem că în acest caz – ca şi în alte cazuri, de altfel – au fost nedrepţi şi inconsecvenţi. Pentru că principala vină pentru asasinarea lui Codreanu o purta însuşi regele Carol II, care a ordonat-o. Apoi, în subsidiar, o purtau cei care au ticluit executarea ordinelor în forma atît de barbară: generalul Bengliu, comandantul jandarmeriei şi acel maior de jandarmi, al cărui nume ne scapă, care a condus echipa jandarmilor-ci/iz. Intîmplarea a făcut ca Armând Călinescu, în această împrejurare, să fie tot de părere contrară celei a lui Carol II. (Aceste informaţii le deţinem de la Radu Lobey, care a fost directorul de cabinet al lui Armând Călinescu.) Călinescu a stăruit pe lîngă Rege să nu aplice metoda extremă, garan- tînd

domolirea legionarilor şi chiar a lui Codreanu pe cale paşnică, cu metode mult mai puţin brutale. Însă regele Carol II a pretins lichidarea imediată şi sîngeroasă a căpeteniilor legionare.

Acum, la omorîrea lui Armând Călinescu, necazul, indignarea, ba chiar furia regelui Carol II nu cunosc margini. După cum mi-a povestit profesorul Silviu Dragomir, unul din miniştrii săi de atunci, zădarnice au fost stăruinţele şi intervenţiile şefului Serviciului Secret Moruzoff, ale lui Grigore Gafencu, girantul de la Departamentul Externelor, şi ale altora. Regele Carol II a hotărît să se răzbune crunt, aplicînd cele mai straşnice represalii, bătîndu-şi joc de morală, de legile pozitive şi ale bunului simţ, neţinînd cont de nici un fel de consideraţie umană.

Desigur, atentatorii puteau fi şi trebuiau chiar traduşi în faţa instanţelor justiciare competente şi pedepsiţi cu pedeapsa maximă. Dar, omorîrea lor *stante pede* de către jandarmi, poliţişti şi agenţi de siguranţă şi „expunerea lor pe stradă pe locul atentatului, la văzul public, pentru intimidarea altora" – ne invocă în memorie scene similare din trecutul regiunilor sălbatice ale Americii de Nord şi de Sud, petrecute însă cu acum cîteva sute de ani în urmă.

în orice caz, asemenea acte nu puteau fi săvîrşite, şi încă la ordinul direct al Regelui, într-o ţară care se pretindea a fi civilizată, într-un stat de ordine, în anul 1939.

Noaptea ingeroasă a represaliilor: 22 septembrie 1939

Dar cu scena abjectă de la Bucureşti nu s-a terminat cu represaliile. în noaptea din 22-23 septembrie 1939 au fost executaţi sute şi sute de tineri, în parte arestaţi, în parte capturaţi, ca la vînătoare, de pe drumuri, din colibe, de la sate, din păduri. Aceştia toţi au fost împuşcaţi pe loc, fără nici o procedură legală, în baza numai a puterii de selecţionare acordată şefilor şi comandanţilor locali de către comandantul jandarmeriei, generalul Bengliu, şi de către ministrul poliţiei, Gabriel Marinescu. Astfel au fost omorîţi foarte mulţi legionari, care nu aveau nici un amestec în comiterea atentatului contra lui Călinescu, ba au fost împuşcaţi chiar şi oameni care nici nu erau legionari, după bunul plac al prefecţilor (cum a fost, de pildă, cazul de la Craiova').

Este adevărat că în Italia fascistă a lui Mussolini şi în Germania hitleristă au fost prigoniţi şi anihilaţi mulţi cetăţeni ai ţării, respectiv adversari politici ai regimului, totuşi în condiţii mai decente. Dar între ceea ce s-a întîm- plat acolo şi la noi era o mare deosebire. În România, aceşti adversari politici se închinau la acelaşi altar al dictaturii, al totalitarismului şi al şovinismului, ba erau chiar protejaţii de mai ieri ai regelui Carol II şi ai lui Guţă Tătărescu, care acum, după omorîrea lui Armând Călinescu, ajunsese din nou prim-ministru. Erau favoriţii de altă dată ai regelui Carol II care, împreună cu dascălul lor (Nae Ionescu), îi pregăteau pe aceşti tin [1]ri pentru guvernarea ţării. În concluzie, putem afirma ca regele Carol II, prigonind şi omo- rînd pe legionari, îi prigonea şi îi omora pe singurii aderenţi sinceri

1 La Craiova n-au fost împuşcaţi 3 legionari, cum era ordinul de sus, ci, la ordinul prefectului, au fost scoşi din închisoare 3 criminali de rind şi împuşcaţi ca legionari.

ai unui regim dictatorial şi fascist de felul celui pe care l-a inaugurat Carol II în România.

XI. Cea mai urîtă pagină a mişcării legionare: împăcarea cu Carol II

ste adevărat, regele Carol II a scăpat de rivalul său principal: Corneliu Codreanu; tot astfel este adevărat că a exterminat pe fruntaşii mişcării, împreună cu aceia care puteau avea veleităţi să ajungă căpetenii. Au supravieţuit doar cîţiva idealişti, dar şi cîţiva zănatici, cîţiva aventurieri. Toţi aceştia crezuseră orbeşte în steaua lui Codreanu, iar acum au rămas orfani în mijlocul unui întuneric beznă. Deşi păstorul lor a fost înlăturat, ei nu au fost lăsaţi la vatră, ci sufereau în urma unei prigoane cumplite, majoritatea lor rămînînd acum încarceraţi, internaţi sau ţinuţi sub supraveghere.

Cred că nu au fost adunate şi scrise, deşi ar fi avut datoria în primul rînd legionarii să adune, să trieze şi să scrie toate fărădelegile săvîrşite împotriva lor de către guvernele dictatoriale ale lui Carol II. În ce mă priveşte cunosc, cu de-amănuntul, un singur caz, şi anume: exterminarea cuibului de la Timişoara, condus de Francisc Ghedeon, comunicat mie de către Horvath, chestorul poliţiei de la Cluj, în anii 1938-1940.

Într-o zi a lunii februarie 1939, chestorul poliţiei de la Timişoara, Ovidiu Gritta, primeşte ordin direct de la Armând Călinescu (atunci prim-ministru şi ministru de interne) să termine pe cale

sumară cu lotul Ghedeon, cu alte cuvinte să-i omoare. Dar Gritta refuză să execute un

asemenea ordin. Atunci colonelul Panaitescu, numit inspector al Siguranţei peste întreg Ardealul, dă ordin şefului de poliţie de la Huedin (unul cu numele Vertan, dacă nu mă înşel), să extermine el lotul Ghedeon cu ocazia transportării celor şapte legionari prin Huedin. La kilometrul 44, Ghedeon Francisc, şeful cuibului, a fost împuşcat împreună cu şase ortaci ai lui, care cu toţii au fost lăsaţi neîngropaţi în zăpadă. Dar Francisc Ghedeon nu murise, ci, grav rănit, s-a tîrît pînă la pichetul ceferist. Cineva a denunţat cazul plutonierului de jandarmi din apropiere. Acesta l-a transportat pe Francisc Ghedeon la spitalul din Huedin, al cărui director era Dr. Paşca, raportînd în acelaşi timp cazul şefului de poliţie din Huedin. Acesta, la rîndul său, a raportat mai departe la Cluj, colonelului Panaitescu, care a dat ordin ca Francisc Ghedeon să fie scos din spital şi împuşcat în curtea poliţiei. Doctorul Paşca a refuzat însă să-l extrădeze pe grav rănitul Francisc Ghedeon. Atunci colonelul Panaitescu a dat ordin ca bolnavul să fie transportat cu maşina la Cluj, unde urma să fie „audiat" de către chestorul poliţiei, Horvath. Doctorul Paşca a opinat că rănitul nu poate fi transportat fără primejduirea vieţii, dar colonelul Panaitescu a stăruit în executarea ordinului dat. Sosind maşina la Cluj şi fiind oprită în faţa Chesturii Poliţiei (azi pe Bulevardul Lenin), o mulţime mare de curioşi s-a adunat lîngă maşină, căreia grav rănitul Francisc Ghedeon a început să-i povestească păţania lui. Colonelul Panaitescu a cerut chestorului Horvath ca „omul să fie dus într-o celulă a poliţiei şi împuşcat". Chestorul Horvath a refuzat să execute acest ordin. Atunci colonelul Panaitescu a dat ordin ca rănitul să fie retrimis la Huedin. A vorbit cu şoferul, i-a dat suma de 5.000 lei (taxa obişnuită pînă la Huedin era maximum 1.000 lei),

cerîndu-i ca, dacă el este „omul regelui”, să șofeze în așa fel ca rănitul să nu ajungă la Huedin. Șoferul, neascultînd de „sugestia” colonelului, a pierdut cu viteză minimă și rănitul nu a pățit

nimic. Peste trei zile, şeful poliţiei de la Huedin a raportat că Francisc Ghedeon este aproape însănătoşat. Colonelul Panaitescu a raportat cazul lui Cămilescu, de la care a primit ordin ca în cîteva zile să fie lichidată afacerea, înainte ca Ghedeon să părăsească sănătos spitalul. În acest scop au fost trimişi doi indivizi de la Bucureşti, adică doi criminali de rind, să stea la dispoziţia Siguranţei. Ghedeon Francisc a fost transportat la spitalul evreiesc de la Cluj. Colonelul Panaitescu a cerut medicului, dr. Klein, să dea rănitului în aşa fel injecţii ca acesta să sucombe. Dr. Klein a refuzat cu indignare şi s-a plîns lui Alexandru Vaida împotriva procedurii colonelului. După cîteva zile, cei doi criminali de la Bucureşti, travestiţi ca doctori, în halate albe, au apărut în camera lui Francisc Ghedeon şi unul din ei l-a întrebat pe „pacient" cum se simte. Acesta a răspuns că „acum se simte bine şi speră să intre în convalescenţă". Unul din „domnii doctori" i-a spus zîmbind lui Francisc Ghedeon că va primi o injecţie după care, în curînd, se va simţi cu totul bine. I s-a dat apoi o injecţie de stricnină rănitului, după care, în cîteva clipe, a decedat. Cazuri similare, poate şi mai oribile, au existat pe acel timp cu sutele. Deşi chestorul Horvath, care mi-a povestit cele de mai sus, nu mi-a mărturisit direct, eu cred că omorîrea cuibului legionar de la Timişoara se datoreşte temerii ca nu cumva aceştia să divulge secretul că au acţionat, în vara şi toamna lui 1938, la îndemnul serviciului secret al regelui Carol II. Dacă nu mă înşel, cuibul lui Ghedeon a fost acela care a aruncat petarde în sala Teatrului de la Timişoara.

mi aduc aminte: era în primăvara anului 1940. Ion Mihalache a făcut o vizită lui Iuliu Maniu, care era bolnav la Cluj, şi i-a spus: regele Carol II, pornit dintr-o plăcere sadică, vrea acum să se reconcilieze cu legionarii, pe care pînă acum căuta să-i extermine pe toate căile şi cu toate

mijloacele.

La cele spuse de Mihalache, Maniu a făcut următoarea observaţie:

„Mă şi degenerat, Carol II, de astă dată, nu este mînat de o poftă sadică. El urmăreşte o împăcare cu legionarii dintr-un calcul politic rece. Regele are de gînd să inaugureze o orientare progermană în politica externă. Dîndu-şi seama că nu se poate baza pe vechile partide politice – de altfel, dizolvate – încearcă să-şi înjghebeze un instrument politic, în care germanii pot avea încredere. Dar, mai apoi, Carol II nu vrea să aibă la spatele lui legionarii, pe care germanii i-ar putea folosi drept masă de manevre şi de şantaj. Prin urmare, Carol II ar dori acum să se împace cu legionarii şi să-i recruteze pentru partidul lui unic, pe care-l pregăteşte de mult.

Mihalache avea o altă părere asupra intenţiilor regelui Carol II:

Din moment ce m-a numit consilier regal şi mi-a promis că mă va însărcina cu formarea unui guvern, nu cred să aibă asemenea scopuri, deci nu cred serios nici într-o reconciliere cu legionarii, poate se teme de ei şi vrea să-i dezarmeze”.

N-au trecut însă nici 48 de ore şi a apărut comunicatul Palatului, că regele l-a primit în audienţă pe „d. profesor Horia Sima”...

Despre aducerea la guvern a lui Ion Mihalache nu mai vorbea nimeni, nici măcar bîrfitorii din cafenelele politice.

în schimb, a urmat împăcarea cu legionarii. Despre acest act nu a apărut nimic în presă, dar, date fiind circumstanţele neobişnuite şi mulţimea numeroasă de interesaţi, s-au aflat repede amănuntele. Legionarii, care se găseau în diferite închisori şi lagăre, au fost scoşi de acolo şi aduşi la Bucureşti în maşini de lux, alţii cu trenuri în vagoane de dormit. După vreo 24 de ore s-au regăsit cu toţii în curtea Ministerului de Interne. Aici s-a făcut „împăcarea”, care consta în făgăduiala dată unilateral, verbal sau în scris, de

către aceşti nenorociţi, că de acum înainte vor fi loiali supuşi ai regelui Carol II.

Reţinuţii erau în stare deplorabilă fizică şi morală în care se găseau aceşti supravieţuitori ai prigoanei, ai exterminării celor mai buni camarazi ai lor în văzul lor, aşa-zicînd cu asistenţa lor, este greu să pretindem că ar fi trebuit să dovedească mai multă demnitate şi curaj faţă de regele Carol II, care, de fapt, fusese călăul lor. Mulţi i-au condamnat, pretinzînd că legionarii n-aveau voie să cedeze şi pentru nimic în lume nu trebuiau să sărute mîna sînge- roasă a aceluia care, începînd cu Corneliu Codreanu, a dat ordin să fie omoriţi sute şi sute de legionari, într-o formă nemaipomenit de brutală.

Fără să mă erijez în rolul critic sau de judecător asupra atitudinii lor, în acest stadiu al mişcării, îmi iau voie să reproduc aici cuvintele pronunţate de un fruntaş al lor, fost mare demnitar pe timpul guvernării lui Antonescu:

- Am fost scos din celula închisorii, unde eram ţinut de mult timp singur. După ce mi s-au dat în mînă bagajele, am fost urcat într-o maşină turism, unde – spre marea mea mirare – am găsit pe unul din camarazii mei, despre care s-a zvonit că ar fi fost împuşcat în toamna trecută. Mi s-a spus că nu avem voie să vorbim împreună pînă nu ajungem la locul de destinaţie. La început am fost îngrijorat, nebănuind ce au de gînd cu noi. Dar, văzînd că au dat camaradului meu voie să fumeze (eu nu eram fumător), am înţeles că nu nutresc faţă de noi gînduri sinistre. De altfel ei erau 3, cu şoferul 4, bineînţeles avînd asupra lor arme. În apropierea de Ploieşti au oprit maşina şi ni s-a servit hrană rece. Ajunşi la Ploieşti, au oprit maşina în faţa unei bodegi, unde am putut bea un pahar de sifon. Către seară am ajuns la Bucureşti. Maşina a tras într-o curte – porţile fiind păzite de jandarmi – mai tîrziu am aflat că eram la Ministerul de Interne.

Ne-au condus într-o sală mare din parter, unde erau mai mulţi camarazi, care şi ei au nimerit acolo cu puţin înainte. Nu am putut schimba nici măcar vorba cu ei, căci uşa s-a deschis şi au intrat doi colonei şi trei civili, dintre care unul era mic de statură, avînd aere de şef. Acesta ne-a ţinut o cuvîntare în care a spus că „M. Sa regele s-a îndurat de suferinţele noastre nesfîrşite şi prigoana cumplită de care am avut parte pînă acum şi doreşte să exercite faţă de noi un act de clemenţă, redîndu-ne libertatea şi posibilitatea de a ne reîncadra în viaţa civilă. Faţă de acest gest «mărinimos» al M. Sale, noi trebuie să dovedim un sentiment de gratitudine şi loialitate, dînd o declaraţie în acest sens".

Făcînd o pauză în expunerea sa, domnul care ne-a vorbit s-a adresat grupului unde stăteam eu, invitîndu-ne să ne declarăm.

Între timp s-au auzit mai multe voci:

- Foarte bine!... Noi nu ne războim cu nimeni!... Iscălim!...

Am luat cuvîntul şi am declarat: loialitatea noastră nu se poate pune la îndoială. Am fost luaţi la repezeală şi nu avem la îndemînă destule elemente de judecată să facem o declaraţie mai de amploare. Dacă nu ni se cere altceva decît să declarăm că nu vom săvîrşi acte de duşmănie faţă de concetăţenii noştri şi faţă de autorităţi, în ce mă priveşte, în numele meu, sunt gata să fac o asemenea declaraţie.

Cei cinci domni care ne-au vizitat s-au consfătuit în şoaptă, apoi unul din ei a spus:

- Luăm act de declaraţia dvs. Puteţi pleca fiecare la domiciliile voastre. Celor din provincie li se vor pune la dispoziţie bilete de tren şi bani pentru cheltuieli.

Aşa s-a întîmplat. Deşi formal nu am capitulat, cum au îndrăznit unii să o afirme mai tîrziu, totuşi, eu personal înclin a crede că *am scris atunci cea mai odioasă pagină din istoria mişcării noastre*.

Trebuie să notez în acest loc că, vorbind ulterior cu un înalt funcţionar de la Ministerul de Interne despre această „împăcare”, acesta a negat că ar fi avut loc un act spectaculos de reconciliere, afirmînd că guvernul, respectiv Regele, pur şi simplu i-a eliberat pe legionari, care au iscălit *obişnuita* (?) declaraţie de loialitate.

S-au găsit apoi legionari care să afirme, în faţa mea şi probabil a altora, că „legionarii s-au folosit de ocazie de a se elibera, dar nu au luat asupra lor nici un fel de obligaţie”.

În atari condiţii, cred că de acum înainte cercetătorii de istorie vor avea misiunea să stabilească adevărul.

XII. O revoluţie de operetă (6 septembrie 1940)

untem spre sfîrşitul lui mai 1940.

Evenimentele se precipită cu o iuţeală vertiginoasă. După invadarea Olandei, a Belgiei şi Franţei de nord, regele Carol II îngenunchează în faţa imperialiştilor germani şi iscăleşte faimosul *pact Fabritius,* prin care pune România la dispoziţia lui Hitler (25 mai 1940).

Zădarnic răsună avertismentul ministrului sovietic de la Bucureşti (care, concomitent, a făcut aceiaşi comunicare spre ştire şi lui Iuliu Maniu, şeful opoziţiei):

- *Să se ferească România să devină flancul drept al armatei germane, pentru că, în acest caz, Rusia Sovietică va pretinde serioase garanţii...*

Cenzura nu lasă să pătrundă nimic în public,

nici despre încheierea tratatului cu Germania şi nici despre demersul făcut de sovietici la Bucureşti. La 17 iunie cade Parisul. în aceeaşi zi, regele Carol II proclamă înfiinţarea partidului unic, zis al „naţiunii", numind ca şef de stat major al partidului pe Urdăreanu şi ca secretar general pe Victor Moldovan (fostul deputat de Bistriţa). Aproape instantaneu: RUSIA SOVIETICĂ PREZINTĂ NOTA ÎN CARE NE ANUNŢĂ CĂ VA OCUPA BASARABIA ŞI BUCOVINA DE NORD.

Guvernul german comunică la Bucureşti că, în conformitate cu înţelegerea Molotov-Ribbentrop din iulie 1939,
Germania nu poate interveni în caz dacă Rusia Sovietică va ocupa Basarabia. Guvernul român (primul-ministru fiind Guţă Tătărescu, ministru de externe Grigorie Ga- fencu| cedează şi aceasta, chiar la sfatul guvernului german. În locul lui Grigorie Gafencu este numit Constantin Argetoianu, care anunţa la Paris şi la Londra că *renunţă la garanţiile oferite de guvernele englez şi francez, în chestiunea tuturor hotarelor noastre*.

Acest act, pentru care, firește, regele Carol II poartă răspunderea, echivalează cu o adevărată trădare de patrie.

Cedarea Basarabiei produce o depresiune nemaipomenită în ţară, cum era şi firesc. Şefii partidelor politice (I. Maniu, C. Brătianu, Gh. Brătianu, C. Titel Petrescu) cer regelui să revină la sistemul parlamentar, să restaureze vechea Constituţie, să numească un guvern naţional şi să ordone alegeri generale. Dar regele Carol II se simte încă puternic şi refuză sfaturile oamenilor politici. El declară ţanţoş în Consiliul de Coroană: „De acum înainte, am să guvernez cu tinerii!". Numeşte un guvern sub preşedinţia lui Gr. Gigurtu, în cabinetul căruia, ministru de externe a fost numit inginerul Mihai Manoilescu, tipul politicianului aventurier, complet nepregătit pentru acest post, aservit naziştilor germani, care

are meritul în faţa lui Carol II că este agentul necondiţionat al doamnei Lupescu, concubina regelui Carol II. În acest cabinet – de ultima oră – sunt numiţi şi vreo patru legionari, printre care şi Horia Sima, dar acesta nu depune jurămîntul şi se refugiază în munţi.

De altfel, cabinetul Gigurtu nu are lungă durată, căci după cedarea Ardealului de Nord este măturat de evenimente.

Ar fi o nedreptate să aruncăm chiar şi numai o parte a răspunderii asupra mişcării legionare pentru cedarea Ardealului de Nord, totuşi, suntem nevoiţi să constatăm că oribila greşeală pe care a săvîrşit-o regele Carol II –

O *REVOLUŢIE DE OPERETĂ (6 SEPTEMBRIE 1940)*

primind arbitrajul guvernului german şi italian, şi prin aceasta înlesnind cedarea Ardealului de Nord – n-a fost repudiată de către legionari cu destulă indignare şi energie. Abia după cîteva săptămîni a crezut de bine comandamentul lor să proteste.

Cu puţin înainte de arbitrajul de la Viena, şefii partidelor politice (Iuliu Maniu, Dinu Brătianu, Gheorghe Brătianu, Titel Petrescu) încheie un acord, conform căruia:

1. Se obligă să nu primească guvernul din mîna regelui Carol II;
2. Cer restabilirea Constituţiei vechi;
3. Constituirea unui guvern parlamentar ieşit din alegeri libere;
4. Nici o cedare de teritoriu faţă de maghiari;
5. Neutralitate strictă în conflictul european.

La acest acord a aderat şi generalul Ion Antonescu, după o întrevedere avută cu Iuliu Maniu la moşia lui Alice Sturza-Cantacuzino, de lîngă Ploieşti. (De notat că generalul Ion Antonescu, fost ministru de război pus în dispo-nibilitate, nu era şef de partid. El a venit „la modă" după ce regele Carol II a ordonat internarea lui, în iulie 1940, pentru că generalul a avut îndrăzneala să prezinte regelui un memoriu asupra situaţiei, arătînd insuportabilitatea regimului dictatorial.)

upă acceptarea arbitrajului de la Viena, au urmat consecinţe tragice, care l-au silit pe regele Carol II să lichideze acum regimul

D

dictatorial şi personal, cu care, de altfel, a înregistrat o serie întreagă de eşecuri răsunătoare.

Deşi îl primeşte în audienţă pe Iuliu Maniu, nici nu încearcă să-i ofere formarea unui guvern, bineştiind că Maniu l-ar refuza. La îndemnul ambasadorului german Fabritius, îl invită pe generalul Ion Antonescu la Palat şi îi oferă formarea guvernului. Dar generalul Ion Antonescu, în virtutea acordului încheiat cu Maniu, refuză însărcinarea. Ieşind din cabinetul regelui şi îndreptîndu-se spre ieşire, din holul palatului este rechemat.

Ce se întîmplase? Vaier Pop, înfigăreţul „diplomat" ardelean, care devenise sfetnic intim al regelui Carol II, a propus o formulă „ingenioasă", gata să concureze cu cea din fabulă, împăcînd capra şi lăsînd neatinsă varza...

Formula lui Vaier Pop era ca regele să-l numească pe generalul Ion Antonescu nu prim-ministru, ci *conducător* al statului, transferînd asupra acestuia cîteva din prerogativele regale. Bineînţeles, această numire şi acest transfer însemnau, pur şi simplu, o lovitură de stat, deoarece, conform Constituţiei României, toate drepturile emanau de la naţiune, şi Regele nu avea dreptul să precupeţească prerogativele sale şi cu atît mai puţin şi în numele urmaşului său. Deci nu regele, numai naţiunea, numai o adunare naţională constituantă avea dreptul să aşeze în fruntea ţării un *conducător* al statului.

Trebuie să observăm, însă, că atît regele, cît şi generalul Ion Antonescu aveau gînduri ascunse unul faţă de altul. Carol II considera cedarea puterii pe scurtă durată, urmînd să se debaraseze

de îndărătnicul general devenit „omul nemţilor" şi un rival cu mult mai abitir decît Corneliu Codreanu... La rîndul său, generalul Antonescu, neavînd nici o încredere în acest aventurier regal, a luat măsurile dictate de situaţie pentru ca să scape cît de curînd de „stăpî- nul" său, care, din dictator, se transforma peste noapte în marionetă.

Legionarii pretindeau – mai tîrziu – că în primele zile ale lunii septembrie 1940 ei au făcut *revoluţie,* şi că prin revoluţie l-au răsturnat şi alungat pe regele Carol II. Inexact.

Revoluţie însemnează doar o mişcare violentă a poporului contra puterii legale, izbucnită spontan, răsturnarea

vechii orînduiri social-economice și înlocuirea ei cu alta. Or, manifestația legionarilor, oricît de zgomotoasă a fost ea, chiar dacă a fost împreunată cu pocnituri, oricît a fost îndreptată contra regelui, totuși n-a fost o *revoluție*. Nu a fost, înainte de toate, pentru motivul că era cunoscută în prealabil, aprobată și probabil chiar diriguită de guvern, mai exact de generalul Ion Antonescu. Cu alte cuvinte, a fost o revoluție „cu știrea poliției" – cum spunea altădată Caragiale. Dar nu a fost o revoluție nici pentru motivul că rînduiala social-econo- mică a rămas cea veche, atîta doar că s-a schimbat stăpînul.

În ultimul moment, Carol II a revenit la „forma" lui cea veche, dovedindu-și lașitatea. De altfel, se susține că temerarii sunt, de obicei, lași. A fost de ajuns să răsune cîteva petarde în piața palatului, pentru ca regele Carol II să-i ofere lui Antonescu abdicarea sa.

Grijuliu pentru salvarea persoanei sale și a doamnei Lupescu, precum și a lui Urdăreanu, nu mai puțin a unor averi colosale – acaparate din afaceri, șperțuri, comisioane, schimburi favorabile de valută etc., avere a cărei bună parte a fost expediată în străinetate și depusă în *safe*-urile sigure ale băncilor din țări neutre (Suedia, Elveția, Portugalia etc.) – Carol II nu a pus condiții, decît garantarea persoanei sale.

Generalul Antonescu, bun bucuros că a scăpat de el, a primit condițiile. Legionarii nu erau deloc mulțumiți cu acest aranjament burghez și, nefiind ei obligați prin nimic, au încercat să pună mîna pe regele fugar. Aproape de frontieră, spre Iugoslavia, în gara Timișoara, l-au așteptat nu- meroase echipe „de execuție". Dar nu li s-a dat

prilejul să pună mîna pe acest vînat regesc, deoarece şeful gării, probabil la ordinele celor de mai sus, din Bucureşti, a lăsat trenul regal să plece prin gara Timişoara fără să se oprească. Echipele legionare au puşcat asupra trenului, dar n-au nimerit pe nimeni. (După cum ne-a povestit mai tîrziu şoferul regelui, Carol II era pitulit în vană, în vagonul baie, nealegîndu-se decît cu o spaimă.)

Aşa s-au petrecut lucrurile cu abdicarea regelui Carol II, în care afacere desigur că legionarii aveau meritele lor, deşi ei exagerau aceste merite. Adevărul era că, fără îngăduinţa generalului Antonescu şi fără colaborarea substanţială a acestuia, plecarea lui Carol II nu ar fi avut loc în forma cum s-a întîmplat.

XIII. Aşa-zisa guvernare legionară

Legionarii pretindeau că, după abdicarea lui Carol II, ei „au venit la guvern" şi chiar generalul Antonescu îşi datorează ascensiunea sa politică tot lor... Această concepţie era cu atît mai greşită şi ciudată, întrucît nu avea temei real şi, mai pe urmă, răspunderea *politică* a legionarilor începea propriu-zis numai din toamna anului 1940.

Pornind din această ipoteză, legionarii se credeau îndreptăţiţi a proceda la o radicală schimbare a structurii statului şi credeau că vor putea realiza întreg „programul" lor, aşa cum procedaseră în trecutul nu tocmai îndepărtat şi vechile partide politice.

În realitate, cum s-au petrecut evenimentele?

Carol II, forţat de împrejurări şi sfătuit în acest sens şi de germani, care începuseră să exercite asupra României – ca şi asupra Cehiei – un fel de protectorat, l-a numit pe generalul Ion Antonescu conducător al statului.

încă de pe cînd era ministru de război în cabinetul Goga (ianuarie 1938), generalul Ion Antonescu se împrie- tinise cu cercurile conducătoare germane/ Germanii au fost foarte afectaţi cînd regele Carol II, pe la mijlocul lunii iulie 1940, l-a internat pe generalul Ion Antonescu la mănăstirea Bistriţa. Ministrul Fabritius i-a arătat regelui că la Berlin a făcut o penibilă impresie ostracizarea lui Antonescu şi colaborarea regelui cu elemente de a doua mînă (Gigurtu, Manoilescu etc.). Carol II – deşi foarte contrariat de acest amestec străin – nu avea încotro, trebuia totuşi

să-l menajeze pe general, care, în plus, îi mai era şi foarte antipatic.

Astfel, cînd s-a declarat criza de stat la sfîrşitul lui august 1940, regele, trebuind să aleagă dintre atîtea soluţii rele, a ales-o pe aceea pe care o credea mai puţin rea: formula Antonescu. Nici o influenţă n-au exercitat legionarii asupra numirii lui Antonescu.

Este adevărat că germanii au recomandat pe legionari în atenţiunea generalului Antonescu, nu ca o condiţie, ci mai mult ca un sfat, ţinînd cont de faptul că Antonescu nu avea partid şi nici un fel de organizaţie politică pe care s-ar fi putut bizui. În definitiv, pe germani nu-i interesa cu cine guvernează generalul Antonescu ţara, ei se mulţumeau cu faptul ca această guvernare să le fie pe deplin utilă şi să servească la maximum interesele lor. Desigur, o colaborare cu partidele democratice şi de stînga nu le-ar fi convenit, pentru că nu aveau încredere în ele, după cum nu le surîdea nici o prietinie strînsă cu Maniu, pe care-l considerau adversarul lor. Dar nici nu era cazul, pentru că din primul moment drumurile lui Antonescu şi ale lui Maniu, mai ales în politica externă, s-au despărţit. (Acest fapt a fost stabilit cu ocazia unei întrevederi a lui Maniu cu Antonescu, chiar în primele zile ale guvernării acestuia.)

Legionarii nu aveau scrupule în probleme de politică externă, încrezîndu-se orbeşte în ascensiunea lui Hitler. Să ne aducem aminte că ei au propagat o apropiere de Germania încă din anul 1936, cînd nici nu era încă vorbă de război. Acum se simţeau la largul lor. Dar ei uitaseră, totuşi, că fiind la guvern au răspunderi mai mari şi

imediate faţă de problemele naţionale capitale. Declaraţia lui Ion Zelea Codreanu (tatăl lui Corneliu), că „noi românii trebuie să fim alături de germani chiar dacă aceştia ar pierde războiul", nu putea forma un program de politică externă pentru o naţiune independentă şi pentru un guvern serios.

Cu profundă durere şi adîncă indignare am putut constata că legionarii nu se identificau pe deplin (cel puţin la început) cu marele doliu naţional rezultat din cauza pierderii Ardealului de Nord. Ba în acele zile de început de septembrie, cînd refugiaţii ardeleni au năpădit străzile capitalei, au putut vedea cu mirare cum legionarii dansau în piaţa Teatrului Naţional, de bucurie că au venit la guvern, uitînd de jalea Ardealului.

Această lipsă de demnitate şi solidarism naţional se datora, de altfel, unei concepţii greşite asupra ţelurilor politicei externe germane. Legionarii credeau – cum de altfel credea şi altă lume, neiniţiată şi nedocumentată – că germanii se identifică sută la sută cu toate aspiraţiile revizionismului maghiar, şi foarte tîrziu au înţeles că germanii socotesc pe maghiari, ca şi pe alte popoare mai mici, numai ca unelte şi satelite în urmărirea şi realizarea scopurilor lor naţionale majore. Germanii nici gînd nu aveau să-i încurajeze şi să-i însoţească pe maghiari în exagerările lor. Ba, dacă ar fi fost vorbă să aleagă între români şi maghiari, ei bucuroşi ar fi menajat pe cei dintîi, dacă se putea. Cînd au înţeles şi legionarii aceste adevăruri, au început şi ei să vorbească tot mai mult de nedreptatea care ni s-a făcut la Viena şi să pretindă reparaţiuni. (Comentînd în ziarul meu, *România Nouă,* un

discurs al lui Horia Sima, rostit la Braşov, am primit de la acesta o scrisoare prin care m-a rugat să nu exagerez şi să nu depăşesc intenţiunile guvernului.)

vident: deşi se lăudau, legionarii nu se găseau la putere, aşa cum spre pildă fusese altădată Ionel Brătianu mulţi ani de zile, iar mai pe urmă Carol II din 1930 şi pînă în anul 1940.

Ei nu vroiau să recunoască, nici la început, nici mai tîrziu, că adevăraţii stăpîni ai ţării sunt germanii, care administrează ţara prin un guvern de ocupaţie, că mandatarul lui Hitler în România este generalul Ion Anto- nescu, că, prin urmare, trebuie să ţină cont de dorinţele, ţelurile, metodele şi capriciile acestuia. Legionarii nu se sinchiseau de această stare faptică, care totuşi exista, foarte dureroasă şi umilitoare în brutalitatea ei.

Ignorînd realitatea crudă, legionarii continuau să dezvolte revoluţia lor, avînd un ţel imediat: transformarea României *în stat legionar*.

Dar programul revoluţionar nu se putea rezuma la festivaluri funebre şi la comemorarea acelora pe care îi considerau martirii lor. Sechestrările, confiscările şi exproprierile de bunuri – firește, în majoritatea lor evreieşti – au avut darul să paralizeze şi aproape să desfiinţeze viaţa economică.

S-a dovedit din nou justeţea tezei că, pe cînd schimbările politice se pot efectua peste noapte, cele economice reclamă timp îndelungat.

După cîteva săptămîni, legionarii simţeau că sunt în cea mai categorică opoziţie cu generalul

Antonescu şi că, din cauza garniturii guvernamentale instalate de acesta, precum şi a partidelor politice din spatele lor, nu se poate realiza nimic din programul mişcării.

ATUNCI AU HOTĂRÎT CA, ÎN FORMA CEA MAI ENERGICĂ ŞI RAPIDĂ, SĂ ÎNLĂTURE DIN CALEA LOR PE TOŢI ADERENŢII ŞI SUSŢINĂTORII VECHILOR REGIMURI.

XIV. Intermezzo fioros: atentate şi asasinate

După ce mulţi ani de zilş a fost încurajat şi chiar inspirat de diferite guverne, în primul rînd de regele Carol II, tineretul fanatizat şi exaltat de la noi avusese parte de o nesfîrşită prigoană din partea aceluiaşi Carol II, protectorul lui de altădată, care devenise pe urmă duşmanul lui neîmpăcat, de cînd Corneliu Codreanu, şeful mişcării, îl refuzase în dorinţa sa de a fi proclamat căpitanul mişcării legionare.

Apoi, deşi se oferise voluntar şi fără recompensă lui Hitler, Corneliu Codreanu a fost trădat de către Führer-ul Germaniei, în mod cinic, şi aruncat pur şi simplu pradă celui mai înverşunat şi crud duşman al său: regelui Carol II.

Omeneşte judecînd, nu este deci de mirare că legionarii s-au gîndit tot timpul la o cruntă răzbunare.

Îndată după abdicarea lui Carol II au şi fost arestaţi toţi aceia care au avut un amestec direct sau indirect în persecuţiile ordonate de fostul rege, adică toţi executanţii sau, dacă vreţi, calfele de călău. Aceştia trebuiau anchetaţi, judecaţi şi sancţionaţi. Nu a fost uitat nimeni, începînd cu

agenţii de la Siguranţă şi terminînd cu generalul Ben- gliu. N-au fost cruţaţi nici aceia care, pe intervaluri scurte, s-au dovedit a fi mai miloşi şi au făcut chiar servicii legionarilor, ca spre pildă Moruzov şi Gabriel Marinescu. Aceştia cu toţii au fost depuşi la închisoarea Jilava şi guvernul a numit o comisiune de anchetă, care funcţiona pe lingă Ministerul de Justiţie.

Atît această anchetă, precum însăşi guvernarea, adică transformările socotite necesare, înaintau într-un ritm lent. Aveai impresia uneori că nu se face nimic sau foarte puţin. Ba s-au răspîndit şi zvonuri, că generalul Antonescu ar avea de gînd ca, după potolirea spiritelor, să elibereze pe cei deţinuţi.

Horia Sima, care îşi asumase rolul de şef al mişcării, nu era lipsit de inteligenţă şi curaj, dar nu se bucura de prestigiul necesar nici chiar în sînul mişcării. Ba era chiar sabotat de către un grup de nemulţumiţi şi grăbiţi. În fruntea acestora era însuşi Ion Zelea Codreanu, tatăl lui Corneliu. Acesta era puternic susţinut de către colonelul Zăvoianu, devenit prefectul Poliţiei Capitalei, un om bolnav, ambiţios şi lipsit de inteligenţă. Horia Sima se zbătea, deci, între indiferenţa, ba chiar adversitatea generalului Antonescu, şi presiunea camarazilor săi, care pretindeau tot mai insistent continuarea *revoluţiei* sau cel puţin a actelor de guvernare mai de seamă.

Legionarii îşi închipuiau că generalul Ion Antonescu este la cheremul lor şi că, la adică, germanii, cînd vor avea să aleagă, vor prefera mişcarea, care oricum putea fi socotită un mai

bun instrument politic, pe cînd Antonescu era de unul singur. (Legionarii n-au contat însă cu oportunismul oamenilor politici de la noi şi cu aşa-numita zestre guvernamentală. O fi fost generalul Antonescu singur la 3 septembrie, dar la 4 septembrie deja putea număra o mulţime de aderenţi.)

După vreo lună de „colaborare", zilnic aveau loc discuţii între „oamenii generalului" şi ai „mişcării". Se produceau tot mai multe certuri, se criticau şi se acuzau reciproc, cămaşa verde pe care o îmbrăcase generalul Antonescu la 22 septembrie 1940 a devenit acum un fel de cămaşă a lui Nessus. Mai lipsea doar ca o scînteie să aprindă butoiul umplut cu material explozibil...

Spre apropia ziua de 28 novembrie 1940 – a doua aniversare de la omorîrea lui Codreanu. Un grup de legionari a cerut ca această zi să fie sărbătorită cu un deosebit fast şi comandamentul mişcării nu s-a putut eschiva de la propunerea făcută. *Aşa era* – cel puţin – *versiunea oficială,* aşa a fost informat generalul Antonescu.

Dar comandamentul, surprinzînd buna-credinţa lui Antonescu, a ordonat dezlănţuirea prigoanei contra vechilor partide politice, după reţetele fasciştilor italieni şi ale naziştilor germani, urmărind completa lor înlăturare.

Potrivit acestui plan – care, în fond, nu era altceva decît o lovitură de stat, avînd ascuţişul îndreptat şi contra generalului Antonescu, care avea de acum o armată întreagă de demnitari şi funcţionari, recrutaţi din sînul partidelor politice – trebuiau, înainte de toate, exterminaţi toţi aceia

care se făcuseră vinovaţi în trecut faţă de *mişcare* (lotul de la Jilava). Tot în această zi trebuiau înlăturaţi – în baza unei liste întocmite de mai înainte – numeroşi oameni politici din toate partidele. Acestei prime lovituri trebuia să-i urmeze alta, cu internarea altor 5.000 de oameni politici. (Asupra fiecărei persoane s-a votat în şedinţă secretă.)

În dimineaţa zilei de 29 novembrie 1940, cînd s-a aflat că au fost executaţi, în mod sumar, fără procedură legală, vreo 44-45 deţinuţi politici, în celulele lor de la Jilava, lumea a rămas îngrozită. Generalul Antonescu s-a sesizat imediat, cerînd lămuriri de la Horia Sima. Acesta a dat lămuriri în sensul că echipele care au făcut exhumarea rămăşiţelor pămînteşti ale lui Corneliu Codreanu şi ale celor 13 care fuseseră omorîţi împreună cu el, indignate pentru felul barbar cum au fost efectuate execuţiile, au

hotărît să se răzbune instantaneu, năvălind în închisoarea de la Jilava, unde au împuşcat pe cei 44-45 foşti miniştri, comandanţi de jandarmi, procurori militari etc., care se făcuseră vinovaţi pentru omorîrea lui Codreanu şi a sutelor de legionari...

Dacă represaliile s-ar fi oprit aici – deşi procedeul adoptat de echipele de deshumare a fost cu totul ilegal, prin nimic justificabil – poate că generalul Antonescu s-ar fi mulţumit cu atît, punînd punctul de finalizare asupra episodului sinistru. Dar în dimineaţa acelei zile de 29 novembrie au fost arestaţi şi alţi numeroşi oameni politici (dintre care amintim pe Argetoianu, Mihai Ralea, Cezar Petrescu etc.).

Generalul Antonescu cerînd deslușiri de la Horia Sima, acesta i s-a plîns că nici el nu este exact informat şi că este cu adevărat depăşit de organele sale subalterne. Aşa cum s-au desfăşurat evenimentele în cursul acelei zile agitate, înclinăm a crede că atît comandamentul legionar, cît şi organele inferioare s-au îngrozit de perspectivele executării hotărîrilor luate mai înainte şi ar fi dorit acum, în ceasul al 12-lea, să stopeze undeva mersul acţiunii, dar nici măcar Horia Sima, cu atît mai puţin alţii, inferiori lui, nu mai erau stăpînii situaţiei.

În aceiaşi dimineaţă, la locuinţa lui Iuliu Maniu (din Caragea Vodă, 26) a avut loc o consfătuire între Maniu- Mihalache-Madgearu. În antişambră ne găseam cîţiva prietini politici şi comentam evenimentele petrecute în noaptea trecută. La un moment dat, Maniu deschide uşa şi îmi face semn să intru în camera lui. M-a întrebat dacă am pe cineva de la care pot lua informaţiuni exacte

asupra inten- ţiunilor conducerii mişcării legionare. I-am răspuns că cei pe care i-am cunoscut mai bine: Corneliu Codreanu, Ionel Moţa, advocatul Banea etc. nu mai trăiesc. La repezeală, singurul la care m-aş putea adresa ar fi Emil Popa, acum prefect de Ilfov. În toamna trecută, pe Emil Popa (fiul gazetarului Septimiu Popa), îl salvase de la moarte Alexandru Vaida, fostul prim-ministru, la intervenţia tatălui său.

Am plecat imediat la prefectura judeţului Ilfov, unde Emil Popa m-a primit îndată. I-am spus că vin din partea lui Maniu ca să-l întreb – presupunînd că este bine informat – dacă măsurile represive se opresc la execuţiile de la Jilava sau sunt întemeiate zvonurile, care se răspîndesc la această oră în Capitală, că ele vor continua şi că vor cuprinde şi alte persoane politice, chiar unele care nu poartă nici o vină în prigonirea legionarilor, întîmplată sub domnia trecută (a lui Carol II)?

Emil Popa s-a uitat lung la mine, mi se părea că se simte jenat, apoi mi-a spus că are să se informeze îndată, la loc competent, şi m-a rugat să aştept într-un salon vecin cu cabinetul său, unde va veni în curînd să-mi deie un răspuns. M-a făcut să aştept mult acolo. Trecuse deja ora 12 cînd prefectul Popa a reapărut şi, foarte grăbit şi afectat, mi-a spus: „fiţi liniştit, nu vor urma alte măsuri represive".

Am plecat cu o maşină la locuinţa lui Maniu, unde n-am mai găsit pe nimeni, şi camerista mi-a spus doar atît: „domnul preşedinte a plecat împreună cu domnul Mi- halache şi cu domnul Madgearu, dar unde nu ştiu".

Un moment am ezitat, neştiind ce să fac, unde

să-i caut. Apoi, crezînd că sunt la masă la Madgearu, am vorbit la telefon cu casa Madgearu. S-a prezentat la aparat însuşi Virgil Madgearu, care m-a întrebat:

- Ei, ce ai aflat?

- Prefectul Popa mi-a spus că nu vor urma alte măsuri represive.

- Bine! a replicat pe scurt Madgearu.

Ulterior am aflat că, peste cîteva minute, după ce a vorbit cu mine la telefon, în orice caz înainte de ora 13, a apărut la locuinţa lui Virgil Madgearu o echipă de legionari, care l-a invitat să plece cu ea.

Doamna Madgearu i-a întrebat „unde se duc?" sau, mai exact, „unde îl duc?", dar cei care veniseră să-l ridice pe Madgearu au dat un răspuns evaziv.

Doamna Madgearu, alarmată, l-a încunoştinţat pe Ma- niu, care se găsea la masă la dr. Dumitrache Popovici, unde, de altfel, fusese invitat şi Madgearu, care nu s-a dus la masă, motivîndu-şi absenţa prin faptul că lucrează la un memoriu asupra soluţionării crizei economice, memoriu pe care i l-a cerut însuşi Antonescu, personal.

Fiind sesizat, Maniu s-a pus imediat în legătură cu generalul Antonescu, care, la rîndul său, a ordonat o anchetă extraurgentă, mai cu seamă că, între timp, a primit o plîngere similară de la Sinaia, din partea doamnei Iorga, care i-a adus la cunoştinţă că o echipă de legionari l-a ridicat pe profesorul Nicolae Iorga şi l-a dus într-un loc necunoscut.

Aproape concomitent, subsecretarul de stat de la Interne, Rioşeanu, a raportat generalului că a

reuşit să salveze viaţa unor oameni politici, care se găseau arestaţi la Poliţie (şi care, dacă rămîneau sub controlul prefectului Zăvoianu, ar fi împărtăşit soarta lui Madgearu şi Iorga, cred eu).

După vreo două ore de agitaţie şi alergare, s-a aflat că Virgil Madgearu a fost împuşcat mortal în pădurea de la Snagov. (Pentru clarificarea cazului tragic şi pentru depistarea cadavrului regretatului Virgil Madgearu s-a angajat benevol Corneliu Coposu, dovedind, şi prin acest act, un curaj şi un spirit de abnegaţie excepţional.)

Abia trecuse o oră de la înregistrarea tragicului sfîrşit al lui Virgil Madgearu, cînd s-a zvonit şi pe urmă s-a confirmat că a fost omorît şi profesorul Nicolae Iorga, pe şoseaua care duce de la Sinaia la Ploieşti, în apropierea centrului petrolifer.

După cum era de aşteptat, urmărirea oamenilor politici, execuţiile de la Jilava, mai apoi asasinarea lui Virgil Madgearu şi a lui Nicolae Iorga au făcut o impresie teribilă, de nedescris, în opinia publică românească. De asemenea, erau penibil afectaţi şi cîţiva şefi legionari.

Dacă o anchetă fie cît de largă şi severă asupra fărădelegilor săvîrşite de regele Carol II şi de lichelele sale trebuia privită ca îndreptăţită, dacă un proces penal ar fi părut ca ceva firesc şi dacă, în urma procesului, ar fi avut loc condamnări cît de aspre, ele ar fi fost pe deplin justificate, în schimb, *procedeul arbitrar*; *cu aspecte teroriste şi conspirative,* adoptat de legionari – mai cu seamă lovind în nevinovaţi, lovind în oameni politici, printre care unii nici în clin, nici în mînecă nu au avut cu prigonirea exercitată contra legionarilor – *datori suntem să-l condamnăm cu toată asprimea*.

Profesorul Nicolae Iorga – „îndrumător şi dezrobitor de neam", cum l-a numit, în ziarul *Românul*, Vasile Goldiş (încă din anul 1911, cînd Iorga împlinise 40 de ani) – a fost o fală a ştiinţei româneşti, un neobosit muncitor pe teren cultural, un respectuos al moralităţii publice, ducînd în acelaşi timp o viaţă familială exemplară. El a îndeplinit în cursul vremilor cele mai înalte funcţiuni în viaţa de stat, ca fost preşedinte al Camerei Deputaţilor şi fost prim-ministru. Cu alte cuvinte, Nicolae Iorga era fruntaş între fruntaşii neamului. Desigur că, pe lîngă calităţile sale eminente – ca orice om mare, de altfel – avea şi mici defecte, printre altele fiind ranchiunos şi uneori nedrept cu adversarii săi, în speţă cu legionarii, pe al căror şef l-a reclamat la instanţele justiciare, pentru faptul că l-a calomniat. Dar pentru asemenea greşeli şi defecte insignifiante desigur Nicolae Iorga nu putea fi pedepsit, ba încă în mod arbitrar şi chiar cu pedeapsa capitală.

Mai inexplicabilă chiar decît omorîrea lui Iorga a fost răpunerea lui Virgil Madgearu, secretarul Partidului Naţional-Ţărănesc, profesor la Academia de Comerţ, fost în repetate rînduri ministru. Virgil Madgearu de şapte ani

de zile era în opoziţie, în problema urmăririi legionarilor nu a avut nici un amestec, nu purta nici o răspundere, nu a rostit nici un discurs şi nu a scris nici un articol contra legionarilor, ba nici nu s-a ocupat cu mişcarea acestora. Nimeni nu a ştiut să-mi explice, nici atunci şi nici de atunci încoace, în mod indiscutabil, pentru ce a fost omo- rît Virgil Madgearu.

În publicitate nu a apărut nimic în legătură cu asasinarea celor doi fruntaşi politici. S-au găsit cîţiva, poate neinformaţi, poate naivi, care au răspîndit zvonul că atît N. Iorga, cît şi V. Madgearu, au fost omorîţi la dorinţa şi sugestia naziştilor germani, ba chiar la ordinul lui Hitler personal, deoarece aceştia doi ar fi fost cei mai înverşunaţi duşmani ai germanilor în România. Această versiune nu ni se pare verosimilă, nu pentru că n-am putea presupune că naziştii, Hitler sau Himmler, sau alţi şefi germani, s-ar fi sfiit să dea asemenea ordine, dar deoarece în acele momente nu Virgil Madgearu şi nu Nicolae Iorga erau în fruntea taberei antigermane de la noi. În ce priveşte pe profesorul N. Iorga, dînsul de la 1931 încoace, sub toate guvernele, susţinea cu toată energia şi fără condiţii politica externă şi internă a regelui Carol II. Virgil Madgearu formal nu mai era, din martie 1938 încoace, secretarul general al Partidului Naţional-Ţărănesc. Adevăratul lider antigerman era Iuliu Maniu în ţară. Deci, dacă ar fi adevărat că germanii ar fi pretins sancţionarea adversarilor lor din România, desigur că ei s-ar fi oprit asupra persoanei lui Maniu şi n-ar fi cerut, în primul rînd, capul lui Madgearu.

nul dintre aşii legionari, cu care mai tîrziu am

U

discutat problema represaliilor îngrozitoare din toamna anului 1940, mi-a dat următoarele explicări, pe care le notez mai mult ca o stimulare la analizarea problemei, decît pentru documentarea ei.

- Deşi găsesc cu totul justificată revolta foştilor mei camarazi împotriva acelora care, începînd cu anul 1938, au dezlănţuit o nemaipomenită prigoană contra mişcării legionare, săvîrşind acte ilegale, de brutalitate şi bestialitate cum nu mai există pilde în istoria ţării, totuşi nu pot aproba, şi împreună cu mine nici alţii dintre noi, procedeele adoptate atunci, în toamna lui 1940.

încerc să explic însă excesele săvîrşite. Ele, după părerea mea, se datoresc unei anumite psihoze, care concludea în faptul că legionarii se considerau că se găsesc în toiul unei revoluţii, care a izbucnit chiar înainte de plecarea lui Carol II şi că, prin urmare, faptele.săvîrşite se grefează pe obişnuitele exagerări revoluţionare, des întîlnite pretutindenea, în toate revoluţiile din lume.

Profesorul Nicolae Iorga era considerat – poate fără temei – vinovatul principal pentru faptul că, în primăvara anului 1938, a fost urmărit, condamnat şi pe urmă arestat Corneliu Codreanu. În plus, nu uitaseră tinerii că la începutul carierei sale politice, profesorul Iorga, alături de colegul său de la Iaşi, A.C. Cuza, era antisemit, asmuţea ţăranii împotriva arendaşilor evrei, iar mai tîrziu s-a despărţit de Cuza şi – afirmau legionarii – „avea legături cu francmasonii francezi, colabora la publicaţii evreieşti, abandonînd principiile sale rasiste profesate în tinereţe".

În ce priveşte pe Virgil Madgearu, acesta era

mereu prezentat de presa ieşită din oficina *Universului* (Stelian Popes- cu, directorul ziarului, a fost un neîmpăcat duşman al lui V. Madgearu) ca un om venal, înstrăinat, subvenţionat de evrei. I s-a creat lui Madgearu o atmosferă falsă, dar oricît era de falsă ea exista, totuşi, în imaginaţia tineretului fanatizat.

Asasinările profesorilor Iorga şi Madgearu trebuiesc privite ca excese inerente unor revoluţii – îşi încheia expunerea sa interlocutorul meu.

Versiunea aceasta o socotesc în mare parte neîntemeiată, în orice caz deformată. Mai curînd îmi pare verosimilă cea pe care mi-a comunicat-o Eugen Cloanţă, fost director al Poliţiei Capitalei, în perioada aceea critică:

- încă începînd din anul 1936, dar mai apoi din vara anului 1940, au pătruns în mişcarea legionară (sau în partidul „Totul pentru Ţară") cîteva elemente, care, sub raport de educaţie şi disciplină, nu atingeau măsura şi erau conduse mai mult de consideraţii oportuniste. Spre pildă, unul dintre aceştia era colonelul în rezervă Zăvoianu, un om bolnav şi exaltat, lipsit de cultură politică. în septembrie 1940, colonelul Zăvoianu fusese numit Chestorul Poliţiei Capitalei. Acesta mai ales pretindea mereu să se treacă la sancţiuni sîngeroase contra „vechilor politicieni". Aşa se explică faptul că în ziua de 23 novembrie 1940, un grup numeros de oameni politici a fost reţinut la Chestura Poliţiei, de unde, de altfel, porneau echipele de execuţie. Cînd subsecretarul de stat de la Interne, Rioşeanu, a ordonat ca oamenii politici încarceraţi la Chestura Poliţiei să fie imediat escortaţi la Ministerul de Interne, colonelul Zăvoianu, furios, a dat ordin ca

echipele care plecau după Virgil Mad- gearu şi N. Iorga să nu se mai întoarcă la Chestură, ordinele de suprimare să fie îndeplinite undeva, în afară de Capitală. Astfel s-a întîmplat ca profesorul N. Iorga, care a fost arestat la Sinaia, şi Virgil Madgearu, pe care l-au dus în pădurea de la Snagov, să fie omorîţi. Dacă ei ar fi fost aduşi la Chestură sau la Ministerul de Interne, aşa cum ordonase Rioşeanu, ar fi fost salvaţi.

(Ca încheiere asupra acestui capitol trebuie să notez aici că, la înmormîntarea lui Virgil Madgearu, întîmplată în Cimitirul Bellu, a asistat şi Iuliu Maniu, însoţit fiind de numeroşi prietini politici. Maniu a rostit şi discursul funebru.)

După înhumarea lui Virgil Madgearu a avut loc cea a profesorului Nicolae Iorga, la care, în afară de membrii familiei, nu a asistat nici un prietin politic al lui Nicolae Iorga, care oricum a fost şef de partid şi scurt timp şi

preşedinte al Consiliului de Miniştri. în schimb, a fost de faţă Iuliu Maniu, care, din 1931, nu avea raporturi personale cu profesorul Iorga şi pe care Iorga îl considera duşmanul său politic, publicînd contra lui numeroase articole violente, atacîndu-l pînă şi în cinstea lui personală. Dar Iuliu Maniu a uitat toate aceste vrăjmăşii, devieri efemere ale pasiunilor – şi a ţinut să aducă marelui bărbat al neamului ultimul prinos.

Desigur, lipsa prietinilor politici ai lui N. Iorga de la înmormîntare nu a putut fi comentată decît în defavoarea lor. Lipsa de curaj şi demnitate producînd în orice împrejurare a vieţii un sentiment de dezgust, foştii aderenţi ai lui N. Iorga trebuiau să fie prezenţi cu orice risc.

(în zilele noastre am cetit în ziare că un aderent al profesorului Iorga, călătorind prin străinetate, a aflat că unii dintre asasinii lui Nicolae Iorga se plimbă şi azi, după 30 de ani, liberi, în Germania Federală, Spania, Elveţia etc. Nu ştiu întrucît este exactă informaţia, dar ceea ce ştiu este că, în cursul celor 31 de ani, foştii aderenţi ai lui Nicolae Iorga, după ce au lipsit de la înmormîntare, nu s-au prea sinchisit de asasinii fostului lor dascăl, n-au solicitat nici măcar rejudecarea procesului, n-au adresat cereri similare nici guvernelor străine pentru elucidarea cazului şi, dacă ar fi nevoie, pentru urmărirea făptuitorilor. Procedura lor constituie o delăsare şi o neglijenţă prin nimic scuzabile.)

}CV. Schimb de scrisori între germani şi legionarii români

Virgil Madgearu, apoi în urma memoriilor de protest înaintate de către I. Maniu şi C. Brătianu generalului Ion Antonescu, din răspunsul acestuia transmis verbal prin Mişu Antonescu, ba chiar din unele declaraţii publice ale generalului, am putut înţelege şi deduce că tensiunea se menţine, că armonia din sînul grupărilor guvernamentale a slăbit considerabil şi că izbucnirea unui conflict deschis se aşteaptă din zi în zi.

îmi aduc aminte: erau momente pline de nesiguranţă şi neliniţte în ţară. Viaţa economică a

Din felul cum a vorbit Maniu la înmormîntarea lui

stopat cu totul. Viaţa socială era cuprinsă de un val de frig, care pătrunsese şi în familii. Oamenii discutau la colţuri de străzi, zgribu- rind cu gîndul la surprizele zilei de mîine.

Ziarul meu *România Nouă* apărea la Sibiu. într-o zi mă pomenesc că îmi face o vizită, la redacţie, Nestor Chio- reanu, inspector general al mişcării legionare peste judeţele ardelene (Braşov, Făgăraş, Sibiu, Alba, Tîrnavele, Turda). Deoarece nu m-a găsit la redacţie, am crezut de cuviinţă să-i redau vizita.

Nestor Chioreanu mi-a înmînat o invitare a Secretariatului General al Mişcării Legionare ca să mă prezint la sediul mişcării (Bucureşti, str. Gutenberg 3), avînd a discuta

cu mine probleme importante. I-am spus, sincer, că nu înţeleg rostul unor asemenea invitaţii, şi mai ales felul în care a fost făcută.

L-am întrebat apoi, pe un ton ironic, dacă ducîndu-mă acolo unde sunt invitat nu trebuie să-mi fac testamentul? Nestor Chioreanu a protestat faţă de o atare presupunere şi mi-a spus că vremurile fiind excepţionale, să nu mă mir că nu se respectă anumite forme de bonton, dar pot să fiu liniştit, este vorbă de o problemă importantă, care nu mă priveşte pe mine personal, ci conducerea Partidului Na- ţional-Ţărănesc, că în fine „... am aici o scrisoare de invitaţie a lui Victor Boldeanu, secretar general adjunct al mişcării, cu care am discutat şi personal".

Apoi Nestor Chioreanu, avînd chef de discuţie, mi-a pus întrebarea: *cum văd eu situaţia?*

- Eu din firea mea sunt optimist – i-am răspuns – dar acum, oricît m-aş trudi, nu aş putea să văd în roz situaţia, nici cea internă, şi cu atît mai puţin cea externă. După cele întîmplate nu văd cum s-ar putea normaliza raporturile dintre partide şi nu văd nici posibilitatea unei reconcilieri a legionarilor cu generalul Antonescu.

În ce priveşte situaţia externă, nu văd cum vom putea redobîndi Ardealul de Nord, mergînd împreună cu Hitler.

Inspectorul Nestor Chioreanu a afirmat că excesele se datorează unor elemente fără răspundere şi că s-au luat serioase măsuri de pacificare. Iar în ce priveşte situaţia externă, „aceea este excelentă".

- Cum excelentă, cînd abia de cîteva săptămîni am pierdut patru provincii? Dvs. poate confundaţi situaţia noastră externă cu cea a

Germaniei?

- O confund intenţionat – mi-a replicat N. Chioreanu – fiindcă eu văd soarta noastră strîns legată de cea a Germaniei. Şi cum germanii cîştigă sigur războiul, cred că aceasta va însemna şi pentru noi un mare bine. Mă gîndesc chiar la reocuparea Ardealului de Nord.

- Şi dacă germanii pierd războiul?

- La aşa ceva nici nu e voie să ne gîndim.

- Totuşi, guvernanţii prudenţi trebuie să-şi pună toate ipotezele.

- Nu! – mi-a replicat ritos Chioreanu. Nu-i voie să speculăm ca la bursă. Noi mergem cu Germania şi biruim sau cădem cu ea împreună.

- Apoi să mă iertaţi, eu sunt de altă părere. O ţară independentă nu-şi poate lega soarta de alta, fără nici o condiţie. Este adevărat că în momentul de faţă România este o ţară ocupată şi că, pierzîndu-şi suveranitatea, nici nu are un guvern independent, dar tocmai redobîndirea independenţei noastre trebuie să ne fie principala noastră preocupare.

Nestor Chioreanu mă asculta uimit şi mă privea cu ochii pierduţi, ca şi cînd i-aş fi vorbit într-o limbă străină, pe care n-o înţelegea.

La despărţire mi-a spus zîmbind:

- Crede-mă, domnule Boilă, stăm la guvern doisprezece ani şi vom preface ţara, cum a dorit-o căpitanul, într-o ţară puternică, înfloritoare, fericită.

Convorbirea noastră a avut loc la 21 decembrie 1940, înainte de masă. Cu acceleratul de noapte am plecat apoi la Bucureşti.

Mai tîrziu am primit deslușirea, din locuri competente, că Nestor Chioreanu nu era persoană

autorizată să vorbească în numele mişcării şi că influenţa lui personală asupra conducerii era mult mai redusă decît cum o presupuneam.

Sosind la Bucureşti am luat contact imediat cu Iuliu Maniu, căruia i-am adus la cunoştinţă „invitarea" ciudată la Secretariatul General al Mişcării Legionare.

Maniu a fost de părere să nu mă duc la întîlnire.

- În afară de judecător, procuror, poliţist – spunea el – nimeni nu are căderea să te citeze sau să te invite la el... Dacă au ceva cu tine să vină ei la tine... I-am arătat că Nestor Chioreanu s-a scuzat pentru această lipsă de formalitate şi s-a referit la vremuri „excepţionale" pe care le trăim.

Maniu a reflectat puţin asupra celor auzite:

- În privinţa aceasta, poate că are dreptate. Totuşi, eu nu te îndemn să mergi la sediul lor, nici nu te desfătuiesc... În fine, faţă de un gazetar, formalităţile nu contează întotdeauna.

În cele din urmă, m-am decis să primesc, totuşi, invitarea. Am zis în mine: dacă au de gînd să mă ucidă, nu pierd vremea cu invitări şi corespondări.

La orele 11 am plecat cu o maşină spre strada Guten- berg. În prealabil am avut o convorbire cu Aurel Leucuţia, căruia i-am spus unde mă duc şi în ce împrejurări am fost invitat şi ne-am înţeles că, dacă pînă la ora 14 nu-i dau un telefon, să ştie că am fost reţinut.

Ajuns la sediul legionar am intrat fără să trebuiască să mă anunţ. Cum nu purtam însă cămaşa verde şi n-am salutat cu salutul, lor convenţional, s-a repezit la mine un tînăr şi,

oprindu-mă cu mîna, m-a întrebat pe un ton răstit:

- Ce dorești?

Drept răspuns, i-am arătat invitarea secretarului adjunct Victor Boldeanu. Ceva mai complezent, m-a poftit într-un salonaș mai mic, să iau loc pînă îl anunță pe Boldeanu. După cîteva secunde a apărut Victor Boldeanu, care s-a scuzat că, neștiind că voi veni la ora aceasta, s-a angajat într-o conferință, pe care, însă, crede că va termina-o în „grabă". „Graba" a durat exact 1 oră și 35 minute. Cum ceasul arăta aproape 14, înainte de toate i-am cerut voie să pot da un telefon. Am vorbit – așa cum ne era înțelesul – cu Aurel Leucuția, ca să nu fie îngrijorat.

Fără vreun preambul prea lung, Victor Boldeanu a deschis vorba:

„Printre hîrtiile rămase de la căpitan am găsit o notiţă, în care se spunea că, de cîte ori doriţi să-i comunicaţi ceva confidenţial domnului Maniu, să vă adresaţi lui Zaharia Boilă".

I-am replicat, că „mă bucur că cel puţin în chestiuni de importanţă minoră respectaţi testamentul căpitanului".

La această aluzie ironică, Boldeanu şi-a ridicat capul şi m-a întrebat:

- Vă referiţi la testamentul căpitanului, unde s-ar spune că „dacă eu nu voi mai fi, duceţi-vă la Maniu"?

Am recunoscut că, într-adevăr, circulă aşa un zvon. Boldeanu a ţinut să pună la punct această legendă:

- *Versiunea în forma dată nu este tocmai exactă. Textul ad litteram sună aşa: „... dacă eu voi fi omorît de regele Carol II, adresaţi-vă lui Maniu, care este singurul în stare să mă răzbune*

Şi acum, să revenim la obiect:

- Domnule Boilă, v-am chemat ca să vă facem următoarea comunicare, din partea conducerii mişcării noastre: *Zvonurile că s-ar continua cu urmărirea şi prigonirea oamenilor politici sunt absolut inexacte*.

Văzînd că faţa mea nu trădează nici un sentiment de bucurie sau satisfacţie deosebită, Boldeanu a ţinut să-şi sublinieze comunicarea:

- Credeţi-mă că nu este vorbă de o simplă declaraţie de complezenţă. Altfel nu v-aş fi rugat să vă deranjaţi şi să veniţi pînă la noi.

- Nu vă supăraţi, domnule secretar general – i-am replicat – dar în ziua de 29 novembrie, cu o oră înainte de ridicarea şi apoi

împuşcarea lui Virgil Madgearu, omul dvs., Emil Popa, prefectul de Ilfov, mi-a făcut o declaraţie aproape identică.

Victor Boldeanu, mult mai degajat şi mai expeditiv decît alte organe de ale lor cu care am avut de a face, m-a lămurit:

- Eu vă cred pe cuvînt. Dar vă rog să nu vă îndoiţi de bună-credinţa lui Emil Popa, deoarece el, probabil, ca şi alţii de altfel, mult mai suspuşi, n-au fost exact informaţi în acele clipe asupra celor ce se puneau la cale. Era un moment de surescitare şi dezorientare generală. Dar de atunci încoace chestiunile s-au schimbat radical şi lucrurile au reintrat complet în normal...

Vă rog, deci, să-i comunicaţi domnului Iuliu Maniu şi, prin el sau direct, domnului Ion Mihalache, că s-au luat cele mai serioase măsuri pentru păzirea vieţii domniilor lor. Dacă d-lor ar dori totuşi să luam măsuri în plus, le stăm la dispoziţie.

- Domnule Boldeanu – am să transmit *mot a mot* comunicarea dvs. domnului Maniu şi, dacă este la Bucureşti, şi domnului Mihalache. Dar dacă numai atît aţi dorit să comunicaţi, aceasta, avînd în vedere necesitatea urgenţei, puteaţi să o faceţi direct.

Boldeanu s-a ridicat de la masă şi s-a apropiat de cassa wertheimiană. Oprindu-se în faţa ei s-a întors spre mine:

- Mai aveam ceva de comunicat domnului Maniu. Dar asta nu puteam face decît sau personal d-sale, sau prin un om de perfectă încredere. De aceea am recurs la serviciile dvs.

Boldeanu a scos din cassa wertheimiană un dosar, l-a pus pe masă şi a continuat: Partidul

nazist german a adresat o scrisoare către conducerea mişcării noastre, prin care ne-a întrebat: ce atitudine ar lua mişcarea într-un eventual război germano-sovietic. Răspunsul nostru l-am formulat în felul următor: România nu poate participa într-un război contra Sovietelor decît în cazul dacă ni se va retroceda Ardealul de Nord.

Iată aici textul german şi traducerea în româneşte. Dacă cunoaşteţi limba germană, puteţi controla autenticitatea textului. Ne-aţi îndatora foarte mult punînd pe domnul Maniu în cunoştinţa acestor texte şi comunicîndu-ne apoi şi părerea d-sale asupra acestui schimb de scrisori.

A trebuit să promit că voi transmite domnului Maniu cele comunicate şi voi aduce răspunsul acestuia, dacă mi l-ar da.

Am plecat cu o maşină la locuinţa lui Maniu, căruia i-am relatat cele aflate. Maniu, ascultînd raportul meu, se plimba de-a lungul sălii. Apoi s-a întors spre mine:

- Ai văzut tu cu ochii tăi răspunsul lor dat nemţilor?

- Am văzut.

- Atunci, iată care este părerea mea: „dacă s-a dat acest răspuns de către conducerea legionară, nici o lună nu va trece şi nu vor mai fi la guvern".

M-am înapoiat în grabă în strada Gutenberg, dar nu l-am mai găsit pe Boldeanu acolo. Mi s-a spus că a fost chemat urgent de către Horia Sima.

Trebuind să mă întorc la Sibiu (era doar în preajma sărbătorilor), a rămas, cum de-altfel ne-am şi înţeles, să mă întîlnesc cu Boldeanu data viitoare cînd voi mai veni la Bucureşti.

Schimb de scrisori între germani si legionarii români

Deşi cronologic ar trebui să notez aceasta în alt capitol, voi spune de pe acuma că abia în luna februarie m-am întîlnit din nou cu Victor Boldeanu... dar el nu mai era liber atunci, ci pe banca acuzaţilor, tradus în faţa Tribunalului Militar de la Malmaison, acuzat de înaltă trădare...

Victor Boldeanu mă anunţase martor, pentru ca să dovedească prin depoziţia mea că s-au luat măsuri intense – de către conducerea mişcării legionare – pentru paza oamenilor politici. Am depus, conform adevărului, relatînd întîlnirea noastră din 22 decembrie 1940. După ce apărătorul lui Boldeanu, scriitorul *Ionel Teodoreanu,* care exercita şi profesiunea de advocat, mi-a pus întrebarea, şi după ce am dat răspunsul dorit, preşedintele Tribunalului, la sfîrşitul depoziţiei, mi-a mai adresat întrebarea stereotipă:

- *Mai ştie ceva martorul în legătură cu prezentul proces?* Spre mirarea instanţei, dar mai cu seamă a advocatului apărător, nu mai puţin a lui Victor Boldeanu, am dat următorul răspuns:

- Da, domnule Preşedinte, ştiu despre un schimb de scrisori între conducerea mişcării legionare şi partidul nazist din Germania (N.S.D.A.P.).

Am relatat apoi în faţa Tribunalului cele comunicate şi transmise prin mine lui Maniu, în după-masa zilei de 22 decembrie 1940.

Apărătorul Teodoreanu, foarte emoţionat şi în acelaşi timp satisfăcut (şi avea pentru ce, căci atitudinea legionarilor, în această problemă cel puţin, era mult mai demnă şi patriotică decît a generalului Antonescu), a cerut preşedintelui să se noteze textul depoziţiei mele, ca fiind extrem de important. Preşedintele a aprobat cererea apărătorului şi apoi s-a întors spre mine şi m-a întrebat:

- *Şi care a fost părerea domnului Maniu referitor la acest schimb de scrisori?*

- Domnul Maniu mi-a spus să-i comunic secretarului adjunct al mişcării legionare, domnului Victor Boldeanu, acuzatului de azi, că *nici o lună nu va trece şi legionarii nu vor mai fi la guvern.*

Un rîs general a izbucnit în sală. Rîdea preşedintele, rîdeau procurorul, judecătorii, apărătorii, auditorul, pînă şi acuzaţii din boxă. Notez că în 21 ianuarie 1941, deci exact după o lună, legionarii au fost debarcaţi.

Evident, guvernului german nu i-a convenit atitudinea intransigentă a legionarilor în

chestiunea războiului şi a Ardealului de Nord, şi a facilitat demiterea lor de la guvern, pentru care tratament maşter – după cum vom vedea – legionarii s-au mirat foarte mult.

XVI. Rebeliunea din ianuarie 1941

Spre sfîrşitul lunii decembrie 1940 Fiihrer-ul Hitler i-a invitat la Berlin pe generalul Ion Antonescu şi pe Horia Sima, cum se spunea în derîdere „ad audiendum verbum". Horia Sima a refuzat să plece la Berlin, s-a dus numai Antonescu, însoţit fiind de către un înalt funcţionar de la Ministerul de Externe, care figura în calitate de interpret (mi se pare că era Gheorghe Davidescu).

Hitler a pus în curent pe Antonescu că s-ar putea întîmpla ca, în viitorul apropiat, să se desfăşoare evenimentele în sensul ca Germania să poarte războiul cu Sovietele. În acest caz – a întrebat Hitler – putem noi conta pe ajutorul României?

Generalul Antonescu a răspuns lui Hitler că Germania poate conta pe sprijinul întreg, neprecupeţit, al României, care se va alătura la acţiunea germanilor pentru a relua Basarabia.

Aci Hitler l-a întrerupt şi a făcut o remarcă neaşteptată:

- Germania nu are nevoie de vreun ajutor armat

al României. Armata germană este suficient de puternică ca să distrugă armata sovietică. El (Hitler) înţelege ajutorul României în livrarea de p*etrol* (benzină), *cereale, vite,* punerea la dispoziţie a *Căilor Ferate* şi a *Spitalelor*, cu alte cuvinte *România* formînd un *Hinterland* de model, prevăzut cu toate materialele şi aparatul tehnic necesar pentru a putea servi armata de pe front.

Generalul Antonescu l-a asigurat pe Hitler că acest ajutor în alimente, benzină, cale ferată etc. îl poate avea oricînd Germania, dar trebuie să observe şi să sublinieze că cel mai mare obstacol în calea unei activităţi normale economice, în România, îl constituie tocmai aceia care se pretind a fi simpatizanţii, ba chiar avangarda Fiihrer-ului, adică legionarii.

Hitler a răspuns că el nu are agenţi speciali în România, nici avangardă, şi că nu recunoaşte nimănui dreptul de a reprezenta România, în afară de guvernul prezidat de generalul Ion Antonescu. Generalul este liber să ia orice măsuri pentru a garanta normala funcţionare a aparatului de stat şi a marilor uzine industriale.

Generalul Antonescu i-a mulţumit şi l-a rugat pe Hitler ca, totuşi, să încerce încă o dată să-l influenţeze pe Horia Sima înspre bine, sau, cel puţin, să-i aducă la cunoştinţă că nu are de aşteptat nici un ajutor din partea armatei germane, în caz dacă va lua o atitudine de opozant sau chiar de rebel contra guvernului Antonescu.

Hitler a promis generalului că îl va chema din nou pe Sima, pînă cel mai tîrziu în 15 ianuarie, la Berlin. Dacă nu va reuşi să-l mulcomească pe Horia Sima pînă la această dată, generalul nu trebuie să zăbovească cu luarea de măsuri

proiectate, cum crede de bine.

Horia Sima nu s-a prezentat nici la noua chemare a lui Hitler la Berlin.

Generalul Antonescu a hotărît, deci, remanierea guvernului pentru ziua de 21 ianuarie 1941.

(Notez că, în acele momente, n-a transpirat nimic în public despre aceste neînţelegeri interne în guvern.)

Planul său iniţial era să invite pe toţi miniştrii, în afară de Horia Sima şi ministrul de interne, generalul Petrovi- cescu, ca să rămînă la posturile lor. De asemenea, prefecţii de judeţe legionari să fie invitaţi pentru această zi la Bucureşti şi să li se ofere menţinerea lor în funcţiuni dacă vor.

Dar la acest plan a trebuit să se renunţe, deoarece miniştrii şi subsecretarii de stat legionari au refuzat să rămînă

în guvern fără Horia Sima. La rîndul lor, prefecţii au refuzat să plece la Bucureşti pentru ziua de 21 ianuarie.

Generalul Antonescu a numit noi prefecţi de judeţe şi un nou chestor al Poliţiei Capitalei, în locul colonelului Zăvoianu, care s-a baricadat în clădirea prefecturii şi nu vroia să o părăsească.

Între timp, comandamentul mişcării a ordonat *rămîne- rea pe loc a prefecţilor, precum şi ocuparea tuturor clădirilor publice,* în primul rînd cele ale P.T.T.-ului şi ale staţiunii de radio-difuziune.

Bineînţeles că generalul Antonescu considera şi trata pe legionari drept rebeli, procedînd contra lor în consecinţă. Prefecţii legionari susţineau că ei nu pot fi înlocuiţi decît de ministrul de interne Petrovicescu, care însă nu a demisionat şi nici nu avea de gînd să demisioneze.

Aceste contraziceri ale autorităţilor creaseră scene hazlii, sau, mai exact, tragi-comice.

Astfel, spre pildă, la Sibiu erau simultan doi prefecţi: Fleşeriu (legionarul) şi generalul Şerb (numit de Antonescu). Cînd în dimineaţa zilei de 21 ianuarie m-am prezentat cu ziarul *România Nouă* la cenzură, fiind ambii prefecţi în cabinet, m-am adresat lor cu aceste vorbe de şagă: Aceluia dintre dvs. voi da ziarul spre cenzurare care îmi promite că nu va cenzura nimic. Dar înainte ca să ajung la o alegere dintre cei doi prefecţi, am hotărît ca ziarul să nu apară 48 de ore, în care interval se presupunea că se vor limpezi lucrurile.

Nu vreau să descriu aici decursul aşa-zisei „rebeliuni" de la 21 ianuarie 1941, în primul rînd deoarece nici atunci, nici mai tîrziu, nu am avut la

dispoziţie materialul de informaţie necesar. Vreau numai să pomenesc o scenă interesantă petrecută la Sibiu. Aici, şefii localnici ai legionarilor s-au prezentat *în corpore* la comandamentul trupelor germane de ocupaţie (mi se pare că pe comandantul îl chema von Haase). Generalul îşi avea birourile în etajul
III al Hotelului Bulevard. Întîmplarea a făcut să mă găsesc în holul hotelului cînd cobora delegaţia (în frunte cu prefectul Fleşeriu) de la etaj. Zărindumă, s-au oprit să-mi comunice, nu fără indignare, că generalul german le-a declarat că are ordin să nu se amestece în conflictul dintre membrii guvernului, decît la solicitarea generalului Antonescu, sprijinindu-l pe acesta, adică guvernul legal.

Cu alte cuvinte, Hitler i-a lăsat pentru a doua oară pe legionari, acum ca şi în toamna anului 1938, cînd pur şi simplu l-a sacrificat pe Corneliu Codreanu.

Fiindcă mi-au cerut-o, le-am spus părerea mea:

- Este foarte firesc ca germanii să se bizuie şi să-l sprijine pe generalul Antonescu. Motivul este plauzibil: De ce au ei mai mare nevoie, le poate da Antonescu (petrol, cereale etc.). Voi le daţi şi le-aţi dat numai cîntece, marşuri funebre, retorsiuni sîngeroase, lucruri care nu-i interesează pe nemţi decît ca o exhibiţie teoretică...

Dacă au văzut că îmi spun părerea cu o sinceritate poate prea brutală, şefii localnici, care purtau răspunderea pentru ceea ce trebuia făcut la Sibiu, mi-au destăinuit că se găsesc într-o situaţie grea, căci au ordin de la ai lor să taie şi să

spînzurăţi, să pună mîna pe putere. Dar ei nu dispun de armată română, cu atît mai puţin de cea germană, care se dezinteresează de acţiunea lor. M-au întrebat ce aş face în locul lor?

- Să mă iertaţi dacă voi da o soluţie care, poate, vi se pare prea politicianistă şi burgheză, neconformă cu etica voastră fascistă şi revoluţionară. SIBIUL ESTE, AZI, NU UN ORAŞ OARECARE, AICI SUNT GĂZDUIŢI PESTE 2000 DE TINERI ARDELENI, ÎN BUNĂ PARTE REFUGIAŢI DIN ARDEALUL DE NORD, STUDENŢI AI UNIVERSITĂŢII CLUJ-SIBIU. A-IVÎRÎ PE

iz
o

ACEŞTIA ÎNTR-UN RĂZBOI CIVIL ŞI EVENTUAL A CAUZA ÎN SUTE ŞI MII DE FAMILII ARDELENE JALE MARE NU MI SE PARE UN LUCRU BUN ŞI CUMINTE. Revoluţia pe care aţi început-o, de altfel ca toate revoluţiile, se decide nu în provincie, ci în Capitală. Dacă în Bucureşti pierdeţi situaţia, zădarnic – şi, adaug, numai vremelnic – veţi fi stăpîni în Sibiu; şi invers, chiar dacă sunteţi bătuţi în Sibiu, dar aţi cîştigat la Bucureşti, pînă în cele din urmă veţi fi stăpîni şi la Sibiu.

Şefii localnici, altmintrelea foarte potoliţi şi rezonabili, au înţeles tîlcul cvasi-paradoxonului meu, primind soluţia sugerată de mine. Astfel s-a întîmplat că la Sibiu nu s-a înregistrat nici un mort, nici măcar un rănit, ceea ce a constituit desigur o excepţie faţă de Bucureşti, Iaşi, Braşov şi alte oraşe.

După cum se ştie, rebeliunea legionară din ianuarie 1941 a fost în scurt timp potolită. Miniştrii şi alţi cîţiva demnitari, înalţii funcţionari care au aparţinut mişcării, au fugit în parte în Germania, în parte au fost arestaţi, judecaţi şi condamnaţi. Cadrele lor au fost ţinute în evidenţă de către guvernul Antonescu.

din cînd în cînd *Herr Himmler*, desigur cu ştirea şi

Generalul Antonescu a rămas stăpîn pe situaţie, dar

porunca Fiihrer-ului Hitler, a încercat să-l şantajeze, cînd i se părea că generalul – devenit între timp mareşal – nu se conformează întocmai cu programul nazist.

Ca element de manevră îi serveau legionarii fugiţi din ţară, precum şi cei rămaşi acasă, dar puşi în scart. Aceştia au găsit acasă un şef în persoana lui Vaier Pop, *ahasverul* vieţii politice din România, care în vara anului 1940 a jucat un rol

atît de trist în cursul crizei de stat din România.

Se vorbea că baronul Killinger, asasinul lui Erzberger[1] (care, pentru această faptă eroică, a fost distins de Hitler cu funcţia de ministru plenipotenţiar în Slovacia) – transferat la Bucureşti, a făcut aspre reproşuri lui Antonescu, că regimul îl cruţă şi îl sprijină pe sub mînă pe Iuliu Maniu, duşmanul numărul unu al nazismului german, precum şi pe oamenii acestuia. Asta cu toate că în acele momente mareşalul Antonescu era foarte enervat, pentru că primise de la informatorii lui speciali din Germania ştiri alarmante, că Horia Sima a dispărut din lagărul de lîngă Berlin, unde era păzit, şi desigur va apărea undeva..." („er wird auftauchen"), pentru a descinde în România.

în acele zile de toamnă ale anului 1942 – care, de altfel, erau agitate, pentru că însemnau perioada primelor succese britanice, la El Alamein în Africa, şi a luptei pierdute faţă de sovietici la Stalingrad – serviciul secret al mareşalului Antonescu, condus de Eugen Cris- tescu, a descoperit reţeaua unei conspiraţii afirmative diriguite de Vaier Pop. A fost surprinsă o convorbire telefonică între Vaier Pop şi cumnatul său, Emil Lobon- ţiu, unde se vorbea de o „apropiată schimbare înspre bine".

Drept replică, sau dacă vroiţi retorsiune, mareşalul Antonescu a hotărît internarea în masă a legionarilor la Tîrgu Jiu, inclusiv Emil Lobonţiu, omul lui Vaier Pop.

Dar pentru ca măsura să nu stîrnească prea multă mirare şi resenz în tabăra germană, în prealabil a fost internat la Tîrgu Jiu un lot numeros de oameni de stîn- ga, precum şi aderenţi ai lui Iuliu Maniu, în frunte cu: Radu Cioculescu, Nicu Carandino, Zaharia Stancu, Zaharia Boilă, Anton

Alexandrescu, advocatul Hiotu, Mihail Ralea, Nicuşor Graur, Victor Eftimiu etc. etc.

[1] Matthias Erzberger (1875-1921), om politic german, a murit asasinat. *(N. ed.)*

Astfel, s-au regăsit la Tîrgu Jiu, alături firește de comuniști (Ion Gheorghe Maurer, Romanciuc, Matei Socor, dr. Paul Solomon etc.), de un lot de evrei, de un grup de manişti etc., şi cîteva sute de legionari, aduşi acolo din toate judeţele şi oraşele (în frunte cu foştii miniştri Brăi- leanu, Vojen etc.).

Zvonurile despre o lovitură proiectată de către legionari s-au dovedit a fi exagerate, cel puţin premature.

De altfel, cei iniţiaţi declarau mereu că Hitler este perfect mulţumit de felul cum îl servea în România mareşalul Antonescu.

- legionarii din străinetate au constituit un fel de

După 23 august 1944 – am aflat din emisiunile de radio guvern „naţional", cu sediul la München, care avea misiunea să se instaleze în România, dacă armata germană ocupantă şi legionarii „răsculaţi" din ţară ar fi reuşit să răstoarne guvernul prezidat de generalul N. Sănătescu, cel care a urmat lui Antonescu şi a cerut armistiţiu de la aliaţi. Cum o astfel de acţiune nici nu s-a încercat în mod serios, ea fiind numai un fel de *pium desiderium,* activitatea legionarilor – vorbim de cea subversivă, căci o alta nu era posibilă – a încetat cu desăvîrşire.

De altmintrelea, noul guvern, potrivit condiţiunilor cuprinse în tratatul de armistiţiu, a luat măsuri intense restrictive, de curmare a oricărei manifestări fasciste şi profasciste. O parte a legionarilor a încercat să se orienteze spre partidele politice existente, alţii pur şi simplu nu au mai acţionat în nici un fel.

După 23 august 1944 nu se poate vorbi de o *mişcare* legionară în România, dar nu se poate

vorbi nici de manifestări publice ale singuraticilor membri.

Afară de foarte puţine excepţii, în ţară n-au rămas decît elemente – cum se spune – „de a doua mînă" ca importanţă

politică. Conducătorii lor, fruntaşii lor care au îndeplinit funcţiuni mai importante, s-au refugiat în cursul timpului în străinetate.

Cei rămaşi acasă n-au contat şi nu contează decît ca o masă numeroasă, anonimă, „turmă fără păstor". Dacă unii dintre ei au crezut că pot să-şi asume roluri de conducere, acest fapt nu are nici un fel de însemnătate politică.

Prin urmare, regimul nou, care a urmat după 23 august 1944, luînd măsuri „contra legionarilor", le-a luat contra unor indivizi izolaţi, neaparţinînd nici unei organizaţii şi neascultînd vreunei discipline statutare.

Repetăm: Incepînd cu ziua de 23 august 1944, o mişcare legionară nu a mai existat în România.

Concluzii

Din cele expuse în prezenta lucrare rezultă fără posibilitate de îndoială şi răstălmăcire cîteva constatări, pe care le rezumăm în punctele cum urmează:

1. Mişcările rasiste, fasciste sau cvasifasciste din România nu au fost create, cum s-a presupus şi cum chiar s-a afirmat, de către regimurile fasciste străine (italian sau german).

2. Asemenea mişcări s-ar fi dezvoltat mai greu la noi în ţară decît în celelalte ţări europene, datorită specificului poporului român, dacă nu ar fi fost încurajate şi create acţiunile

antisemite din 1922-'26 de către guvernul lui Ionel Brătianu. Acest guvern, acţionînd din interese meschine de partid, în scop de diversiune, a aruncat sămînţa care s-a dezvoltat, la un moment scăpînd complet, asemenea golemului din legendă, de sub controlul celor care au semănat-o.

3. Dovada rolului hotărîtor pe care diversiunile şi protecţia acordată de guvern a avut-o asupra mişcărilor tinereşti şi rasiste o constituie slăbirea evidentă a virulenţei lor în perioadele dintre 5 aprilie 1926 şi 15 iunie 1927 şi după 6 decembrie 1926, cînd Ionel Brătianu nu mai era la guvern.

4. Recrudescenţa mişcării legionare a coincis cu administraţia lui Carol II, care, admirator al sistemelor dictatoriale şi fasciste, a încercat să se slujească de ea în scopul introducerii unui regim personal totalitar.

5. Mişcările şi organizaţiile fasciste şi profasciste, încurajate de partide vechi de guvernămînt, de clerici înalţi, de generali şi, *în cele din urmă, de însuşi regele ţării,* în mod logic şi firesc au deviat de la drumul legal, au abandonat metodele paşnice şi au devenit formaţiuni teroriste, cum de altfel erau sortite să fie de la originea lor.

6. În acest stadiu al degenerării şi al exceselor, guvernanţii au sărit să-i capteze şi să-i dezarmeze, ba chiar să-i suprime.

Este însă interesant de reţinut că nu partidele de ordine, legaliste şi democratice, s-au aliniat contra lor, ci oameni şi partide de dreapta, coreligionarii lor politici şi protectorii de altădată: *regele Carol IIşi Ion Antonescu.*

7. Astfel stînd lucrurile, răspunderea pentru activitatea şi îndeosebi pentru excesele şi

nedreptățile săvîrșite de legionari în nici un caz nu cade în mod integral asupra lor, ci trebuie să revină, în primul rînd și în mare parte, asupra acelora care au prezidat la crearea mișcării lor și i-au încurajat. Aceștia nu erau niște tineri oarecare necopți, ci oameni politici, guvernanți ai țării, cu răspunderea integrală a faptelor lor.

Aș fi fericit dacă prin scrisul meu modest aș fi putut contribui măcar în măsură cît de mică la clarificarea problemelor, care nici azi, după atîta timp, n-au fost puse la punct pe deplin.

Cluj, la 10 iulie 1971

Dr. Zaharia Boilă

Urzirea şi dezvoltarea mişcării legionare

în România, în epoca dintre cele două războaie, a fost cea a mişcării legionare.

S-a scris mult despre ea, adeseori greşit. În cele ce urmează, încerc să o lămuresc măcar întrucîtva, cît am avut cunoştinţă despre ea.

Informaţiile mele le-am obţinut, ca de obicei, din cele mai bune izvoare. Nota nominală asupra acestora, la sfîr- şitul lucrării.

Antisemitism

Una din problemele spinoase şi destul de complicate

Cred că nu greşesc prea mult afirmînd că *virusul* mişcării legionare este antisemitismul, după cum de altfel în Germania hitleristă s-a întîmplat la fel sau aproape la fel.

În anii de după primul război mondial, Hitler a venit cu acuza idioată că germanii au pierdut războiul din cauza evreilor, care constituie elementul destructiv în societatea creştină. (Suntem curioşi să vedem ce spun arabii de teoria aceasta?) Hitler a uitat pur şi simplu că în cursul primului război mondial, de-a lungul Europei, evreimea a fost aceea care simpatiza mai mult cu Germania şi cauza germană.

Dar dacă Germania era în criză economică, dacă era concurenţă între tineretul german şi evreu, dacă se căutau

ţapi ispăşitori, situaţia din România era cu totul alta. Aici, după un război victorios, posibilităţile de promovare a tineretului erau infinit mai multe.

Şi totuşi, ca din senin, se dezlănţuie, în toamna anului 1922, mişcări antisemite. Cel care le-a urzit, le-a organizat şi le-a montat a fost chiar şeful guvernului de atunci, Ionel Brătianu, pentru a contracara campania de răsturnare pornită de Iuliu Maniu. Faptul că acesta a fost adevărul îl ştiam şi atunci cîţiva militanţi. Azi, după 53 de ani, cînd studenţii antisemiţi de atunci sunt moşnegi neputincioşi, dacă mai trăiesc, toată lumea cunoaşte adevărul.

Prin Guţă Tătărescu, subsecretarul său de la Interne, Ionel Brătianu – cheltuind sume mari de bani – a organizat şi a dezlănţuit mişcările antisemite.

Pagubele imense pe care Ionel Brătianu le-a cauzat, de ordin moral şi material, prin „ingeniosul" (?) său divertisment, sunt lesne de calculat. Evreimea din America, Franţa, Anglia, oamenii de finanţe de pretutindenea, cu legături strînse cu evreimea, s-au sesizat şi au dat alarma. România a fost din nou denunţată ca o ţară semisălbatică, unde se calcă în picioare drepturile omului.

Dar lui Ionel Brătianu nu i-a păsat de toate acestea. Pentru el, important a fost că a putut pentru moment să joace festa adversarului său politic, în speţă Iuliu Maniu.

Garda de Fier

Virusul infiltrat în organismul politico-social l-a infectat producînd urmări grave. În curînd, un grup

de tineri în frunte cu Corneliu Codreanu şi Ionel Moţa, nemulţumiţi cu profesorul Cuza, pe care-l considerau prea moderat şi pasiv, se hotărește a merge mai departe, punînd bazele unei organizaţii teroriste, de tip fascist. Exemplul era dat în Italia de Mussolini şi în curînd va fi perfecţionat în Germania lui
Hitler. Nu are a face faptul că tinerii vor veni cu bunavestire şi se vor numi arhangheli sau altfel. În anul 1929 ne-am trezit că avem o organizaţie a *Gărzii de Fier.*

Ministrul de interne de atunci, căzut în mintea copiilor, cu o fantezie bogată de aventurier, conspirator, detectiv, sprijină, ba chiar subvenţionează, întreprinderea (mai tîrziu va spune că el a fost naşul Gărzii de Fier).

Dar încercarea este ameninţată să eşueze dacă, în momentul oportun, nu ar fi fost salvată de un proaspăt amator de aventuri şi conspiraţii.

Jocul unui paranoic şi al unui amoral

Destinul a voit ca din vara anului 1930 în fruntea Ţării să ajungă un prinţ zănatic, care va urca pe tron sub numele de Carol II.

Acesta, pe lîngă metehnele sale personale, de ordin minor dar foarte dezagreabil, avea pe cea de căpetenie: vroia să fie dictator şi guvernator în acelaşi timp, rege şi ministru simultan. Carol II, alături de o şleahtă de lichele şi escroci, găseşte un Polonius vrednic, un sfetnic intim pe care l-a poreclit „mon petit bolchevik". Il cheamă Nae Ionescu, este gazetar şi profesor la Academia

Teologică Ortodoxă[1]. Profesor de filosofie, un om nu moral, ci amoral, care cu un cinism diabolic îşi propune să-şi bată joc de toată lumea, mic şi mare, puternic, slab.

Ritm nou cu oameni vechi

Profesorul Nae Ionescu lansează chiar din prima zi a domniei regelui Carol II lozinca unui *ritm nou.* Desigur, dacă ritmul nou ar fi fost inaugurat cu oameni noi, tineri, nu numai cu vîrstnici, ci şi ca suflet şi ca mentalitate, atunci ar fi avut tot dreptul Nae Ionescu să vorbească de ritm nou. Poate că el şi-a şi închipuit aşa. Poate că pe hîrtie şi în teorie aşa şi era. Dar în realitate a ieşit altfel...

Dar să nu anticipăm. Deocamdată, coloanele ziarului *Cuvîntul,* al camarilei lui Carol II, răsună de tătărboiul unui limbaj neobişnuit.

Profesorul Nae Ionescu îl convinge pe regele Carol II că în gardiştii de fier sau cum se vor numi de acuma legionarii şi-a găsit o trupă de asalt, un S.S. al noului curs. De acum legionarii sunt lansaţi de Carol II. Dar o spunem de la început: cu toţii din toate partidele vor încerca o deziluzie.

S-ar putea ca tinerii care îşi vor spune de acum înainte legionari să fi fost de bună-credinţă şi să-şi fi închipuit că în regele Carol II şi-au găsit pe adevăratul lor mentor. Dar desfidem pe oricine care susţine că Nae Ionescu ar fi fost şi el de bună-credinţă. L-am cunoscut personal şi am vorbit cu el intim. Profesorul Nae Ionescu o fi fost

1 Nae Ionescu a fost conferenţiar, apoi profesor la Facultatea de Litere şi Filosofie de la Universitatea din Bucureşti. *(N. ed.)*

el un bun psiholog, un bun dascăl, dar a fost lipsit de suflet cinstit.

El şi-a dat seama, trebuia să-şi dea seama în curînd, că regele Carol II nu este omul, nu este omul potrivit la locul potrivit, ci un şnapan de la Grand care e pornit să tragă pe sfoară pe toată lumea.

Mişcarea legionară devine o realitate şi o primejdie

Jocul cu focul, în toate timpurile şi pentru toate vîrste- le, este primejdios. Cochetarea, mai mult, cîrdăşia regelui Carol II cu legionarii şi-a produs efectul dăunător. Tineretul este atras în cursă, dar şi alţi oameni de toate condiţiile. Mişcarea legionară devine un partid politic şi, avînd caracterul terorist şi metode de tip fascist, are repercusiunile sale şi în afara hotarelor ţării. Pentru a nu înstrăina simpatia statelor democratice din Occident, noul prim- ministru I.G. Duca se decide a scoate din cursa electorală pe legionari, ceea ce produce o impresie profundă şi enervează în gradul cel mai înalt pe legionari.

La 30 decembrie 1933, în gara Sinaia, se produce un atentat înfiorător. Trei studenţi legionari (Nicolae Con- stantinescu, Belimace şi N. Caranica) îl împuşcă pe primul-ministru I.G. Duca. Ca o curiozitate amintim că atentatorul – Constantinescu – cînd şi-a descărcat arma a strigat: „Aşa sunt pedepsiţi trădătorii, domnule prim-mi- nistru".

Aceste vorbe, după unii, ar fi voit să destăinuie legăturile liberalilor cu grupele de dreapta fasciste. După alţii, vorbele rostite de atentator ar

fi voit să constituie un avertisment faţă de amestecul francmasonilor în treburile interne ale ţării. I.G. Duca ar fi fost pedepsit deoarece ar fi cedat presiunii francmasonilor din Franţa. Iarăşi, alţii afirmau că ministrul de externe Titulescu ar fi cerut scoaterea din compania electorală a legionarilor.

Oricum ar fi fost, trebuia să recunoaştem de acum nuanţa de primejdie a mişcării fasciste legionare.

Cîrdâşia lui Carol II cu legionarii

În cursul campaniei electorale din decembrie 1937, Titulescu, care candida la Olt pe lista lui Iuliu Maniu, a făcut o declaraţie gazetarilor, dezvăluind că regele Carol II a cerut lui I.G. Duca să menajeze pe legionari. Nu putem pune la îndoială informaţiile date de Titulescu, care nu era certat cu adevărul, aşa cum obişnuia să fie regele Carol II.

De altfel, cele ce au urmat după omorîrea lui I.G. Duca confirmă, respectiv fac cu totul verosimile relatările lui Titulescu. S-a întîmplat anume că după atentat aproape

că s-a sistat orice anchetă şi urmărire a mişcării legionare, mai ales a autorilor morali, care, orice s-ar zice, ar fi fost foarte uşor de identificat.

A fost numit ca prim-ministru G. Tătărescu, ale cărui legături cu teroriştii antisemiţi erau arhicunoscute încă din anii 1922.

Au fost numiţi ministru de interne Inculeţ şi subsecretar de stat Eugen Titeanu, ale căror simpatii şi legături cu legionarii erau notorii. în

fine, legionarii au continuat să se organizeze de-a lungul ţării ca şi cînd nimic nu s-ar fi întîmplat. Acest libertinism politic manifestat faţă de legionari nu se putea interpreta decît în sensul că între regele Carol II şi legionari au fost legături strînse.

Cum Maniu era angajat în luptă contra regelui Carol II, am încercat să influenţez în această direcţie şi organizaţia legionarilor. în orice caz, am voit să mă documentez asupra atmosferei care domnea acolo în ceea ce priveşte felul lor de a-l considera pe Carol II. Călătorind întîmplător împreună cu Ionel Moţa, am adus vorba de regele Carol II, de doamna Lupescu, de toată şleahta camarilistă, şi, spre surprinderea mea, Ionel Moţa s-a arătat foarte rece, declarînd franc *că pe ei, legionarii, nu-i interesează problema doamnei Lupescu, că ei nu sunt contra regelui, că, peste tot, pe ei nu-i preocupă problemele constituţionale pe care le agită Domnul Maniu.*

Am înţeles şi nu am mai insistat. De altfel, foarte cu- rînd, în cursul anului 1936, am avut dovezi mai palpabile despre cîrdăşia lui Carol II cu legionarii.

Pregătiri pentru instalarea dictaturii

În vara anului 1936, Carol II a socotit că este coaptă situaţia să treacă la dictatura făţişă. În calea acesteia, firește, stăteau în primul rînd partidele politice, care se pretindeau
a fi democratice de tip occidental, precum şi Nicolae Titu- lescu, ctitorul politicii externe

tradiţionale. Se chema, deci, ca aceste elemente să fie înlăturate.

S-a deschis deci, în coloanele ziarului *Cuvîntul,* monitorul „camarilei", al cărui director era profesorul Nae Ionescu, o campanie împotriva lui Nicolae Titulescu. Cum Nae Ionescu a fost deja de mult cumpărat de către hitlerişti şi era agentul lor în România, nici că s-ar fi putut monta o cabală mai potrivită.

În august 1936, are loc la Tîrgu Mureş congresul studenţilor legionari. La acest congres, într-unul din punctele rezoluţiei, se cerea: *condamnarea la moarte a lui Nicolae Titulescu.*

Concomitent, erau condamnaţi la moarte şi Ion Miha- lache, în acel moment şeful Partidului Naţional-Ţărănesc, precum şi Virgil Madgearu, secretarul general al acestui partid. Iar pentru ca nimeni să nu dubiteze asupra izvorului acestei campanii, *regele Carol II a donat 100.000 lei pentru scopurile acestui congres legionar.*

Dar Titulescu nu avea nevoie de asemenea avertismente şi aluzii brutale, el a înţeles din puţine gesturi, şi, sosind la Bucureşti, şi-a prezentat demisia, care i-a fost primită.

Ziarele publică textul unui memoriu adresat de către Corneliu Codreanu, „căpitanul Gărzii de Fier", regelui, în care oamenii politici sunt avertizaţi să nu încerce a face o politică de apropiere de Soviete, căci, în acest caz, îşi joacă capul. Pe străzile Bucureştilor au loc manifestaţii violente antisemite. Iar pentru ca tabloul să fie complet, o echipă de legionari, în frunte cu Ionel Moţa şi Canta- cuzino Grănicerul, pleacă în Spania, să lupte alături de fascişti contra comuniştilor. De altfel, planul era ca la începutul

anului 1937 să fie proclamată dictatura făţişă a regelui Carol II.

În acele momente, nimeni nu se îndoia în România că este iminentă o schimbare de regim.

m

O răsturnare neaşteptată

Expediţia în Spania a legionarilor se termină tragic pentru ei: două dintre căpeteniile lor, Ionel Moţa şi V. Marin, au căzut pe cîmpul de luptă.

Aducerea în ţară a cadavrelor şi ceremonia înmormîn- tării prilejuieşte spectaculoase manifestaţii prolegionare, în cursul cărora se produc două incidente. Unul, mai puţin grav, dar cu complicaţii diplomatice: ataşaţii militari german şi italian participă la înmormîntare. Mai gravă a fost trecerea în revistă a miliţiilor legionare, în faţa căpitanului Corneliu Codreanu, care le-a conferit gradaţii, decoraţii şi titluri cvasi-militare, ceea ce l-a atins neplăcut pe rege, care a hotărît să pună la punct lucrurile.

Audienţa secretă a lui Corneliu Codreanu

La începutul lunii februarie 1937, într-o noapte, regele Carol II acordă audienţă secretă lui Codreanu. Audienţa are loc la Palatul lui Malaxa, în strada Alexandru. Aici regele vorbeşte pe şleau, foarte deschis şi foarte decis, lui Codreanu:

- M-am hotărît să vă aduc la putere. Mişcarea voastră. Pe tine te numesc prim-ministru.

Carol II a aşteptat ca promisiunea lui să producă efectul asupra lui Codreanu. După o mică pauză, regele continuă:

- Cer în schimb ca voi să mă proclamaţi căpitanul mişcării.

Şi acum urmează surpriza: Codreanu refuză. Desigur, într-o formă mai politicoasă, dar refuză:

- Eu cu ai mei nu suntem încă pregătiţi să venim la guvern. Majestatea-Voastră sunteţi rege. Mai mult decît un căpitan, sunteţi supremul nostru comandant. Nu-i nici o nevoie să vă proclamaţi căpitan al mişcării.

Regele Carol II se înfurie. întreg planul lui, pe care şi

l-a făurit de ani de zile, îl vede prăbuşindu-se.

Organizaţia cvasi-militară de tip fascist, pe care de altfel a dezvoltat-o şi a pus-o la punct Codreanu cu multă pricepere, avea de gînd să şi-o însuşească complet, fără reticenţe, Carol. El voia ca el să opereze în numele Gărzii, în numele acestui detaşament de teroare. Şi acum vine acest belfer şi îl refuză. I se întunecă ochii. Carol II face un semn de dizgraţiere, audienţa este terminată.

Peste cîteva clipe, Codreanu, rămînînd singur cu Malaxa, acesta îl întreabă ce s-a întîmplat. Codreanu îi povesteşte totul.

Sentinţa de moarte

Malaxa rămîne uluit. Conform obiceiului său, reflectează un moment asupra celor auzite, apoi izbucneşte pe un ton tragic:

- Nenorocitule, ce ai făcut? Ţi-ai iscălit sentinţa de moarte!

Codreanu răspunde răspicat:

- Nu puteam face altfel. Garda nu este o jucărie în mîna lui Carol II.

- Oricum. El este rege. Trebuia să accepţi măcar de formă, măcar interimar, măcar o clipă. Acum păzeşte-te. De acum el va căuta să te distrugă. Ai devenit duşmanul numărul unu. Maniu îi este duşman, dar nu-i rival. Ceea ce nu-i tot una!

Reconsiderare. Regrupare

Lumea nu află decît mult mai tîrziu de toate aceste lucruri. Deocamdată, în aparenţă, totul rămîne neschimbat. Dar regele Carol II este nevoit să renunţe la planul său original de a schimba regimul, acum la începutul lui 1937, şi de a trece la dictatura făţişă.

încep unele manevrări cu partidele. Aşa-zişii centrişti din Partidul Naţional-Ţărănesc – gruparea Armând Căli- nescu et comp. – intră în acţiune.

Omului cinstit, de bună-credinţă, dar naivului Ion Mi- halache, i se ţine următorul discurs:

- Regele a hotărît să vă aducă la putere. Dar este îngrijorat de vreo acţiune a lui Maniu. Trebuie deci dezarmat Maniu. Aparenţele dau perfectă dreptate intriganţilor. Mihalache crede. El roagă pe Maniu să nu întreprindă deocamdată nici o campanie. Maniu îi promite. Mai mult. Se hotărăşte să plece în străinetate pe un timp oarecare.

Dar Maniu este perfect informat asupra celor ce se întîmplă şi, mai ales, asupra rupturii dintre Carol II şi Corneliu Codreanu.

Evident, regele Carol II are nevoie de răgaz şi, deci, are nevoie să fie sigur din partea lui Maniu.

Dacă nu ar fi vorba de soarta ţării, ar fi amuzant acest joc politic pe tablă...

Intervenţia lui Titulescu şi Madgearu

Mihalache are asigurarea lui Maniu. Acesta a şi plecat în străinetate. Totuşi, nu este sigur, şi recurge la intervenţia celor doi prietini politici ai lui Maniu: N. Titulescu şi V. Madgearu. Titulescu şi Madgearu îl vizitează pe Maniu la hotelul său din Paris, unde se găsea momentan. Maniu este conjurat să nu iniţieze şi să nu organizeze nici o acţiune, deoarece o astfel de acţiune ar primejdui şansele venirii la guvern a lui Ion Mihalache.

Maniu ascultă liniştit argumentaţia celor doi, apoi le spune:

- Vă înţeleg, domnilor. Vă promit că am să mă conformez sugestiilor date de domnul Mihalache şi cererii făcute de dvoastră, deşi *eu sunt cu totul de altă părere.*

Părerea lui Maniu

Trebuia să scriu profeţia lui Maniu, pentru că nu a fost o părere. Mai curînd a fost o profeţie.

- Eu nu cred – a spus Maniu – că regele Carol II ar avea de gînd să aducă la putere Partidul Naţional-Ţărănesc prin domnul Ion Mihalache sau avînd ca şef al guvernului pe Ion Mihalache. Poate într-un singur caz, sau, mai exact, cu o singură condiţie: dacă Mihalache l-ar asigura că mă poate dezarma şi că eu nu voi întreprinde nici un fel de acţiune contra lui.

Titulescu a izbucnit în rîs:

- Cu alte cuvinte, domnule Maniu, dvs. credeţi exact contrarul ce spunem şi credem noi.

- Eu nu ştiu ce credeţi dvs. Dar ştiu un lucru şi sunt gata să fac un pariu pe orice sumă: la deschiderea crizei de guvern, regele nu va aduce la guvern Partidul Naţional- Ţărănesc, şi nu va numi pe domnul Mihalache.

Titulescu şi Madgearu s-au privit unul pe altul şi pe urmă Titulescu a încheiat discuţia în felul următor:

- Bun, domnule Maniu. Deocamdată avem promisiunea dvs. aşa cum a dorit-o dl Mihalache, că anume nu veţi contracara prin nimic şansele venirii la putere a lui Mihalache.

- Just, a notat Maniu, aşa este.

Cei doi, Titulescu şi V. Madgearu, au plecat. Maniu a rămas în camera de hotel numai cu Aurel Leucuţia. Acesta, mai mult să se amuze decît să dorească a fi convins, l-a întrebat pe Maniu:

- Dvs., domnule Preşedinte, ce credeţi, cine va fi urmaşul lui Guţă Tătărescu la guvern?

Maniu, care, conform obiceiului său, se plimba de-a lungul şi de-a latul camerei, s-a oprit şi a răspuns lui Aurel Leucuţia:

- Mă întrebi cine va fi urmaşul lui Guţă Tătărescu la guvern? Iată, îţi spun, Guţă Tătărescu.

- Asta-i glumă, domnule Preşedinte.

- Glumă, neglumă. Asta-i părerea mea, şi d-ta o să mă confirmi la timpul său.

Scena de care am vorbit s-a petrecut în luna mai 1937, în camera unui hotel din Paris. Peste 7 luni, adică la sfîr- şitul lunii noiembrie 1937, regele deschide criza de guvern la Bucureşti. După trei zile de discuţii şi avizări, regele a primit demisia cabinetului Tătărescu şi a numit un nou guvern, tot sub preşedinţia lui *Guţă Tătărescu*.

Mişcarea legionară devine duşmana numărul unu pentru regele Carol II

Am arătat în capitolele precedente cum a fost urzită mişcarea legionară şi cum ea s-a dezvoltat şi a luat proporţii prin protecţia regelui Carol II. Dar cum ea s-a despărţit de el şi cum a devenit duşmana numărul unu?

Este însă momentul să ne oprim pentru a face o paralelă între fascism, hitlerism şi mişcarea legionară. Ca doctrină, fascismul italian însemna negarea oricăror principii democratice, însemna guvernarea prin dictatură, desfidînd valabilitatea principiului majoritar, adică a stăpînirii majorităţii poporului. Fascismul exalta sentimentul naţional, dar atît Mussolini, cît şi Hitler urmăreau scopuri imperialiste. Atît doar că hitleriştii mai adăugau, pe lîngă exaltarea sentimentului naţional, şi cel rasist. Erau, adică, antisemiţi. Dar în ultima analiză şi antisemitismul tot la imperialism se reduce, deoarece evreii erau consideraţi de germani ca rivali în urmărirea scopurilor lor imperialiste.

Legionarii împrumutau, atît de la fasciști, cît și de la hitle- riști, ideologia și tactica, toate lozincile și metodele lor.

Să revenim, deci, pentru a stabili cum și pentru ce au devenit legionarii dușmanul numărul unu al regelui Carol II. Explicația este simplă: deoarece erau rivali în urmărirea scopurilor lor politice.

Linia de dezvoltare sau, să zicem, de ascensiune a mișcării legionare este ușor de urmărit: curentul antisemit a fost creat în mod artificial în toamna lui 1922 de către Ionel Brătianu, pentru a avea la îndemînă o diversiune contra lui Maniu. Din propunerea aceasta, a lozincilor rasiste, naționaliste, s-a zămislit crearea unei organizații de tip fascist, legionarismul.

Mișcarea legionară a fost încurajată și alimentată de regele Carol II, care la început socotea că a găsit în legionari elemente combatante cu care va putea colabora.

Acum, în februarie 1937, Carol II renunță la prietinia și colaborarea lui cu legionarii. Acum aceștia devin peste noapte dușmanul numărul unu al regelui.

Războiul dintre Aleea Vulpache și Casa Verde

Carol II numai în strada Vulpache 2 se simte acasă. Acolo locuiește ibovnica lui. După unii, chiar soția lui, doamna Elena Magda Lupescu. De aici pornesc intrigile, afacerile, aici se țes planurile, aici se manifestă oamenii camarilei. Aici pierd Malaxa și Auschnitt enorme sume la pocher.

Pînă mai ieri, băieții au fost alintați, dar de acum aceștia sunt netrebnici, criminali, teroriști, copți pentru exterminare.

Criză fără schimbare

În luna noiembrie 1937 regele Carol II aranjează o comedie de criză. Așa cum a prevăzut-o Maniu încă în luna mai 1937.

Regele și-a bătut pur și simplu joc de Ion Mihalache. L-a primit în audiență și i-a acordat sarcina de a forma un guvern, dar cu condiția să refacă unitatea Partidului Naţio- nal-Ţărănesc cu Vaida. Condiţie pe care, bineînțeles, Mihalache nu o putea primi. De altfel, chiar dacă ar fi putut-o primi, nu ar fi putut-o îndeplini.

Iar pentru ca să fie completă comedia, aceeași însărcinare a dat-o și lui Vaida. După ce și Vaida a refuzat însărcinarea, regele a numit un nou guvern, tot sub președinția lui Guță Tătărescu.

Bătaia aceasta de joc nu a putut-o îndura Mihalache. El a reacționat prompt și radiqal. L-a invitat pe Iuliu Maniu la București. A convocat Comitetul Central și a dimisionat de la șefia Partidului Național-Țărănesc. În același timp, l-a invitat pe Maniu să preia șefia partidului. Schimbarea s-a făcut în mijlocul unor scene spectaculoase:

- Domnule Maniu, reia-ți locul de președinte. Soldatul Ion Mihalache de la Topoloveni la ordinele dtale!

Luptă!

Realegerea mea în postul de președinte – a spus Maniu în discursul de inaugurare – însemnează luptă, luptă pentru întronarea unui adevărat climat constituțional parlamentar.

Acordul electoral Maniu-Gh. Brătianu-Corneliu Codreanu

În realitate, mînușa a fost aruncată de mai înainte chiar de către regele Carol II, prin numirea unui guvern al grupurilor şi cercurilor camariliste (carliste).

Sub preşedinţia lui Guţă Tătărescu se coalizează liberalii de dreapta, gruparea Vaida, fracţiunea Iorga – adică

cei trei şefi politici: Gh. Tătărescu, Vaida şi Iorga, pe care Maniu îi va denunţa mai tîrziu ca pe principalii vinovaţi pentru susţinerea şi consolidarea aventurii carliste.

Faţă de această coaliţie a camarilиştilor se produce aproape prompt replica lui Iuliu Maniu: pactul electoral al partidelor din opoziţie pentru păzirea libertăţii alegerilor.

Ecuaţia politică a momentului este simplă: guvernul personal al regelui Carol II va cădea sigur în alegeri dacă se va putea garanta libertatea alegerilor. Partidele din opoziţie îşi păstrează libertatea lor de acţiune, ideologia şi chiar tactica lor, dar se coalizează pentru a păzi libertatea alegerilor, împiedicînd cu orice preţ falsificarea rezultatului alegerilor.

Pactul electoral este iscălit de Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu şi Corneliu Codreanu, dar la acest pact se raliază aproape toate partidele din opoziţie: *Patidul Naţional- Agrar* de sub şefia lui Argetoianu, *Partidul Social-Demo- crat, Blocul Evreiesc, Partidele Minoritare,* iar Partidul Comunist a dat următorul cuvînt de ordine:

- Partidul Comunist, fiind pus în afară de lege, nu va candida în alegerile actuale, invită pe aderenţii săi să voteze cu listele lui Iuliu Maniu.

În afară de Partidul Naţional-Creştin (Goga-Cuza), care, de altfel, de asemenea a fost în opoziţie, toate celelalte grupări au aderat la cartelul electoral Maniu-Brătianu- Codreanu. Impresia în lumea politică a fost formidabilă. Magistraţii şi celelalte organe administrative electorale n-au îndrăznit să comită vreun fals evident (furt de urnă, falsificarea procesului verbal etc.) existînd totuşi obişnuitele abuzuri: corupţia, terorizarea funcţionarilor, omiterea satelor de la

vot etc. etc, un

În curînd s-a produs un curent antiregalist, anticama- rilist, deşi agenţii electorali ai guvernului au cheltuit sume enorme pentru coruperea alegătorilor, pentru propagandă etc. Deşi în România n-au existat publicaţii de sondaje de opinie publică – ca în Anglia sau America – totuşi lumea a fost convinsă deja, cu mult înainte de alegeri, că guvernul va cădea în alegeri.

Falşi luptători pentru democraţie

îndată ce regele Carol II, din protector de pînă atunci al legionarilor, a devenit duşmanul neîmpăcat al lor, toţi camarilиştii, toţi purtătorii de şlep ai doamnei Lupescu, toate lichelele şi afaceriştii au început o campanie pentru democraţie contra fasciştilor şi profasciştilor. Dar, în fond, nu s-a schimbat nimic, căci regele Carol II a menţinut în continuare orientarea sa politică, contra statelor democratice occidentale şi contra Rusiei Sovietice.

Iar pentru ca să se învedereze acest adevăr, se produce un fapt senzaţional: Nicolae Titulescu se înscrie în partidul lui Iuliu Maniu şi candidează în fruntea listei de la Olt.

Nimeni şi nimic nu poate elibera un certificat de nor- malitate mai decisiv decît Titulescu, care a fost şi este lovit de fascişti şi de hitlerişti. Deci Titulescu ia atitudine contra regelui Carol II şi contra atitudinii acestuia, echivoce şi incorecte, hotărît antidemocratice.

Căderea

De altfel, dezmințirea campaniei duse de Carol II, respectiv confirmarea atitudinii juste și profund democratice a lui Iuliu Maniu, vine prompt și indiscutabil din partea corpului electoral. La alegerile generale din decembrie 1937, listele guvernamentele, adică listele carliste, listele susținute de regele Carol II, rămîn în minoritate, neavînd 40%, opoziția luînd majoritatea absolută a mandatelor.
Gruparea lui Guță Tătărescu, Alexandru Vaida și Iorga a rămas în minoritate.

Prin urmare, poporul știe pertinamente unde este calea cea adevărată, unde sunt bunii prietini ai demosului și care sunt falșii lui apărători.

Masca ipocriziei cade la 1 ianuarie 1938, cînd regele numește noul guvern: pe antisemitul, prohitleristul Octavian Goga, de primul său ministru. Falșii democrați, de alde Armand Călinescu, Potîrcă, D.R. Ioanișescu, Ralea, Ghelmegeanu, trec cu tot bagajul la guvernul Goga, părăsind Partidul Național-Țărănesc și pe Maniu.

Nu putem să nu pomenim de atitudinea ciudată și, într-un sens, ridicolă a unor publiciști evrei români sau filosemiți români, de alde Tudor Teodorescu Braniște, Caliman etc., care văd toate din unghiul lor de rasiști proscriși și care toate le judecă din punctul de vedere, al pro- sau antilegionarismului și sunt gata să-l servească pe Carol II numai fiindcă acesta a devenit dușman al legionarilor.

înlăturarea lui Corneliu Codreanu

Regele Carol II vedea în Corneliu Codreanu un rival pe care s-a decis să-l înlăture cu orice preț. Ar fi voit să-și păstreze organizația, dar aceea nu

se încumeta să-l trădeze pe Codreanu.

Münchenul

Între timp, situaţia internaţională evoluează spre ascensiunea lui Hitler şi a mişcării sale. După *A nschluss-vl* Austriei care se efectuează în februarie 1938, urmează în septembrie al aceluiaşi an soluţionarea problemei sudete. Urmează intervenţia nenorocită a lui Neville Chamber- lain, adică ruşinoasa cedare de la München. Cehoslovacia

este abandonată de către aliaţii ei franco-britanici. Este cea mai ruşinoasă pagină din istoria Europei moderne.

Bineînţeles, Carol II nu este omul care să braveze marile puteri. În toamna lui 1938, el face o vizită la Berchtesgaden, adică la marele cartier al lui Hitler. Aici, Carol îşi vinde pur şi simplu ţara lui Hitler, sau nici măcar nu o vinde, ci i-o oferă pe un preţ de nimic.

Acordul de la Berchtesgaden este unul din cele mai imorale din cîte a cunoscut istoria şi însemnează totodată o renunţare laşă şi ticăloasă la drepturile şi interesele ţării.

Hitler este încîntat, dar pînă în cele din urmă el va exclama în faţa anturajului său: *Ich weiss nicht wen will dieses Königlein betrügen: mich oder die Franzosen?* („Nu-mi pot da seama pe cine vrea acest crăişor să înşele? Pe mine sau pe francezi?").

Carol II oferă tot ce are, şi nu cere în schimb decît mînă liberă înlăuntrul ţării faţă de faimoasa coloana a 5-a, adică mai bine zis faţă de legionari.

(Într-un raport secret trimis de Kánya, diplomatul ungar, către regentul Horthy, se scrie: Hitler a rămas uluit şi nu se putea mira îndeajuns cît de ieftin s-au vîndut românii. Acum ar reface toate acordurile cu luliu Gömbös, cu Darányi şi cu alţii care au fost mult mai scumpi. Noi nu-i putem concura – spunea Kánya – pe aceşti „Olcsó János", Carol II nu cere decît mînă liberă faţă de legionari, adică faţă de Codreanu.)

Bineînţeles că Hitler îi acordă această mînă liberă. Astfel, Carol II şi-a scos la mezat ţara numai pentru ca să scape uşor de rivalul său în domnie, adică de Codreanu.

Hitler îl consideră pe Codreanu un fel de Röhm-el[2], de care te poţi debarasa la nevoie. În realitate,

procedura lui Hitler este tot atît de imorală ca şi a lui Carol II. Iată

[2] Ernst Röhm, creatorul trupelor de asalt din partidul nazist, asasinat din ordinul lui Hitler în „noaptea cuţitelor lungi" (30 iun. 1934). *(N. ed.)* adevărul asupra înţelegerii de la Berchtesgaden. (în nici un caz nu acela pe care încearcă să ni-l prezinte baronul Stîrcea în pseudo-memoriile sale.)

Aşa cum a procedat Carol II nu este desigur un *fair play*, o manieră de gentleman, nici de un patriot grec. A fost poate în folosul său personal, poate în folosul chiar al dinastiei sale, dar nu a fost în conglăsuire cu eternele legi ale moralei şi onoarei.

Exterminarea lui Corneliu Codreanu

Nici măcar nu a sosit acasă, fiind încă în trenul regal, regele dispune ca fruntaşi legionari, în cap cu Codreanu, să fie lichidaţi în timpul cel mai scurt şi într-o formă brutală.

Pretextînd că în ţară au loc atentate legionare ordonate de Codreanu – ceea ce a fost pur şi simplu o minciună grosolană – s-a ordonat ridicarea lui Codreanu şi a altor căpetenii legionare din închisori, unde erau întemniţaţi, şi duşi la Jilava. A doua zi apare în ziare un comunicat al guvernului de următorul cuprins: „Azi-noapte Corneliu Codreanu, fostul şef al mişcării legionare, fiind transportat din închisoarea de la Rîmnicu Sărat în drum spre pădurea Tîncăbeşti împreună cu alte căpetenii legionare, adică cu cei care l-au omorît pe Mihai Stelescu şi cei trei care l-au omorît pe fostul prim-ministru I.G. Duca, au încercat să evadeze de sub escortă şi au fost împuşcaţi de către escortă".

Fireşte, comunicatul oficial al guvernului a fost o minciună grosolană. Exterminarea lui Codreanu şi a camarazilor săi s-a întîmplat în felul următor:

Generalul Bengliu, comandantul Jandarmeriei, a delegat, ca echipă de execuţie, un detaşament consistînd din maiorul Dinulescu în calitate de comandant, 15 plutonieri de jandarmi, un şofer. De la închisoarea din Rîmnicu Sărat au fost scoşi: Corneliu Codreanu, fostul şef al mişcării legionare, Nicolae Constantinescu, Doru Belimace, Caramea, cei trei studenţi care au atentat la 30 decembrie 1933 la viaţa fostului prim-ministru I.G. Duca, precum şi cei 10 care în iulie 1936 l-au omorît pe Mihail Stelescu.

Aceştia au fost legaţi la ochi, la mîini şi la picioare şi urcaţi în maşină. În dosul fiecăruia s-a aşezat un plutonier de jandarmi. Maiorul Dinulescu s-a aşezat lîngă şofer. Consemnul era ca, în momentul cînd maşinile traversează pădurea de la Tîncăbeşti şi maiorul îşi va aprinde ţigara, fiecare jandarm să-l sugrume cu mîna pe individul care este în faţa lui.

Ajunse la închisoarea de la Jilava, cadavrele vor fi cobo- rîte din maşină şi asupra fiecăruia se va trage un glonte. Cadavrele vor fi abduse cu var şi îngropate în curtea exterioară a închisorii de la Jilava.

Procurorul de serviciu delegat în acest scop va dresa un proces verbal despre încercarea de evadare de sub escortă şi împuşcarea deţinuţilor, a căror identitate se va constata ulterior.

Procurorul va dresa procesul verbal în baza spuselor maiorului Dinulescu. Fiecare plutonier a primit suma de 200.000 lei drept recompensă. Toate acestea au fost stabilite de către comisia de anchetă şi de judecată, numită de către guvernul Antonescu după abdicarea lui Carol II.

Iuhu Maniu înfierează oribila crimă a guvernului

A doua zi după apariţia comunicatului oficial asupra lichidării lui Codreanu şi a camarazilor săi (30 novembrie 1938), Iuliu Maniu, care, cu toată opreliştea, se considera încă şeful Partidului Naţional-Ţărănesc, adresează un memoriu regelui Carol II prin care condamnă în termeni

deosebit de energici şi rezoluţi fapta guvernului său, deşi Maniu ştia foarte bine ceea ce ştia toată lumea, că guvernul nu este un guvern al regelui, ci însuşi regele este guvernul.

Maniu a numit guvernul *asasin*.

Armând Călinescu, şeful de fapt al guvernului – Patriarhul Miron Cristea, şeful nominal, este bolnav, în concediu – se formalizează şi cere voie regelui Carol II să procedeze contra lui Iuliu Maniu ca împotriva unui infractor care a calomniat guvernul, ofensîndu-l. Dar regele nu-l autorizează pe Armând Călinescu pentru o astfel de procedură, de altfel cu totul deşănţată. .

Inlăturînd în forma aceasta pe rivalul său, regele Carol II poate ar fi dorit să cruţe în rest cadrele mişcării – rămase fără conducător. Dar aşa ceva era foarte greu, dacă nu chiar exclus. Era doar firesc că aderenţii lui, foştii lui camarazi şi devotaţi, vor reacţiona şi vor încerca să se răzbune pentru omorîrea şefului lor.

o replică întîrziată

Corneliu Codreanu, şeful mişcării legionare, sau, cum îl numeau legionarii, „Căpitanul", a fost omorît la 29 no- vembrie 1938. Dacă legionarii rămaşi în viaţă l-ar fi răsturnat în zilele care au urmat, adică în decembrie 1938, cel mai tîrziu la începutul anului 1939, se putea vorbi în mod firesc de o răzbunare, care trebuia să se producă prompt... după fulgerare în mod normal urmează tunetul. Dar nu s-a întîmplat aşa ceva.

Abia după 10 luni a urmat răzbunarea. Ca din pămînt a răsărit o echipă – Nichi răzbunătorul – din Ploieşti, care a atacat în plină stradă maşina lui

Armând Călinescu, omorîndu-l. împrejurările între care s-a produs actul de răzbunare sunt fără îndoială anormale şi cam complicate. Legionarii de la Ploieşti, ca şi alte cuiburi, au fost de mult încarceraţi şi internaţi. De unde, din pămînt, a răsărit această echipă?

Cu drept cuvînt se poate presupune că ea a venit din străinetate, de la Berlin, de unde se refugiaseră legionarii. Desigur, aceasta este o bănuială, dar cu totul firească. Astfel, pare întemeiată presupunerea că atentatul contra lui Călinescu, săvîrşit la 22 sept. 1939, a fost pus la cale de către organizaţii străine – pentru că Armând Călinescu ar fi fost bănuit de antihitlerism, favorabil statelor occidentale. Totuşi, această ipoteză nu pare a fi verosimilă, întrucît secţia, că politica externă a României era, încă din august 1936 -\ie la demisia lui Nicolae Titulescu –, condusă de însuşi regele Carol II. Armând Călinescu *nu* putea avea şi face altă politică. Dar cum din novembrie 1938 regele Carol II înfeudează România politicii hitleriste, guvernul hitlerist rţu avea nici un interes să procedeze contra lui Călinescu, şi încă într-o formă atît de brutală. Prin urmare? Iată cît de greu de dezlegat este enigma. Pentru ce a venit replica legionarilor atît de întîrziat?

Represalii oribile

Dar ceea ce a urmat în noaptea din 22-23 sept. 1939 iese cu totul din normal şi, vrînd-nevrînd, se înscrie în pasivul de fire semidementă a lui Carol II, pe care acum – după cum mi-a povestit ulterior profesorul Silviu Dra- gomir – l-au implorat miniştrii, cu mîini încleştate, aproape în genunchi, să nu săvîrşească nici un fel de răzbunare şi represalii, mulţumindu-se cu sancţionarea *legală* a aten-

tatorilor. *Dar nu.* Carol II, ca toţi paranoicii, temerar şi isteric, ia nişte măsuri care îngrozesc pe toţi.

În telegrama circulară care a fost trimisă tuturor prefecţilor se prevede că în fiecare judeţ vor fi împuşcate 3-4 căpetenii legionare, morţii vor fi expuşi spre vedere în loc public, pentru intimidarea celorlalţi. Totul se va petrece în noaptea din 22-23 septembrie terminîndu-se pînă la ora 4 dimineaţa.

Ordinul, dat personal de regele Carol II, prin generalul Bengliu, a fost executat în unele judeţe întocmai, în nişte condiţii anormale, revoltătoare. Din întîmplare, cunosc felul cum a fost executat ordinul la Cluj. Aici, chestorul de poliţie Horvath, împreună cu comandantul companiei de jandarmi din judeţ, au ţinut un sfat şi au convenit că vor merge în satul Someşeni, vor căuta acolo şi vor împuşca doi-trei fruntaşi* ai mişcării legionare.

Ajunşi în satul Someşeni, comisia *ad. hoc* de execuţie s-a interesat la primarul comunal de acolo cine este un fruntaş legionar din sat. Primarul a numit un tînăr, în- dicînd casa unde locuieşte. Dar tînărul a fost tocmai concentrat la armată şi, astfel, a apărut în uşă, în haine sumare, tatăl său, întrebînd despre ce este vorba.

Maiorul de jandarmi cu chestorul Horvath a întrebat după fiul său. Bătrînul a spus unde este fiul şi, fiind numai în cămaşă, s-a întors în uşă încercînd să reintre în casă. Dar, în clipa aceasta, maiorul de jandarmi a descărcat arma asupra lui, omorîndu-l pe loc.

Cei doi executanţi, în speţă călăii, se urcă în maşină şi pleacă spre Apahida, adică spre satul vecin. Aici îl caută pe primar, dar nu-l găsesc. Între timp, un muncitor se opreşte lîngă maşină şi o priveşte curios.

- Dta cine eşti? Unde te duci? îl întreabă

maiorul.

- Sunt muncitor la Dermata în Cluj și mă duc la lucru să fiu la Cluj cînd se deschide fabrica.
- Dta nu ești legionar? îl întreabă maiorul.
- Ce să fiu? răspunde tot cu întrebare muncitorul.
- Legionar.
- Eu sunt muncitor la fabrică.
- Dar la alegeri ai fost?
- Am fost.

- Şi cu cine ai votat?

- Cu care să votez! Votul a fost secret. Am votat cu cine am vrut.

Maiorul de jandarmi priveşte pieziş la muncitorul acela, apoi îi şopteşte chestorului Horvath:

- Mie îmi este suspect omul acesta.

Scoate apoi pistolul şi îl descarcă fără nici o vorbă, omof£qdu-l şi pe acesta ca pe săteanul acela din Someşeni. \

- Noi ne-am făcut porţia, declară maiorul, se urcă în maşină şi se reîntoarce la Cluj.

Dacă nu mi-ar fi povestit aidoma tot aşa cum s-a întîm- plat, aş fi crezut că am visat sau că şi-a bătut joc de mine.

Am auzit mai tîrziu că nu în toate judeţele s-a procedat la fel. Spre pildă, la Craiova, prefectul a lăsat să fie împuşcaţi trei derbedei de drept comun din închisoarea de acolo. Aceştia au murit o moarte de eroi, ca legionari.

La Sibiu, spre pildă, nu au împuşcat pe nimeni. Comandantul jandarmeriei a discutat cu şeful poliţiei toată noaptea şi s-au certat neputînd cădea de acord pe care să-l împuşte. Discuţia a durat peste ora 4 dimineaţa. Atunci, prefectul a declarat: Acum nu omorîm pe nimeni, căci a trecut timpul reglementar prevăzut în telegramă, circulară a generalului Bengliu.

În alt judeţ, mi se pare în Tîrnava Mică, în loc de legionari au împuşcat pe alţii, la întîmplare, naţionalţărănişti, care au funcţionat ca delegaţi la ultimele alegeri.

încercări de destindere

După ce în 30 novembrie 1938 i-a înlăturat pe

Cor- neliu Codreanu şi pe un număr dintre camarazii lui, după ce în 23 septembrie 1939 a venit cu represalii sîn- geroase şi deosebit de brutale, în mod rapsodic şi capricios a încercat, spre finele anului 1939, să se împace cu cei care au rămas în viaţă din mişcare. în acest scop, a dat ordin şi instrucţiuni ministrului său de interne, lui Mihai Ghelmegeanu (devenit între timp, din carlist-pro- fascist, comunist din ilegalitate, mi se pare preşedintele comitetului pentru strîngerea relaţiilor cu străinetatea). Ghelmegeanu schimbă înainte de toate regimul, uşu- rîndu-l şi inaugurînd un tratament mai blînd şi un regim special de alimentare. Apoi în luna aprilie 1940 deschide zăvoarele închisorilor şi, dintr-o dată, curtea Ministerului de Interne de la Mihai Banu s-a umplut de legionari eliberaţi, care, proaspăt rechemaţi la viaţă din ostracizaţi şi condamnaţi la exterminare, desigur şi-au pierdut capul şi ar fi voit să fie din nou liberi şi să trăiască

Într-o bună zi, *Monitorul Oficial* publică un comunicat: „Domnul profesor Horia Sima este primit în audienţă de M.S. Regele".

Cine este acest Horia Sima? Aflăm dintr-o dată că este noul şef al mişcării legionare, urmaşul lui Corneliu Co- dreanu.

Este vorba deci de o destindere? De o împăcare între regele Carol II şi mişcarea legionară? Da. Probabil. Deşi Carol II, şmecher şi abil cum este, încălzeşte doi drugi de fier dintr-o dată. Tocmai în acele zile de sfîrşit de aprilie 1940, Ion Mihalache, fostul şef al Partidului Naţional- Ţărănesc, este proaspăt numit consilier regal şi ţinut în rezervă pentru orice eventualitate.

Suntem la începutul lui mai 1940. Hitler nu şi-a în- ceput încă ofensiva asupra statelor occidentale. Nu

se ştie deci dacă va reuşi sau nu. Rezerva lui Mihalache este, deci, foarte explicabilă. Dar după cîteva zile urmează invadarea şi ocuparea Belgiei şi a Olandei şi străpungerea frontului din vest. Hitler este biruitor. Combinaţia cu Mihalache este abandonată.

Schimbarea macazului urmează radical şi rapid. La 25 mai 1940 se iscăleşte faimosul protocol Fabritius, prin care România este înfeudată Germaniei hitleriste.

Prin urmare, râmîne în vigoare formula cu destinderea legionarii.

Curtenii nu contenesc a admira abilitatea şi genialitatea lui Carol II, care oscila între extrema dreaptă şi extrema stîngă.

Căderea

Dar socoteala de acasă nu se potriveşte cu cea din tîrg. În momentul cînd Carol II execută virajul de 180°, trecînd în tabăra hitleristă, apar pe pereţii palatului său cuvintele fatale: *Mane, tbecel, phares,* apare nota ultimativă a Sovietelor ruseşti care pretinde cedarea Basarabiei şi a Bucovinei de Nord.

Lovitura pare neaşteptată, dar numai în aparenţă este aşa, căci încă din 25 mai 1940 guvernul român, adică regele Carol II, a fost avertizat de către ambasadorul sovietic: „Să se ferească România a deveni flancul drept al armatei germane".

Acum nu ajută orientarea prohitleristă. Nu

ajută împăcarea cu legionarii, care şi de altmintrelea nu a fost nici- cînd sinceră.

Zădarnic declară ţanţoş regele că el va lucra de acum înainte numai cu tinerii. Tinerii nu mai vor să lucreze cu el. Dintre cei patru miniştri legionari desemnaţi să intre în guvern, singur Radu Budişteanu rămîne la postul său, ceilalţi se eschivează. Horia Sima însuşi pleacă în munţi, de unde nu se va reîntoarce decît după abdicarea regelui Carol II. De fapt, ultima faţă de colaborare a legionarilor cu regele Carol II înseamnează o promiscuitate morală greu de explicat şi justificat.

Ultimul act – fuşa lui Carol II din ţară – se termină aproape cu scandal. în gara Timişoara abia dacă a scăpat teafăr. în gara din Timişoara era să fie sancţionat aşa cum, de altfel, ar fi meritat. Carol II a scăpat cu viaţa numai pitulîndu-se în vana de baie. Cîrdăşia lui Carol II cu legionarii s-a terminat aşa cum era de la început, cu scandal.

Anexă

Tabloul nominativ al persoanelor politice pe care le-am cunoscut, care figurează în lucrarea prezentă, şi ale căror informaţii, comunicate mie, pot forma un izvor preţios de documentare.

Auschnitt Max, mare industriaş, om influent la curtea lui Carol II

Boldeanu Victor, secretar general adjunct al mişcării legionare, fost preot ortodox *Bornemisa Sebastian,* gazetar, fost subsecretar de stat în guvernul Goga, cumnat cu Ionel Moţa *Brătianu Gheorghe,* şeful Partidului Naţional Liberal al tinerilor

Călinescu Armând, prim-ministru în anul 1939, omorît de legionari

Cloanţa Eugen, directorul Chesturii de Poliţie a Capitalei (1938-'40)

Codreanu Corneliu, şeful (căpitanul) mişcării legionare (şi al Gărzii de Fier), omorît în 29 nov. 1938 *Codreanu Ioan,* tatăl lui Corneliu, deputat în mai multe legislaturi

Coposu Corneliu, fost director de cabinet al lui I.

Maniu, secretar general adjunct al P.N.Ț. pentru Ardeal, Crișana și Maramureș, martie 1940 în mișcării legionare, subsecretar de stat la președinție în toamna lui 1940 *Costea Ioan,* profesor de liceu, gazetar, director al învățământului particular, senator legionar

Davidescu Gheorghe, fost ministru plenipotențiar la Moscova, secretar general la Ministerul de Externe (1940-1941)

Dragnea Radu, publicist, fost director al gazetei legionare de la Sibiu (1940)

Duca G. Ioan, prim-ministru, omorît de legionari în 30 dec. 1933

Demetrescu Radu (Gyr), poet, fost director al Teatrului Național

Fleșeriu N., prefect legionar la Sibiu (1940)

Iamandi Victor, ministru de justiție (în guvernul Duca, Tătărescu, Miron Cristea), omorît de legionari în 28 nov. 1940

Ionescu Nae, profesor universitar, directorul ziarului *Cu-*
vîntul

Lazar Ilie, colaborator intim al lui Maniu, ministru în cabinetele Sănătescu și Rădescu

Lobey Radu, fost director de cabinet al lui Armând Căli- nescu

Madgearu Virgil, fost secretar general al P.N.Ț., fost ministru, cel mai apropiat colaborator al lui I. Maniu

Malaxa Nicolae, mare industriaș, om influent la curtea lui Carol II

Maniu Iuliu, n. 1873 fl953, lider al românilor ardeleni, fost președinte al Consiliului Dirigent, fost prim- ministru în anii 1928-'30, 1932-'33, fost președinte al P.N.Ț.

Mihalache Ion, fost ministru, în repetate rînduri vice-preşedinte şi apoi preşedinte al P.N.Ţ.-ului

Moţa Ioan, fost preot ortodox în Orăştie, directorul ziarului *Libertatea,* senator legionar, tatăl lui Ionel Moţa

Moţa Ionel, fruntaş legionar, advocat, cumnat lui Corneliu Codreanu

Pădureanu I., advocat, prietin intim al lui Horia Sima

Rechițeanu Ioan, advocat, proprietarul hotelului „Bulevard" de la Sibiu, prietin politic al lui I. Maniu *Savu N.,* colonel pensionar, fruntaș legionar din Sibiu *Șeicaru Pamfil,* directorul ziarului *Curentul Șerbi,* prefect de Sibiu, numit de Antonescu *Șerban Mibai,* profesor la Academia de Agricultură, sub-secretar de stat, omul de legătură între Vaida și legionari *Stânicel N.,* fost secretar al lui C. Codreanu *Socor Emanuil,* fost redactor al ziarului *Adevărul Stelescu Mibail,* fruntaș legionar, omorît în 1936 *Tătărescu Gheorghe,* fost ministru și prim-ministru în anii 1922-'26, 1927-'28, 1933-1938, 1939-1940 *Titeanu Eugen,* fost ministru al presei sub dictatura carlistă *Titulescu Nicolae,* fost ministru de externe și reprezentant al României la Liga Națiunilor *Vaida Alexandru,* lider ardelean, fost prim-ministru al României întregite.

uto¿M •'fScu

ii/IC *tii* *19* I

18
6

Cuprins

„Memoriile" lui Zaharia Boilă
de Livia Titienj Bpilă 5
Fişă autobiografică..... 10
Notă asupra ediţiei
de Marta Petreu..... 13
Amintiri şi consideraţii asupra mişcării legionare 17
Un cuvînt înainte mitmm* 19
I..... Geneza mişcării legionare din România 20
II..... Căpeteniile legionare 28
III..... Omorîrea lui I.G. Duca 32
IV..... Cazul Mihail Stelescu 37
V..... Cîrdăşia lui Carol II cu mişcarea legionară 41
VI. Rivalitatea Carol II – Corneliu Codreanu 51
VII. Faimosul pact electoral
Maniu-Gh. Brătianu-Codreanu.....56
VIII. Marea greşeală politică
a lui Corneliu Codreanu..... 66
IX..... Carol II îşi răpune rivalul...., 71

X. Noaptea sîngeroasă
a represaliilor: 22 septembrie 1939 77
XI. Cea mai urîtă pagină a mişcării legionare: împăcarea cu
Carol II..... 80
XII. O revoluţie de operetă
(6 septembrie 1940)..... 87
XIII..... Aşa-zisa guvernare legionară 93

XIV. Intermezzo fioros: atentate şi asasinate 97
XV. Schimb de scrisori între germani şi legionarii români.....108
XVI..... Rebeliunea din ianuarie 1941 116
Concluzii.....124

Urzirea şi dezvoltarea mişcării legionare.....126
Anexă.....153

Editura „Biblioteca Apostrof” [3400] Cluj
str. Iaşilor, nr. 14
tel./fax: 0264/432444

CARTEA DE CARE AI NEVOIE

Editura „Biblioteca Apostrof” vă oferă următoarele titluri încă disponibile:

☐ I. Negoiţescu, Straja dragonilor 30.000 lei
☐ Evelyn Underhill, Mistica. I. Fenomenul mistic 30.000 lei
☐ Marta Petreu, Apocalipsa după Marta 50.000 lei
☐ Gabriel Marcel, A fi şi a avea 30.000 lei
☐ Gabriel Marcel, Omul problematic 30.000 lei
☐ *Michel Haar, Cîntulpămîntului. Heidegger 45.000 lei*
☐ Jean-Françoıs Lyotard, *Postmodemulpe înţelesul copiilor 30.000 lei*
☐ Vladimir Jankelevitch, Să iertăm? 30.000 lei
☐ H.-G. Gadamer, Heidegger şi grecii 35.000

lei

☐ Sf. Anselm din Canterbury, *Monologion despre esenţa divinităţii* *35.000 lei*

☐ Henry Corbin, Paradoxul monoteismului 40.000 lei

☐ *Ion Ianoşi, O istorie a filosofiei româneşti* *60.000 lei*

☐ *D.D. Roşea, Viaţa lui Isus. Mitul utilului* *35.000 lei*

☐ Vasile Muscă, Filosofia în cetate 35.000 lei

☐ Norman Manea, Despre clovni 100.000 lei

☐ Norman Manea, Octombrie, ora opt 40.000 lei

☐ *Florin Sicoie, Sâmbăta engleză şi alte povestiri* *20.000 lei*

☐ Norman Manea, Fericirea obligatorie 50.000 lei

☐ Ramiro de Maeztu, *Don Quijote, Don Jüan şi Celestina* *60.000 lei*

☐ *Marta Petreu, Un trecut deocheat sau „Schimbarea la faß a României”* *100.000 lei*

☐ Ludovica Rebreanu, *Adio pînă la a doua Venire* *50.000 lei*

☐ Petru Dumitriu, *Vârsta de aur sau Dulceaţa vieţii* *40.000 lei*

☐ ***, *Procesul „tovarăşului CamiT* 20.000 lei

☐ I.D. Sîrbu, *Scrisori către bunul* 35.00 lei

☐ Arthur Dan, *Mituri căzute* 30.00 lei

☐ Dorii Blaga • Ion Bălu, *Blaga de Securitate* 100.0 lei

☐ Ion Vartic, *Cioran naiv şi sentimental* 100.0 lei

☐ Bucur Ţincu, *Apărarea civilizaţiei* 50.00 lei
☐ Radu Stanca, *Aquarium* 60.00 lei
☐ Radu Petrescu, *Corespondenţă. Sinuciderea din Grădina Botanică* 80.00 lei
☐ Mircea Zaciu, *Jucătorul de rezervă* 50.00 lei
☐ Liviu Bleoca, *Biblioteca de buzunar* 50.00 lei
☐ N. Steinhardt, *Cartea împărtăşirii* 70.00 lei
☐ Philip Roth, *Amimalpe moarte* 90.00 lei
☐ Marta Petreu, *Ionescu în ţara tatălui* 85.00 lei
☐ Alexandru Vona, *Misterioasa a¨oraşüului din cîmpie* 69.00 lei
☐ Dumitru Ţepeneag, *Destin cu popeşti* 63.00 lei
☐ Vlad Mugur, *Spectacolul morţii* 100.00 lei

Comandînd cel puţin trei titluri beneficiaţi de o reducere de 20%. Cheltuielile de expediere prin poştă sînt suportate de editură. Editura îşi rezevă dreptul de a modifica preţul cărţilor în funcţie de rata inflaţiei.

Cărţi în curs de apariţie

☐ ***Irina Petraş, Teoria literaturii***

☐ George Banu, ***Uitarea***

[1] Carol II a revenit în ţară în iunie 1930. Nae Ionescu s-a apropiat de mişcarea legionară în vara-toamna anului 1933, luîndu-i lui Nichifor